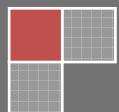

2012

Strategija razvoja poduzetništva Općine Kupres

za period 2012 -2020 godine

Sadržaj

1.	UVOD	5
2.	STRATEŠKI OKVIR ZA IZRADU DOKUMENTA	7
2.1.	STRATEGIJA RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA BOSNE I HERCEGOVINE	7
2.2.	STRATEGIJA RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE.....	9
2.3.	PROSTORNI PLAN OPĆINE KUPRES.....	10
2.4.	MASTER PLAN RAZVOJA TURIZMA ZA PODRUČJE KUPRESA	15
2.5.	LOKALNI AKCIJSKI PLAN ZAŠTITE OKOLIŠA - LEAP	17
2.6.	OKVIR EUROPSKE UNIJE - AKT O MALIM PODUZEĆIMA (A Small Business Act for EU) .	18
3.	DEFINIRANJE I ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA.....	21
3.1.	POJAM I DEFINIRANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA	21
3.2.	ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA.....	22
4.	ANALIZA MAKROOKOLINE OPĆINE KUPRES ZA RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA	26
4.1.	MAKROEKONOMSKI ASPEKTI RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U FBIH	26
4.2.	MAKROEKONOMSKI ASPEKTI RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U HERCEGBNOSANSKOJ ŽUPANIJI.....	30
4.2.1.	Sektorska analiza gospodarstva Hercegbosanske županije.....	31
4.2.1.1.	Drvoprerada.....	33
4.2.1.2.	Ugostiteljstvo i turizam.....	34
4.2.1.3.	Poljoprivreda i stočarstvo.....	35
4.2.2.	Obrtništvo u Hercegbosanskoj županiji.....	35
4.2.3.	Analiza zaposlenosti i nezaposlenosti u Hercegbosanskoj županiji.....	36
4.2.4.	Usluge općina i uspostavljena infrastruktura u HBŽ.....	37
5.	ANALIZA POSLOVNE OKOLINE OPĆINE KUPRES.....	40
5.1.	OPĆI PODACI O OPĆINI KUPRES	40
5.1.1.	ZEMLJOPISNI POLOŽAJ	40
5.1.2.	KRAJOLIK	41
5.1.3.	KLIMA I HIDROGRAFIJA	41
5.1.3.1.	Klimatske karakteristike.....	41
5.1.3.2.	Hidrološke karakteristike	42
5.1.4.	PROMET	43
5.1.5.	STANOVNIŠTVO I TRŽIŠTE RADA.....	46
5.1.5.1.	Stanovništvo	46
5.1.5.2.	Zaposlenost i nezaposlenost u općini Kupres.....	47
5.1.6.	PRIRODNI RESURSI.....	48
5.1.7.	KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	49
5.1.7.1.	Elektroenergetska infrastruktura.....	49
5.1.7.2.	Vodoopskrbna infrastruktura.....	50
5.1.7.3.	Kanalizacijska infrastruktura.....	50
5.1.8.	OBRAZOVANJE.....	51
5.1.9.	ORGANIZACIJSKA STRUKTURA OPĆINE	51
5.1.10.	EKOLOGIJA I ZAŠTITA OKOLIŠA.....	52
5.2.	STANJE U OBLASTI GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA U OPĆINI KUPRES ..	53

5.2.1.	STANJE GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA.....	53
5.2.2.	SEKTORSKA ANALIZA GOSPODARSTVA OPĆINE KUPRES	55
5.2.2.1.	Turizam i ugostiteljstvo	55
5.2.2.2.	Drvoprerada.....	57
5.2.2.3.	Poljoprivreda i stočarstvo.....	57
5.2.2.3.1.	Poljoprivreda i stočarstvo	57
5.2.2.3.2.	Proizvodnja i prerada mlijeka	58
5.2.2.4.	Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora	58
5.2.2.5.	OSTALI ZNAČAJNIJI SEKTORI GOSPODARSTVA	60
5.2.2.5.1.	Preradivačka industrija	60
5.2.2.5.2.	Građevinska industrija.....	60
5.2.2.5.3.	Eksplotacija mineralnih sirovina	60
5.2.2.5.4.	Trgovina.....	61
5.2.3.	INSTITUCIJE ZA POTPORU RAZVOJA PODUZETNIŠTVA	61
5.2.4.	PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA.....	61
5.2.5.	POTICAJI DOSTUPNI PODUZETNIŠTVU I RAZVOJU I DOSTUPNI IZVORI FINANCIRANJA	63
5.2.6.	KONKURENTNOST OPĆINE	64
6.	SWOT ANALIZA	65
7.	VIZIJA OPĆINE KUPRES.....	67
8.	STRATEŠKI CILJEVI, MJERE I AKTIVNOSTI.....	68
8.1.	Strateški cilj 1. Izgradnja ambijenta povoljnog za razvoj poduzetništva, malih i srednjih poduzeća i novih ulaganja.....	69
8.1.1.	Prioritetni cilj 1. Omogućiti dostupnost kvalitetne poslovno - poduzetničke infrastrukture	70
8.1.2.	Prioritetni cilj 2. Poboljšati kvalitetu života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture	71
8.1.3.	Prioritetni cilj 3. Prilagoditi javnu upravu i administraciju potrebama poduzetništva .	72
8.2.	Strateški cilj 2. Povećanje broja malih i srednjih poduzeća, broja zaposlenih i konkurentnosti radne snage.....	74
8.2.1.	Prioritetni cilj 1. Kreiranje mogućnosti za poduzetnike početnike.....	74
8.2.2.	Prioritetni cilj 2. Olakšavanje pristupa financijama poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima	76
8.2.3.	Prioritetni cilj 3. Omogućiti rast zapošljavanja u malim i srednjim poduzećima i smanjenje nezaposlenosti	77
8.3.	Strateški cilj 3. Podizanje konkurentnosti i razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u prioritetnim sektorima	78
8.3.1.	Prioritetni cilj 1. Razvoj novih i jačanje postojećih malih i srednjih poduzeća te podizanje konkurenčnosti u sektoru turizma	79
8.3.2.	Prioritetni cilj 2. Razvoj poduzetništva i malog gospodarstva u sektoru poljoprivrede i stočarstva.....	80
8.3.3.	Prioritetni cilj 3. Razvoj i kreiranje mogućnosti za ulaganje u obnovljive izvore energije i energetsku učinkovitost	82
8.3.4.	Prioritetni cilj 4. Stvaranje mogućnosti za oporavak i razvoj drvoprerade i prerade metala.....	83
8.4.	Strateški cilj 4. Promocija općine i privlačenje ulaganja.....	83

8.4.1.	Prioritetni cilj 1. Promocija općine i njenih potencijala	84
8.4.2.	Prioritetni cilj 2. Razvoj alata za promociju ulaganja.....	85
9.	MONITORING IMPLEMENTACIJE I REVIZIJA STRATEGIJE	90
	LITERATURA.....	91
	POPIS SLIKA.....	92
	POPIS TABELA	93

1. UVOD

Poduzetništvo je u Bosni Hercegovini, te Federaciji BiH temeljnim strateškim dokumentima prepoznato kao jedna od pokretača i nositelja ekonomskog razvoja i oporavka zemlje na putu izlaska iz ekonomske krize. Također su dokumenti koje je usvojila Europska unija a koje je potpisala Bosna i Hercegovina poput Povelje o malim poduzećima, te Zakona o malom biznisu kao novijem dokumentu koji je slijedio nakon povelje, jasno istaknuta uloga i značaj malih i srednjih poduzeća i poduzetništva te je poduzetništvo, mala i srednja poduzeća i obiteljski biznis istaknuti kao stupovi razvoja. Razvoj poduzetništva će osigurati konkurentnu dinamičnu ekonomiju s više i boljih radnih mjesta i s većom razine socijalne kohezije.

U globalnoj promjenjivoj okolini okarakteriziranoj kontinuiranim strukturalnim promjenama i povećanim konkurentnim pritiscima, uloga malih i srednjih poduzeća u našem društvu je postala još važnijom kako su oni davatelji prilika za zaposlenje i ključni faktori za dobrobit lokalnih i regionalnih zajednica.

Općina Kupres je također u svojim strateškim dokumentima uzela usmjerenje ka razvoju malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, te je aktivnostima koje je započela prepoznala razvoj poduzetništva ko jedan od ključnih segmenata da se odupre povećanoj nesigurnosti u globaliziranom svijetu današnjice.

Općina Kupres je, slijedom aktivnosti koje je započela oko izgradnje poduzetničke zone Rupe, osjetila potrebu da se na tragu opredjeljenja da se značajnije fokusirana na razvoj poduzetništva, izradi jedan strateški dokument koji bi utvrdio strateške i prioritetne ciljeve razvoja poduzetništva na duži rok do 2020 godine.

U pronalasku adekvatnog partnera za izradu strategije razvoja poduzetništva općine Kupres, nakon što je izrađena projektna zadaća i raspisan natječaj za izradu strategije odabrana je Regionalna agencija za razvoj Hercegovine (REDAH), kojoj je povjerena ova za općinu Kupres izuzetno značajna zadaća.

Strategija razvoja poduzetništva općine Kupres za period od 2012 do 2020 godine strukturirana je na način da se sastoji iz 9 cjelina, te pored toga dat je popis literature i popisi slika i tablica.

U drugom poglavlju, nakon uvoda predstavljen je strateški okvir za izradu dokumenta u okviru kojega su obrađeni strategija razvoja malih i srednjih poduzeća BiH, strategija razvoja malih i srednjih poduzeća FBIH, prostorni plan općine Kupres, Lokalni akcijski plan zaštite okoliša (LEAP), Master plan razvoja turizma za područje Kupresa, te Zakon o malom biznisu za EU.

U trećem poglavlju definiranje i značaj malih i srednjih poduzeća definirana su mala i srednja poduzeća sukladno propisima u Federaciji BiH, te napravljene usporedbe s EU, te je ukazano na značaj koja imaju mala i srednja poduzeća na razvoj gospodarstva i društva u cjelini.

U četvrtom poglavlju analiza makrookoline općine Kupres za razvoj malih i srednjih poduzeća date su temeljne karakteristike gospodarstva BiH, zatim je posebno su obrađeni makroekonomski aspekti razvoja malih i srednjih poduzeća u FBIH i u Hercegbosanskoj županiji.

U poglavlju broj pet obrađena je poslovna okolina općine Kupres, u okviru koje su predstavljeni opći podaci o općini Kupres i stanje u oblasti gospodarstva i poduzetništva u općini.

U šestom poglavlju predstavljena je SWOT analiza tj. analiza snaga i slabosti te prilika i prijetnji općine Kupres, dok je u sedmom poglavlju prikazana Vizija općine Kupres koja je već ranije kreirana i ovdje je samo preuzeta.

U osmom poglavlju predstavljeni su strateški i prioritetni ciljevi, te mјere i aktivnosti koje je potrebno realizirati da bi se ostvarili.

U devetom, posljednjem poglavlju, prezentiran je monitoring implementacije i revizija strategije.

2. STRATEŠKI OKVIR ZA IZRADU DOKUMENTA

2.1. STRATEGIJA RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina je u lipnju 2008 godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i po prvi put stupila u ugovorne odnose sa Unijom. Članak 93. Sporazuma odnosi se na mala i srednja poduzeća i glasi „*Suradnja između strana bit će usmjerena na razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u privatnom sektoru, i posebno će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine (acquisa) Zajednice u oblasti malih i srednjih poduzeća kao i o deset smjernica utvrđenih u Evropskoj povelji o malim poduzećima*“.

Strategija razvoja MSP-a u BiH je kreirana za period 2005-2008 godina, ali nije zvanično usvojena, te je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH na prijedlog entitetskih vlada, Distrikta Brčko i Mreže RRA (Delegacije EK) formiralo Radnu skupinu koja je uzimajući u obzir promjene koje su nastale u Bosni i Hercegovini, te preuzete obaveze u procesu integracija u Europsku uniju, ažurirala tekst Strategije i kreirala Strategiju razvoja MSP-a u BiH za period 2009-2011 godina.

Strategija ima tri glavna dijela, i to:

Uvodni dio (poglavlja 1-4) opisuje motive i ciljeve Strategije i daje informacije o općoj makroekonomskoj situaciji, o trenutnoj strukturi MSP-a i o okruženju za potporu poslovanju u BiH. U zaključku uvodnog dijela istaknuti su prioriteti razvoja MSP-a u EU koji vodi do prioriteta za Bosnu i Hercegovinu za period od 2009. do 2011. godine.

Drugi dio (poglavlja 5 – 13) sadrži opće poznate konkurentne faktore razvoja poduzeća, čiji razvoj zahtijeva pokretanje ili pojačavanje određenih aktivnosti institucija za potporu razvoja MSP-a na svim razinama. Zbog relativno kratkog perioda koji Strategija pokriva, što je neuobičajeno za strategiju koja bi trebala odražavati dugoročne ciljeve i načine njihovog ostvarenja trenutno okruženje za poslovanje i razina razvoja MSP-a u BIH, Razvojna strategija MSP-a za 2009-2011. uglavnom sadrži:

- Usvajanje promjena ili dopuna zakonskog okvira za rad MSP-a na razini BiH;
- Institucionalna poboljšanja;
- Poboljšanja obrazovnog i konzultantskog sustava;
- Poboljšanja finansijskih instrumenata MSP-a.

Treći dio, zaključak (poglavlja 14-18), daje pregled preporuka i aktivnosti prioriteta za implementaciju Strategije. U poglavlju 16 je dat sažetak konkretnih aktivnosti za sva područja koje Strategija pokriva. Posebno poglavlje daje smjernice za praćenje provedbe Strategije, kao i za neprestano praćenje kvalitete i efikasnosti aktivnosti koje su provedene u Strategiji.

Pitanja koja su donositelji Strategije istakli da treba riješiti kako bi se stvorili povoljniji uvjeti za razvoj MSP-a, te uklonili bitni nedostaci u postojećem pravnom okviru za rad MSP i nepostojanje adekvatne infrastrukture za potporu poslovanju, kao i otežan i komplikiran pristup kreditnim sredstvima predstavljaju velike prepreke za razvoj MSP-a u BiH u usporedbi s većinom drugih zemalja u regiji, su: stvaranje konzistentnog pravnog okvira za MSP, uklanjanje barijera koje otežavaju i usporavaju pokretanje i rad poduzeća, definiranje MSP-a prateći preporuke EU i ustrojavanje statistike, organizaciona struktura/institucionalni okvir za poslovnu potporu i horizontalni i vertikalni instrumenti za poslovni razvoj.

Gore navedena pitanja predstavljaju također prioritete Strategije razvoja MSP-a, a Strategija je imala za cilj da slijedi preporuke Povelje EU o malim poduzećima, što se odražava u njenoj strukturi i u međusektorskom pristupu za razvoj MSP-a.

Strategija razvoja MSP-a u BiH imala je za cilj da:

- Poboljša okruženje za potporu poslovanju (pravno i financijsko okruženje, infrastruktura za potporu poslovanju);
- Sinkronizira strateške i institucionalne faktore u razvoju MSP s onima koje preporučuje Europska unija;
- Stimulira povećanje udjela prihoda i doprinosa dodate vrijednosti za sektor MSP-a općenito;
- Stimulira rast putem usmjerene potpore za visok rast, inovativna i izvozno – orijentirana MSP;
- Omogući i aktivno podrži razvoj «klastera» malih poduzeća, mreže i udruženja za suradnju da se stvari «kriticna masa», npr. u oblasti istraživanja i tehnološkog razvoja, nabavki, marketinga i izvoza;
- Omogućava pristup MSP financijskim resursima proračunskog i komercijalnog karaktera;
- Pruži poticaj novim poduzećima u svim ekonomskim sektorima;
- Aktivno promovira i pomogne promociju poduzetničke kulture u BiH;
- Poboljša konkurentnost MSP-a na domaćim i inostranim tržištima;
- Pomaže kod izgradnje obrazovnog sustava na razinama srednjeg i visokog obrazovanja s programima gdje bi poduzetništvo mladih bilo u prvom planu i gdje bi se obrazovali novi menadžerski kadrovi;
- Smanji sivu ekonomiju; i
- Identificira prioritetne projekte i aktivnosti za period 2011-2013.

Provedbom postavljenih ciljeva u periodu 2009 – 2011 predviđeno je da se postigne: povećanje udjela MSP u BDP-u, povećanje broja aktivnih MSP, povećanje broja zaposlenih u MSP, povećanje konkurentnosti MSP, brže osnivanje MSP koji će djelovati u sferi visokih tehnologija, preobuku radne snage, koja je nekvalificirana ili posjeduje radne vještine koje su zastarjele ili neprilagođene potrebama modernog gospodarstva, i širu primjenu informaciono komunikacionih tehnologija (IKT) u radu MSP.

2.2. STRATEGIJA RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Projekt „Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji Bosne i Hercegovine“ zajedno s ostalim razvojnim projektima resornih ministarstava iz Federacije Bosne i Hercegovine, predstavlja ključni razvojni i strateški dokument za Federaciju Bosne i Hercegovine, a isti je izradio Inženjerijski biro d.d. iz Zagreba tijekom 2008 godine.

Projektni zadatak bio je postaviti model razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji Bosne i Hercegovine, a osnovna je prepostavka projekta bila da će uspješan razvoj malog i srednjeg poduzetništva promijeniti društvenu klimu i odnos prema poduzetništvu. Ciljevi izrade projekta bili su jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva i obrtništva, povećanje zaposlenosti te da malo i srednje poduzetništvo postane izvor tehničkih i drugih inovacija. Projekt tj. dokument započinje s vizijom, a sastoji se od četiri cjeline: (1) stanje u malom i srednjem poduzetništvu; (2) analiza potreba malog i srednjeg poduzetništva; (3) zaključci i smjernice za daljnje aktivnosti i (4) strateški ciljevi, prioriteti i mjere.

Projekt je završen sažetim pregledom dugoročnih strateških ciljeva, prioriteta i odgovarajućih mјera, a dan je i prijedlog Programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva za razdoblje od 2009. do 2012. godine s jasno naznačenim ciljevima, nositeljima mјera i rokovima izvršenja. Glavni ciljevi Programa su:

- povećanje broja malih i srednjih poduzetnika za 20% u tri godine,
- poticanje rasta udjela dobiti i dodane vrijednosti sektora malih i srednjih poduzetnika,
- poticanje rasta brzorastućih, inovativnih i izvozu usmjerenih malih i srednjih poduzeća,
- poticanje razvoja sektora malih i srednjih poduzeća diferenciranim potporama i
- poboljšanje poduzetničke okoline za nastanak i povećanje investicija malih i srednjih poduzeća.

Mјere i aktivnosti za poticanje malog i srednjeg poduzetništva prije svega kroz ovaj dokument bile su usmjerene na zadovoljavanje potreba subjekata malog i srednjeg poduzetništva. U vezi s tim između ostalih mјera je s ciljem poticanja malog i srednjeg poduzetništva istaknuto da je potrebno poduzeti sljedeće:

- promidžbu poduzetništva,
- financijsku potporu poduzetnicima,
- stručnu pomoć poduzetnicima,
- razvitak poduzetničke infrastrukture (podmirivanje potreba za poslovnim prostorom, savjetodavnim uslugama, informacijama i sl.),
- usklađivanje postojećih zakonskih propisa s potrebama malog i srednjeg poduzetništva,
- izobrazbu svih sudionika iz Programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva,

- podršku tehnološkom razvitku i poticanje međusobne suradnje i povezivanje subjekata malog i srednjeg poduzetništva te
- poticanje suradnje s velikim poduzetnicima.

Projektom tj. dokumentom je predviđeno je da se tijek implementacije Projekta razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji Bosne i Hercegovine i dokumenata donesenih na temelju Projekta prati podnošenjem izvješća Vladi Federacije Bosne i Hercegovine u kojima bi se iskazivali: ekonomski rezultati primijenjenih mjera i unapređenje poslovnih procesa od informiranja do evaluacije.

Provedbeni akt Programa bio bi „Operativni plan poticanja malog i srednjeg poduzetništva Federacije Bosne i Hercegovine“ koji bi nadležno ministarstvo donosilo godišnje, a tim bi planom bili predviđeni projekti, korisnici, mjere i sredstva poticaja.

2.3. PROSTORNI PLAN OPĆINE KUPRES

Potreba izrade Prostornog plana Općine Kupres, proizila je iz Ustava Federacije BiH i Zakona o prostornom uređenju, gdje je predviđeno da se za područje Županije ili njegove dijelove (u ovom slučaju općinu Kupres), obvezno donosi Plan prostornog uređenja, kojim se, između ostalog, utvrđuju temeljna načela i ciljevi prostornog uređenja i razvoja, zaštita, korištenje i namjena prostora.

Prostorna organizacija Bosne i Hercegovine u predratnom razdoblju, bila je definirana kroz Prostorni plan Bosne i Hercegovine i prostorne planove općina.

Izrada Prostornog plana općine Kupres datira još iz perioda 1985. godine. Izmjena Zakona o prostornom uređenju iz 1987. godine obvezala je upravne organe općine Kupres da pristupe daljnjoj razradi prostornog plana 1990. godine. Te godine je izrađen Nacrt plana i dat je na javni uvid.

U razdoblju od 1992. – 1995. godine izmijenjene su pretpostavke na kojima su se temeljila opredjeljenja Prostornog plana Općine Kupres. Ratom je izvršena ogromna destrukcija, a stjecanjem neovisnosti Bosna i Hercegovina je postala država s dva entiteta. Ovim se teritorij Općine Kupres konstituirao u dvije teritorijalne jedinice. Ovim planom se tretira prostorna cjelina, koja je pripala Federaciji BiH novoformiranom Općinom Kupres.

Također su u međuvremenu usvojeni Zakon o koncesiji, Zakon o građenju i zaštiti sredine, te Zakon o prostornom uređenju Federacije BiH. U novonastaloj situaciji razvoja lokalne samouprave i veće uloge pojedinaca, te razvoju tržišnih odnosa, stvoreni su preduvjeti da organi uprave Općine Kupres, i pored činjenice da se nije pristupilo izradi Prostornog plana Županije, iniciraju potrebu za izradu Prostornog plana Općine Kupres. Ovim se željela omogućiti realizacija velikog broja razvojnih projekata, te ostvarenje pretpostavki za značajnije uključenje inozemnog kapitala u procesu usmjerenog korištenja raspoloživih resursa. Sadržaj ovog prostorno plana dao je neophodne inpute za izradu Prostornog plana

Hercegbosanske županije, a u nekim elementima istakao neophodnost usklađivanja s konceptom prostornih planova susjednih županija.

Prostorni plan općine Kupres po narudžbi Općine Kupres sačinio je Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine u ožujku 2006. godine, te je isti usvojen na Općinskom vijeću 29.ožujka 2006 godine.

U poglavlju 1. Ciljevi prostornog uređenja, radi osiguranja uvjeta za brže i potpunije jačanje materijalne osnove sveobuhvatnog razvoja i na toj osnovi svestranog razvoja osobnosti čovjeka kao slobodnog proizvođača i stvaratelja, daljnje humanizacije uvjeta života i rada, a polazeći od ostvarenih rezultata i izraženih problema u korištenju, unapređenju i zaštiti prostora, kao i istraživanja obavljenih u pripremi Prostornog plana Općine Kupres, a sukladno Zakonu o prostornom uređenju, utvrđeni su opći i posebni ciljevi prostornog uređenja Općine Kupres za razdoblje od 2005. do 2020. godine.

Kao temeljno načelo prostornog razvoja uzeto je u obzir da svi ljudi, bez obzira gdje žive, imaju jednaka prava da uživaju optimalne uvjete za život i da raspolažu s temeljnim pretpostavkama za osobni i društveni razvoj.

Kao opći ciljevi prostornog uređenja istaknuti su:

- Prostorno uređenje je stalni proces uređivanja i izgrađivanja materijalnog okvira u kojemu treba, ne samo sadašnjim nego i budućim generacijama, omogućiti ostvarivanje sve boljih uvjeta za život i svestrani razvoj.
- Postojeće, mnogostrukе i raznovrsne razlike u dostignutom stupnju razvoja i kvalitete življjenja na lokalnoj i regionalnoj razini treba stalno smanjivati, a težište prostornog uređenja staviti na njihovo postupno otklanjanje.
- Usmjeravanje razvoja naselja i ravnomerniji razvoj cjelokupnog područja, postići uspostavljanjem funkcionalnih odnosa međuprostornih sustava s posebnim akcentom na razvoj naselja koja će vršiti ulogu razvojnih centara.
- U smislu racionalnog korištenja zemljišta prioritet treba dati razvoju turizma i poljoprivrede, a korištenje ostalog prostora usmjeriti prema društvenim prioritetima i dugoročnim interesima.
- Sukladno interesu i potrebama šire zajednice, organizaciju prostora zasnivati na očuvanju potrebnog prostora za izgradnju krupnih infrastrukturnih sustava u postplanskom razdoblju.
- Životna sredina treba da bude tretirana tako da se društveni i gospodarski razvoj usklade sa zakonitostima prirode i kulturnog kontinuiteta, zašto je preuvjet integralno tretiranje cjelokupne životne sredine.

Kao posebni ciljevi prostornog uređenja općine Kupres istaknuto je da Kupres kao nedovoljno razvijena općina i u narednom planskom razdoblju mora težiti ostvarivanju dinamičnijeg razvoja, koji će omogućiti sustizanje prosjeka gospodarske razvijenosti u Federaciji BiH. Ostvarivanje ovog temeljnog cilja društveno – ekonomskog razvoja izravno

utječe i na mogućnost dalnjeg prostornog uređenja. U mjeri u kojoj se ovaj cilj realizira, ostvarivat će se i na bazi njega formulirati koncepcija prostornog uređenja. Dinamika i ostvarena razina gospodarske razvijenosti predstavlјat će materijalni temelj iz kojeg će se izravno alimentirati svi planski zahvati i zadatci koji su opredijeljeni koncepcijom razvoja.

Iz domena korištenja prirodnih uvjeta i resursa postavljeni su sljedeći zadatci:

- Korištenje prirodnih i stvorenih potencijala prioritetno usmjeriti u razvoj turizma. Ovoj grani gospodarstva podrediti sve ostale, kao što je eksploatacija šuma i mineralnih sirovina.
- Nešto kvalitetnije poljoprivredno zemljište, zbog nedostatka kvalitetnijeg, zaštititi i koristiti isključivo za proizvodnju hrane. Hidromelioracijskim radovima osigurati povećanje kapaciteta obradivog zemljišta.
- Šumske komplekse revitalizirati i rekultivirati kroz pošumljavanje neobraslih šumskih površina i kroz prevođenje degradiranih šuma u vrjednije sastojine.
- Razvoj naselja i društvene infrastrukture bazira se na prioritetnom cilju – ravnomjernom teritorijalnom razvoju i ujednačavanju uvjeta života i rada seoskog i gradskog pučanstva.
- Adekvatnim izborom naselja koji će imati ulogu centara zajednice sela i njihovim opremanjem potrebnom komunalnom i društvenom infrastrukturom, te osiguranjem dobre putne povezanosti ovih centara s općinskim centrom i sa selima iz gravitacijskog područja doprinijeti poboljšanju uvjeta i kvalitete življjenja na selu. Na ovaj bi se način postigao i strateški cilj razvoja nedovoljno razvijenih područja – zaustavljanje negativnih migracijskih tijekova.
- Gospodarsku infrastrukturu – promet, vodoprivredu i energetiku - tretirati kroz zaštitu koridora krupne infrastrukture značaja za Federaciju BiH i šireg značaja i kroz ravnomjernu raspodjelu infrastrukturnih objekata i trasa, na čitavom teritoriju općine.
- Kod razvoja prometne infrastrukture, kao prioriteten zadatak, se postavlja razvoj lokalne putne mreže (modernizacija, rekonstrukcija i dogradnja) u cilju razvoja turizma.
- U oblasti vodoopskrbe, posebnu pozornost treba posvetiti zaštiti izvorišta za opskrbljivanje pitkom vodom i izgradnji vodoopskrbnih sustava za opskrbu naselja, sportsko-rekreativnih sadržaja te gospodarskih objekata i zona.
- Izgradnja kanalizacijskog sustava i uređaja za prečišćavanje otpadnih voda i zona u kojima je riješen ili će biti riješen problem vodoopskrbe, postavlja se kao primarni zadatak u zaštiti i unapređenju životne sredine, posebno s aspekta očuvanja kvalitete podzemnih i površinskih voda.
- Mogućnost prevođenja voda vodotoka Mrtvica ka Jadranskom slivu ponovno afirmirati. Na ovaj način moguće je investicijsko objediniti izgradnju čisto hidroenergetskih objekata s izgradnjom višenamjenskih objekata (hidromelioracijski kanali), čija bi temeljna funkcija bila od interesa za općinu Kupres.

- Mogućnosti korištenja energije vjetra, kao alternativnog, odnosno dopunskog elektro-energetskog resursa potrebno je postaviti kao zadatak dalnjih istraživanja na ovom području.
- Daljnji razvoj gospodarstva bazirati na afirmaciji i unapređenju karakterističnih prirodnih i stvorenih resursa Kupreškog područja i njihovom uključivanju u suvremene tržišne tokove, kao komparativnu prednost ovog kraja (proizvodnja zdrave hrane, raznolikost turističke ponude, prerade drveta i sl.).
- Strateška opredjeljenja koja su, između ostalog, formulirana ovim planom uokviriti kroz inicijativu proglašenja Općine Kupres ekološkim područjem. Za ovakvo opredjeljenje ova općina ima izvrsne preduvjete, a kao najbitniji je prostorna pozicija teritorija općine na čeonim dijelovima sливова uz vododjelnične zone što kao posljedicu ima odsustvo uzvodnih onečišćenja.

U poglavlju 10. Gospodarstvo utvrđeno je programiranje razvoja gospodarstva i osnovni čimbenici razvoja, kao i utvrđena orijentacija razmještaja gospodarstva u prostoru, te izvršena ocjena gospodarskih aktivnosti sa stanovišta utjecaja na okoliš.

Istaknuto je da će se gospodarski razvoj općine Kupres u planskom razdoblju zasnovati na: vlastitim prirodnim resursima, stvorenoj materijalnoj osnovi, kadrovskom potencijalu i vanjskim utjecajima od kojih su naročito značajni planirani investicijski zahvati.

Područje Kupresa je relativno bogato prirodnim resursima, a prije svega, ističu se šumske i poljoprivredne površine izuzetne ambijentalne vrijednosti, pogodne za intenzivan razvoj turizma. Ako se ima u vidu da je posljednjih godina, prisutan i vanjski utjecaj sa spremnošću na investicijska ulaganja u razvoj turizma, izведен je zaključak da bi strateško opredjeljenje razvoja općine trebala biti ova grana gospodarstva. Prije svega računa se na veliki broj potencijalnih investitora, građana RH, čije je podrijetlo s ovih prostora, ili su rođeni na prostoru općine Kupres. Nevjerojatan uspon popularnosti skijaškog sporta i odsustvo adekvatnih prirodnih resursa za izgradnju skijaških terena u Hrvatskoj, razvojna je šansa ove općine.

Dobra povezanost s cestovnom mrežom RH je dodatna pogodnost ovog opredjeljenja. Stvaranjem materijalne osnove kroz plansku gradnju pratećih objekata i poligona, općina Kupres ulazi u proces gospodarske preorientacije, u kojoj se, razvoju turizma podređuju ostale grane gospodarstva. Ako je razvoj poljoprivredne proizvodnje u velikoj mjeri komplementaran sa do sada privilegiranim sektorima šumarstva, to nije slučaj.

U velikom prostornom obuhvatu vrijednih ambijentalnih cjelina, neophodno je revidirati do sada važeća planska usmjerenja na razvoj šumarstva.

Lovnogospodarstveno područje poklapa se s postojećim granicama šumskog gazdinstva. Istaknuto je da je u narednom razdoblju neophodno dati prioritet poboljšanju uvjeta za uzgoj, ishranu i zaštitu divljači, te izgradnju lovačkih objekata i objekata za lovni turizam. Ova

opredjeljenja će svakako utjecati da šumarstvo poprimi status prateće djelatnosti i da se režim eksploatacije drvne mase podredi osnovnoj namjeni na šumskim površinama, razvoju turizma.

Imajući u vidu zemljišne kapacitete gdje dominiraju livade i pašnjaci, istaknuto je da stočarstvo i dalje čini osnovnu orijentaciju poljoprivredne proizvodnje te da je ratarstvo podređeno uglavnom potrebama stočarske proizvodnje. Intenzivan razvoj stočarstva jedina je realna orijentacija za racionalno ekonomski opravdano iskorištavanje znatnih poljoprivrednih površina. Klimatski uvjeti i pedološke karakteristike tla su ograničavajući čimbenici u pogledu izbora proizvodne orijentacije na ovom području. Oni ne predstavljaju ozbiljnu prepreku jedino za organiziranje intenzivne stočarske proizvodnje, a naročito ovčarstva.

Kupreška visoravan s nadmorskom visinom preko 1130,00 m.n.v., bogatstvom reljefnih oblika, relativno povoljne pošumljenosti, te optimalnih klimatskih karakteristika, predstavlja izvrstan poligon za razvoj zimsko – sportskog, zdravstveno – rekreativnog, planinskog i lovnog turizma. Promjene turističke potražnje kako na domaćem, a posebno na europskom turističkom tržištu, značajnije se kreću na kontinentalnoj ponudi s posebnom orijentacijom tipa more – planina. Dobra prometna povezanost Kupresa s srednjodalmatinskim područjem, omogućava objedinjavanje interesa ovih područja. Ovaj proces već je izvršen kroz zajednička ulaganja u izgradnji smještajnih kapaciteta sportsko – rekreativnog područja Čajuša. Analize morfoloških cjelina na području općine Kupres, ukazuju na mogućnost osnivanja novih sportsko – rekreativnih terena i to takve kvalitete da se pored rekreativnih mogu koristiti i u natjecateljske svrhe. Privatna inicijativa, naročito posljednjih godina, kretala se u tom pravcu da se izgradnjom potrebne infrastrukture i pratećih objekata osnivaju novi sportsko – rekreativni centri. U tom cilju i treba promatrati i težnju za revidiranjem ranijih opredjeljenja prisutnih u prostorno-planskoj dokumentaciji, tj. davanja prioriteta razvojnoj koncepciji oblikovanoj na ovoj inicijativi.

U okviru dosadašnjeg ukupnog gospodarskog razvoja, industrija i građevinarstvo ostvarili su veoma neujednačen rast proizvodnje. S obzirom na nisku razinu ukupne razvijenosti i nedovoljnu kvalifikacijsku strukturu, može se zaključiti da ove grane gospodarstva ne mogu biti primarni razvojni faktori.

Mada u okviru prehrambene industrije postoje određeni kapaciteti, oni su nedovoljni za brži i potpuniji razvoj industrije zasnovane na preradi mlijeka i mesa. Imajući u vidu pogodnosti prirodnih resursa za razvoj stočarstva i na tomu utemeljene primarne prerade, neophodno je poticati ovu vrstu industrijske proizvodnje i davati joj prioritet u odnosu na ostale grane industrije.

Nazočnost značajnih vodnih resursa izuzetne kakvoće, pruža mogućnost eksploatacije, izgradnjom zahvata i punionica ovog resursa.

Imajući u vidu specifičnosti razvojnih orijentacija Općine Kupres, te projicirane veličine i razmještaj naselja, istaknuto je da se sa sigurnošću se može reći da će razmještaj gospodarskih objekata i pogona, biti lokacijski usko vezani za prirodne resurse na kojima se vrši eksploracija. Prema tome, izgradnja turističkih kapaciteta planirana je u sklopu samih sportsko – rekreacijskih zona, gospodarskih objekata za razvoj stočarstva, na područjima pogodnim za ispašu, dok se izgradnja gospodarsko-prerađivačkih kapaciteta veže isključivo za općinski centar. (Jedino naselje koje raspolaže s dovoljno radne snage, a dobro je locirano u odnosu na primarne prometne i infrastrukturne kapacitete) i potencijalne sekundarne centre Općine Kupres.

Planirana gospodarska preorientacija, kako je navedeno u prostornom planu povoljno će utjecati na stanje kvalitete tla, vode i zraka, a redukovana eksploracija šuma, zbog zaštite ambijentalnih vrijednosti u cilju razvoja turizma, je svakako najbitniji čimbenik kojim će se izravno utjecati na kvalitetu voda, područja općine Kupres. Orientacija ka proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda, te koncentracija gospodarsko-prerađivačkih kapaciteta u općinski centar, stvara preduvjet racionalnog i ekonomski opravdanog pristupa saniranju posljedica ove proizvodnje.

2.4. *MASTER PLAN RAZVOJA TURIZMA ZA PODRUČJE KUPRESA*

Master plan razvoja turizma za područje Kupresa izradio je Inženjerijski biro iz Zagreba u ožujku 2009. godine, te ga je usvojilo Općinsko vijeće Kupresa.

Općina Kupres nakon ratnih događanja na teritoriju Bosne i Hercegovine i povratka domicilnog stanovništva započela je s ponovnim razvojem turizma, za koga je prostornim planom istaknuto da je prioritet razvoja općine Kupres. Prepoznata je važnost turizma u ukupnom gospodarskom razvoju i izrazito naglašenih promjena koje nameće suvremeno turističko tržište te sve značajnijeg utjecaja koji turizam ima na domicilno stanovništvo. Sve ovo je nametnulo potrebu da se definiraju smjernice daljnog razvoja turizma na prostorima Kupresa i izradi dokument koji služi kao podloga na kojoj se treba temeljiti suvremeni pristup upravljanju turizma na razini destinacije.

Master plan razvoja turizma općine Kupres polazi od opće prepostavke da turizam može bitno pridonijeti sveukupnom gospodarskom razvoju, podizanju standarda i kvalitete života domicilnog stanovništva Kupresa, uz uvjet da se pozicionira kao turistička destinacija Kupres na novim, znanstveno utemeljenim i u praksi razvijenih zemalja dokazanim elementima razvoja.

Naručitelji i izvoditelji koncipirali su Master plan kao osnovni strateški razvojni dokument kojim se želio potaknuti razvoj turizma u Kupresu, koji bi, kao sve prisutnija pojava, trebao pokrenuti i razvoj drugih djelatnosti. Kao opći cilj Master plana prihvaćeno je povećanje

konkurentnosti turističke ponude ove turističke destinacije, uz istodobni porast blagostanja stanovništva, posebno onih koji su svoju životnu sudbinu posredno ili neposredno vezali za turizam. U tim okvirima pristupilo se razradi ekonomskih, ekoloških i društvenih ciljeva, čime se značenje Master plana širi i na druga područja kojima se određuje budućnost i trasiraju mogući pravci dalnjeg razvoja turističkoga gospodarstva na prostorima Kupresa kao jasno prepoznatljive destinacije Kupres.

U master planu je posebno istaknut cilj očuvanja okoliša, koji podrazumijeva prihvatanje održivog razvoja kao koncepcije koja se mora zasnivati na još uvijek raspoloživim prirodnim resursima kojima raspolaže ovaj prostor, ali i na svijesti lokalnog stanovništva koje želi sačuvati autohtone vrijednosti. Istaknut je i cilj i bolja valorizacija kulturno-povijesne baštine i njezina sustavna zaštita za generacije kojima bi trebalo osigurati uživanje u stoljećima dugoj tradiciji života i rada na ovim prostorima. Master plan imao je za cilj sustavno poticati podizanje turističke ponude na višu razinu, pri čemu treba uvažavati potrebe ljudi koji žive i rade na prostoru ove turističke destinacije, što ujedno znači i povećanje kvalitete života domicilnog stanovništva.

Master plan pozicionira Kupres kao mjesto netaknute prirode prekrasne visoravni koja pruža doživljaj „pravog života“, što nedvojbeno može i mora biti prepoznato na turističkom tržištu koje zna valorizirati znanje, kvalitetu i očuvanu prirodu. Uz prirodne uvjete, vrijednost ovog prostora su nedvojbeno ljudi koji prednjače toplinom komunikacije, poštovanjem pravih vrijednosti i štovanjem obitelji, a svakog gosta dočekuju kao dragog prijatelja.

Master plana razvoja turizma Kupresa pozicionirao je Kupres kao turističku destinaciju Kupres.

Primjena Master plana pretpostavila je jačanje pozicije međusobno povezanih subjekata u ponudi jedinstvenoga turističkog proizvoda destinacije, brže pozicioniranje, stvaranje povoljnije ulagačke klime za investitore, postizanje višeg stupnja iskorištenosti kapaciteta, porast proizvodnosti i stope povrata ulaganja, što sve treba dovesti do veće kvalitete života lokalnog stanovništva.

Predviđeno je da Master plan ima veliku primjenjivu vrijednost te da se oživotvori u širem obuhvatu i u realnom vremenu, te su ga trebale prihvatiti sve razine od kojih se očekivalo da ga razumiju i provedu u život. Tu se ponajprije mislilo na jedinicu lokalne uprave, na turističke subjekte, na turističku zajednicu, na ostale gospodarske subjekte i na cjelokupnu stručnu javnost, jer se samo takvim pristupom osigurava širok utjecaj na kreiranje održivog razvoja turizma.

Proces rada temeljen je na nastojanju da se daju konkretni odgovori na ključna pitanja u pogledu raspoloživih resursa.

Master plan razvoja turizma za područje Kupresa sastoji se od dvanaest poglavlja, uključujući i uvod. Pored uvoda obrađeni su pregled zakonskog okvira koji se tiče predmetnog područja, analiza i dijagnoza postojećeg stanja, limitirajući faktori za turističke djelatnosti, razvojni

model turizma, plan konkurentnosti, investicijski plan, marketinški plan plan implementacije, sigurnosne mjere za zaštitu prirodnih vrijednosti u kontekstu razvoja turizma, plan sudjelovanja interesnih grupa u implementaciji Master plana. Na kraju, u dvanaestom poglavlju, izložene su određene zaključne napomene.

2.5. LOKALNI AKCIJSKI PLAN ZAŠTITE OKOLIŠA - LEAP

Zaštita okoliša za Općinu Kupres je od velikog značaja za sve građane koji žive i rade u lokalnoj zajednici, te je strateško opredjeljenje općine Kupres za zaštitom okoliša jedno od temeljnih okvira i usmjerenja za planiranje razvoja malog gospodarstva i poduzetništva na prostoru Općine Kupres.. Općina Kupres se odlikuje značajnim prirodnim bogatstvom koja pruža velike mogućnosti za razvoj poljoprivrede i turizma. S obzirom da se, do sada, nije pružalo dovoljno pažnje zaštiti okoliša, odnosno racionalnom korištenju prirodnih resursa, te da je ovakvo stanje dugoročno neodrživo, ukazala se potreba za pažljivijim planiranjem i traženjem načina da se postigne ekonomski razvoj s maksimalnim očuvanjem prirodnih resursa.

Na inicijativu i financiranje od strane MDG-F programa očuvanja okoline i klimatskih promjena, Općina Kupres je dobila podršku za izradu Lokalnog akcijskog plana zaštite okoliša na osnovu čega je 18.10.2010. godine potpisani Memorandum o razumijevanju između Razvojnog programa ujedinjenih nacija (UNDP) i Općine Kupres. Dana 14.02.2011.god. je donesena Odluka o započinjanju procesa izrade LEAP-a (br. 02-23-17/11), a 14.02.2011.god. su imenovani sudionici izrade LEAP-a (br. 02-23-18/11) objavljeno u Narodnim novinama Herceg-bosanske Županije (HBŽ) (br. 4/98 u 13/00). Kompanija Enova d.o.o. Sarajevo je pružila tehničku i stručnu pomoć Općini Kupres u procesu izrade LEAP-a.

Sadržaj LEAP-a sastoji se od pet glavnih cjelina i koncipiran je da prati sve navedene faze i to: Izvještaj o stanju okoliša, Vizija općine Kupres, Ciljevi i mjere, Akcijski plan i Monitoring plan i evaluacija LEAP-a.¹ Lokalni akcijski plan zaštite okoliša usvojilo je općinsko vijeće Kupres 21. studenog 2011. godine.

Cjelokupan proces izrade LEAP-a Općine Kupres sastojao se od 3 glavne faze. U prvoj fazi izrade dokumenta analizirano je stanje okoliša Općine Kupres. Na osnovi stanja okoliša, identificirani su glavni okolišni problemi iz svake tematske oblasti. Izvještaj o stanju okoliša sa uvrštenim konkretnim (mjerljivim) okolišnim indikatorima, koji je urađen tokom 1. faze procesa izrade LEAP dokumenta, predstavlja osnovu za praćenje napretka u dostizanju ciljeva postavljenih u namjeri da se očuva i zaštići okoliš općine Kupres. Glavni zaključci o stanju okoliša u Općini Kupres ugrađeni su u LEAP, dok je cjelokupan Izvještaj o stanju okoliša, kao zasebni separat, dat u prilozima akcijskog plana i čini njegov neodvojivi dio.

---

¹ Lokalni akcijski plan zaštite okoliša 2012 – 2017 (LEAP), Općina Kupres, studeni 2011. god., str. 5

Ključni dio procesa izrade LEAP-a je bilo određivanje vizije Općine Kupres, te definiranje ciljeva i mjera za dostizanje željenog stanja opisanog u viziji, odnosno za rješavanje postojećih okolišnih problema. Ovi ključni segmenti LEAP-a određeni su u suradnji sa svim zainteresiranim stranama kroz proces javnih konzultacija (radionica).

Najvažniji dio LEAP-a je Akcioni plan koji na osnovu analiziranog stanja i potreba definira aktivnosti koje je potrebno provesti u planskom periodu u cilju dostizanja zadanih ciljeva. Namjera je da se aktivnosti koje su definirane u Akcionom planu prate i ažuriraju te da se vrši revizija kako se s vremenom budu dobivale nove informacije i identificirali novi prioriteti. Akcijskim planom definirano je što se treba napraviti, kada i tko treba napraviti, te koliko je sredstava za to potrebno i iz kojih se izvora planiraju sredstva za realizaciju.

Praćenje provođenja aktivnosti iz Akcijskog plana definirano je Planom monitoringa, a evaluacija ostvarenih rezultata omogućena je nizom postavljenih mjerljivih indikatora.

Kompletan proces izrade LEAP-a je trajao oko godinu dana, gdje su građani zajedno s općinskom administracijom ocijenili stanje okoliša i dali rješenja za njeno poboljšanje. Ovaj dokument predstavlja akcijski plan koji predlaže korake za unaprjeđenje zaštite okoliša na području Općine Kupres.

2.6. OKVIR EUROPSKE UNIJE - AKT O MALIM PODUZEĆIMA (A Small Business Act for EU)

Bosna i Hercegovina je kao što je već ranije navedeno u lipnju 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s EU i po prvi put stupila u ugovorne odnose sa Unijom. Članak 93. Sporazuma odnosi se na mala i srednja poduzeća i glasi „*Suradnja između strana bit će usmjerena na razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u privatnom sektoru, i posebno će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine (acquisa) Zajednice u oblasti malih i srednjih poduzeća kao i o deset smjernica utvrđenih u Evropskoj povelji o malim poduzećima*“.

Europska komisija (EK) je 2008. godine snažno podržala inicijativu za dalje jačanje održivog rasta i konkurentnosti MSP, usvajanjem posebnog dokumenta pod nazivom **Akt o malim poduzećima (Small business act - SBA)**, koji je naslijedio Europsku Povelju o malim poduzećima, koja je postigla izvrstan uspjeh i u EU okvirima i šire.

Akt o malim poduzećima definira principe, daje smjernice i najbolje prakse u oblasti potpore malim i srednjim poduzećima i poduzetništvu. Akt o malim poduzećima na prvo mjesto stavlja potrebe malih i srednjih poduzeća kako bi se ojačao njihov potencijal za stvaranje novih radnih mesta i ojačala konkurenčnost unutar jedinstvenog tržišta. Ključni element Akta o malim poduzećima je princip „**Prvo misli na male**“ (*Small think first*), koji treba da bude uključen u donošenje odluka na svim razinama u EU i u nacionalnim politikama.

Akt za mala poduzeća je najviši politički dokument u EU koji definira 10 principa politike malih i srednjih poduzeća i koji je zamijenio Evropsku povelju za mala poduzeća, u čiju je primjenu i službeno uključena i Bosna i Hercegovina.

Principi kojima će se rukovoditi koncipiranje i provedba politika, kako na razini EU, tako i na razini država članica:

1. Stvoriti okruženje u kome poduzetnici i obiteljska poduzeća mogu prosperirati i u kome se poduzetništvo nagrađuje;
2. Osigurati da pošteni poduzetnici koji su bankrotirali brzo dobiju novu priliku;
3. Koncipirati pravila u skladu s principom „Prvo misli na male”;
4. Postići da državna uprava bude u stanju odgovoriti na potrebe malih i srednjih poduzeća;
5. Prilagoditi instrumente javne politike potrebama malih i srednjih poduzeća;
6. Olakšati pristup malih i srednjih poduzeća financijama i uspostavljanje pravnog i zakonodavnog okruženja naklonjenog pravovremenom plaćanju u komercijalnim poslovima;
7. Pomoći malim i srednjim poduzećima da bolje iskoriste mogućnosti koje nudi Jedinstveno tržište;
8. Promovirati unaprjeđenje vještina u malim i srednjim poduzećima i sve oblike inovacija;
9. Omogućiti malim i srednjim poduzećima da ekološke izazove pretvore u prilike i
10. Ohrabriti i podržati mala i srednja poduzeća da iskoriste rast tržišta.

Europska komisija i OECD su u okviru primjene principa Akta za mala poduzeća, odlučili da zemlje Zapadnog Balkana, gdje spada i Bosna i Hercegovina sudjeluju u procesu kreiranja novih indikatora koji će omogućiti da se napredak registrira u redovitom godišnjem/dvogodišnjem procesu evaluacije.

Europska unija je usvojila **Strategiju za pametan, održiv i inkluzivan gospodarski rast Europa 2020**, a koja se nadovezuje na „Lisabonsku strategiju“ (2000 – 2010) i kojom se definiraju okviri za uspostavljanje politike razvoja malih i srednjih poduzeća. Strategija definira tri **prioritetna cilja**:

1. **Pametan rast**, koji podrazumijeva jačanje znanja i inovacija, poboljšanje kvaliteta edukacije, istraživanja, transfera tehnologija uz puno korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT) i poboljšanje uvjeta za pristup financijama za istraživanje i razvoj;
2. **Održivi rast**, koji podrazumijeva izgradnju efikasnije, održive i konkurentne ekonomije efikasnijim korištenjem resursa i formuliranjem industrijske politike za eru globalizacije;
3. **Inkluzivni rast**, koji podrazumijeva jačanje politika zapošljavanja i obrazovanja, sustava socijalne zaštite, povećanje društvene odgovornosti u okviru poslovne zajednice.

Definirani prioriteti su u funkciji povećanje zaposlenosti, jačanja istraživanja i inovacija, edukacije, smanjenja emisije plinova i jačanja energetske efikasnosti i smanjenja siromaštva.

Jedan od najznačajnijih instrumenata Europske unije za poticanje razvoja malih i srednjih poduzeća predstavlja **Okvirni program za konkurentnost i inovativnost (CIP)**. Osnovni cilj ovog programa je poticanje konkurentnosti poduzeća, razvoja inovativnosti i eko-inovativnosti, razvoj održivog informativnog društva, energetske efikasnosti i novih obnovljivih izvora energije. Poseban dio programa čini **Program za poduzetništvo i inovacije (EIP)** koji sadrži sljedeće instrumente:

1. Finansijski instrumenti;
2. Usluge za potporu poslovanju;
3. Inicijative koje jačaju poduzetništvo i inovativnost i
4. Inicijative za poboljšanje politika.

3. DEFINIRANJE I ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

3.1. POJAM I DEFINIRANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

U Europskoj uniji postojale su velike razlike među državama u definiranju malih i srednjih poduzeća, te je Europska komisija preporučila državama članicama, Europskoj investicijskoj banci, te Europskome investicijskom fondu upotrebu jedinstvenih kriterijeva za definiranje.

Preporuke, tj. definicija kombinira sljedeće kriterije: broj zaposlenih, godišnji opseg prodaje (prihoda od prodaje), prosječni opseg aktive (kapitala) poduzeća, te mjerila samostalnosti, udio vlasništva odnosno kontrole od strane drugih ili više poduzeća ne smije biti veća od 25%).

Definicija koju je Europska komisija preporučila za definiranje maloga i srednjeg poduzeća sadrži sljedeće:

Tabela 1 Preporuke za definiranje maloga i srednjega poduzeća u Europskoj uniji

Tip poduzeća	Prosječan broj zaposlenika	Ukupni godišnji prihod	Zbroj bilance
Mikro poduzeće	0 - 9	do 2.000.000 EUR	do 2.000.000 EUR
Malo poduzeće	10 – 49	od 2.000.001 EUR do 10.000.000 EUR	od 2.000.001 EUR do 10.000.000 EUR
Srednje poduzeće	50 - 249	od 10.000.001 EUR do 50.000.000 EUR	od 10.000.001 EUR do 43.000.000 EUR

Izvor: Commission regulation (EC) No 70/2001.

Pojam maloga gospodarstva u Federaciji i Bosne i Hercegovine određen je Federalnim Zakonom o poticanju razvoja maloga gospodarstva donesenim u prvoj polovici 2006. godine² prema kojemu malo gospodarstvo čine subjekti maloga gospodarstva, fizičke i pravne osobe, koje trajno obavljaju zakonom dopuštene djelatnosti radi ostvarivanja dohotka odnosno dobiti uključujući samoupošljavanje i obiteljske poslove povezane s obrtom i drugim djelatnostima, registrirane kod nadležnoga organa, bez obzira na oblik organiziranja, i koje: su samostalni u poslovanju, upošljavaju godišnje manje od 250 osoba i ostvaruju godišnji promet do 40 milijuna KM i/ili čija godišnja bilanca stanja ne prelazi 30 milijuna KM.

Prema veličini razlikuju se mikro, mali i srednji subjekti maloga gospodarstva.

² Zakon o poticanju razvoja maloga gospodarstva, Službene novine Federacije BiH, br. 19/06.

Tabela 2 Definiranje maloga gospodarstva u F BIH

Tip poduzeća	Prosječan broj zaposlenika	Ukupni godišnji prihod	Zbroj bilance
Mikro poduzeće	0 - 9	do 400.000 KM (oko 200.000 EUR)	do 400.000 KM (oko 200.000 EUR)
Malo poduzeće	10 – 49	do 4.000.000 KM (oko 2.000.000 EUR)	do 4.000.000 KM (oko 2.000.000 EUR)
Srednje poduzeće	50 - 249	do 40.000.000 KM (oko 20.000.000 EUR)	Do 30.000.000 KM (oko 15.000.000 EUR)

Usvojena zakonska definicija maloga gospodarstva djelomično (u pogledu broja uposlenih, ali ne i u vrijednosnim cenzusima) uskladjena s definicijom mikro, malih i srednjih poduzeća Europske unije sadržanih u preporukama Europske komisije od 6.5.2003.god., a definiranje i razlikovanje subjekata maloga gospodarstva potrebno je osim potrebe praćenja i usporedbe na nacionalnoj i međunarodnoj razini i radi primjene poticajnih mjera razvoja.

3.2. ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

Povijest civilizacije je na određeni način uvjetovana i vođena djelovanjem poduzetništva, te je i današnja civilizacija, ali i one ranije koje se pojavljuju kroz povijest rezultat pojedinačnih ali i skupnih aktivnosti koje se s današnjega aspekta mogu zvati poduzetničke.

Peter Drucker je objašnjavajući američki fenomen poduzetničke ekonomije, istraživao razloge zbog kojih je između 1974. i 1984. godine u Americi otvoreni veliki broj radnih mjesta (24 milijuna novih radnih mjesta). U Sjedinjenim Državama toliki broj radnih mjesta nije se otvorio ni u kojem mirnodopskom razdoblju, izraženo postotcima ili apsolutnim brojem. A tih je deset godina, koje su započele naftnom krizom kasne jeseni 1973., bilo izrazito nemirno, obilježeno energetskim krizama dvjema priličnim recesijama, a stare industrije su gotovo izdahnule.³ Razlozi za ovakav rast nalaze se u razvoju malih i srednjih poduzeća, a jedna studija o stotinu kompanija srednje veličine koje se najbrže razvijaju govori da su ove kompanije rasle po stopi tri puta većoj od onih s popisa „Fortune 500“ i to po prometu i po zaradi. Poduzeća s liste „Fortune 500“ su od 1970. stalno bilježila pad broja zaposlenih. No, srednje velika poduzeća su između 1970. i 1983. godine povećale taj broj i to po stopi tri puta većoj od one za američku ekonomiju u cjelini.⁴ Dakle preko 40 milijuna radnih mjesta tih godina u Americi otvoreno je u malim i srednjim poduzećima.

³ Drucker,P.F.: *Innovation and Entrepreneurship*, Harper Business, 1986., izdanje u BiH *Inovacije i preduzetništvo – praksa i načela*, Mag, Sarajevo 1996, str 13.

⁴ Ibidem, str. 21.

U „The Economist“-u piše da se u Americi godišnje osnuje 600.000 poduzeća, a to je otprilike sedam puta više nego u plodnome razdoblju pedesetih i šezdesetih godina,⁵ a o dinamizmu poduzetništva govori podatak da se samo u SAD-u, više od tisuću novih poslovnih pothvata rađa svakoga sata u svakome radnom danu.⁶

Mala poduzeća predstavljaju glavni oslonac europske ekonomije, ona su glavni pokretač inovacija, zapošljavanja, prilagodljivosti i konkurentnosti, kao i socijalne i lokalne integracije u Europi, ističe se u preambuli Europske povelje o malim poduzećima.⁷

O važnosti poduzetništva u Europskoj uniji govori i činjenica da je Europsko vijeće u Lisabonu 2000. godine definiralo svoje ciljeve u okviru zapošljavanja, ekonomskih reformi i socijalne kohezije. Za 2010. godinu za Europsku uniju postavljen je cilj da postane najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta, temeljeno na znanju, sposobno za održiv gospodarski razvoj i za otvaranje brojnih radnih mjesta, te jaču socijalnu koheziju, što je donekle i ostvareno, ali s obzirom na ekonomsku krizu ciljevi i njihova realizacija su malo izmijenjeni.

U Zelenoj knjizi Poduzetništvo u Europi Europska komisija ističe sljedeću važnost poduzetništva:⁸ poduzetništvo pomaže otvaranju novih radnih mjesta i gospodarskom rastu, poduzetništvo je krucijalno za konkurentnost, poduzetništvo oslobađa (unlocks) osobne potencijale i poduzetništvo je od društvenog interesa.

U Europskoj povelji o malim poduzećima naglašeno je da će nastojanja Europe oko uvođenja nove ekonomije uspjeti samo ukoliko se mala poduzeća stave na vrh ljestvice prioriteta.

Mala poduzeća su glavni pokretači inovacija, zapošljavanja te socijalne i lokalne integracije u Europi, te je zbog toga kao glavna aktivnost istaknuto kreiranje najpogodnijega okruženja za razvoj maloga gospodarstva i poduzetništva. Za njegovo stvaranje istaknuta su načela koja govore o važnosti poduzetništva, te je navedeno⁹:

- svjesni smo dinamičnosti i sposobnosti malih poduzeća u iznalaženju novih odgovora na potrebe tržišta i otvaranju radnih mjesta,
- naglašavamo važnost malih poduzeća u procesu poticanja socijalnoga i regionalnoga razvoja, pružanjem primjera inicijative i predanosti ,
- prepoznajemo da je poduzetništvo važna i produktivna vještina, na svim razinama odgovornosti ,
- pozdravljamo uspješna poduzeća, koja zaslužuju primjerenu nagradu ,
- uzimamo u obzir da je neuspjeh neizbjegna popratna pojava svake odgovorne inicijative i preuzimanja rizika, te da ga treba shvatiti isključivo kao priliku za napredovanje kroz učenje i

---

⁵ Ibidem, str 15.

⁶ Bygrave,W. Zacharakis D.A.: *Portable MBA in Entrepreneurship*, third edition, John Wiley & Sons, Inc, 2003., str. 2.

⁷ European charter for small enterprises: dostupno na http://ec.europa.eu/enterprise/index_en.htm.

⁸ Green Paper Entrepreneurship in Europe, Europska komisija, str. 6-8.

⁹ European charter for small enterprises, op.cit.

- prepoznajemo vrijednosti znanja, predanosti i fleksibilnosti u novoj ekonomiji.

Važnost malih i srednjih poduzeća, tj. poduzetništva ilustrira podatak o broju poduzeća i zaposlenosti u sektoru malih i srednjih poduzeća u Europi (podatci uključuju EU -15 plus Island, Norveška, Švicarska uključujući Lihtenštajn) prema kojima je u 17, 824 milijuna mikro poduzeća zaposleno više od 55 milijuna ljudi, u 1,261 milijun malih poduzeća zaposleno je više od 24 milijuna ljudi, a u nešto više od 185 tisuća srednjih poduzeća zaposleno je više od 18, 5 milijuna ljudi.¹⁰

U strukturi ukupnoga broja poduzeća udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća je 99,79 % , od čega je 92,30 % mikro poduzeća, 6,53 malih poduzeća i 0,958 % srednjih poduzeća. U strukturi ukupnog broja zaposlenih udio zaposlenih u malim i srednjim poduzećima je 69,726 %, od čega je u mikro poduzećima zaposleno 39,39 % zaposlenika, 17,37 % ih je zaposleno u malim poduzećima i 12,96 % u srednjim poduzećima.

Porast zaposlenosti u sektoru MSP ekonomija država kandidatkinja za prijam u EU (koji je u razdoblju 1995. – 1999. prosječno godišnje oko 3,5 puta viši od onoga ostvarenog u zapadnim ekonomijama) ilustrira doprinos MSP, kako ublažavanju nezaposlenosti implicirane naročito gubitkom radnih mesta u velikim poduzećima, tako i razvoju zaposlenosti u cjelini.¹¹

Slični podatci su i u Republici Hrvatskoj, a ovako veliki broj poduzeća upošljava i veliki broj radnika. Tako je prema podatcima u Republici Hrvatskoj u malim i srednjim poduzećima zaposleno 65,70 % dok je u velikim poduzećima postotak zaposlenih 34,30 %.¹²

Analizirajući navedeno kao i rezultate istraživanja koja provodi Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2004¹³, moguće je ocijeniti da je:

- poduzetništvo tijesno povezano s ekonomskim rastom,
- u državama sa sličnom ekonomskom strukturu korelacija poduzetništva i ekonomskoga rasta visoko statistički važna,
- pozitivna veza između visine poduzetničke aktivnosti poduzetne u određenoj godini, i porasta bruto društvenoga proizvoda dvije godine kasnije i
- poduzetnički sektor putem malih poduzeća i ostalih oblika organiziranja u malome gospodarstvu doprinosi ekonomskom rastu nacionalnih ekonomija.

Zbog izuzetne važnosti malih poduzeća za gospodarski razvoj u Europskoj povelji o malim poduzećima ističe se da se položaj malih poduzeća u Europskoj uniji može poboljšati djelovanjem usmjerenim k poticanju poduzetništva, evaluaciji postojećih mjera i kada je to

---

¹⁰ Observatory of European SMEs, SMEs in Europe 2003/7, Enterprise publications, European commission, str. 77-78., dostupno na http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/analysis/observatory_en.htm.

¹¹ Buble, M., Kružić, D.: *Poduzetništvo*, RRIF, Zagreb 2006, str. 167.

¹² Prga,I., Šverko, I.: *Prospects of SME s financing in the Republic of Croatia*, International Conference Entrepreneurship and Macroeconomic Management, april. 28 – 30. 2005. Pula, Croatia, vol.2, str. 598.

¹³ Buble,M., Kružić, D.: *Poduzetništvo*, op.cit., str. 17-18.

potrebno prilagodbom tih mjera malim poduzećima, te nastojanjem da nositelji politika uzmu u obzir potrebe malih poduzeća.

U tu svrhu su postavili i ciljeve te se obvezali da će:¹⁴

- osnažiti duh inovacije i poduzetništva što omogućuje europskim poduzećima da se suoči s izazovima koji se pred njih postavljaju,
- stvoriti regulacijski, fiskalni i administrativni okvir pogodan za poduzetničku djelatnost i unapređenje statusa poduzetnik,
- osigurati pristup tržištu na način da zahtjevi budu što manje opterećujući, te da su u skladu s glavnim ciljevima javne politike,
- olakšati pristup najkvalitetnijem istraživanju i tehnologiji,
- poboljšati pristup izvorima financiranja kroz čitav životni ciklus poduzeća,
- trajno raditi na poboljšanju rezultata, kako bi Europska unija zaista mogla ponuditi najbolje u svijetu okruženje za mala poduzeća i
- promicati vrhunsku podršku malim poduzećima.

Članice su se Europske unije, ali i druge potpisnice ove povelje (i Bosna i Hercegovina), obvezale da će radeći na ostvarenju postavljenih ciljeva provoditi akcije prema načelima koja su navedena u Europskoj povelji o malim poduzećima:¹⁵

- obrazovanje i obuka u području poduzetništva,
- jeftinije i brže osnivanje poduzeća,
- kvalitetnije zakonodavstvo i regulacija,
- dostupnost vještina,
- poboljšati elektronski pristup,
- bolje iskoristiti prednosti jedinstvenoga tržišta,
- oporezivanje i finansijska pitanja,
- jačanje tehnološkoga kapaciteta malih poduzeća,
- uspješni modeli elektronskoga poslovanja i vrhunske podrške malim poduzećima i
- razviti jače, učinkovitije zastupanje interesa malih poduzeća na razini Unije i na nacionalnoj razini.

Sve ove mjere i aktivnosti trebaju imati rezultate u vidu bržega i učinkovitijega razvoja malih i srednjih poduzeća, a samim time povećati zapošljavanje, rast životnoga standarda, rast GDP, porast izvoza, itd., što znači ubrzati ekonomski razvoj zemlje.

---

¹⁴ European charter for small enterprises, op.cit.

¹⁵ Ibidem.

4. ANALIZA MAKROOKOLINE OPĆINE KUPRES ZA RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA

4.1. MAKROEKONOMSKI ASPEKTI RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U FBIH

2010. godina

Osnovni podaci

Površina u km²:	26.109,7
Kantoni:	10
Općine:	79
Naseljena mjesta:	3.330
Stanovništvo:	2.337.660
Prirodni priraštaj:	2.587
Gustina naseljenosti:	89,5
Neto plaća u KM:	804
GDP u mil. KM:	15.385
GDP per capita u KM	6.580
Uvoz u mil. KM	8.898
Izvoz u mil. KM	4.732
Investicije u mil. KM	3.100

Slika 1 Bosna i Hercegovina – Entiteti i Općine – Podaci za FBIH

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god., str.86

Globalna recesija u svjetskoj ekonomiji prouzrokovala je pad ekonomске aktivnosti i u Bosni i Hercegovini, a također i Federaciji BiH. Ekonomска kriza 2009. godine je uglavnom uzrokovanu padom domaće privatne potrošnje, padom investicija i smanjenjem vanjske potražnje. Trgovina je drastično usporena, građevinske aktivnosti i industrijska proizvodnja su se smanjile, a nezaposlenost povećala.

U 2010. godini zabilježeni su određeni znakovi ekonomskog oporavka u odnosu na 2009. godinu. Obujam industrijske proizvodnje povećan je za 4,2%, obujam izvoza za 28,3%, a i broj zaposlenih je porastao za 0,3%. Ocjena je da će ovi navedeni pozitivni trendovi prema dostupnim statističkim pokazateljima dovesti do blagog rasta GDP-a u procentu od 1%.

Sveukupno gledano, raspoloživi pokazatelji ukazuju na blagi oporavak u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu.

Analizom podataka o BDP sadržanim u izvješćima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine¹⁶ uočava se da je BDP konstantno, značajno rastao od 2005 godine do 2009 godine, da bi u 2009 godini pao i krenuo u blagi rast u 2010 godini ne dostigavši razinu iz 2008. godine. Promatrano po glavi stanovnika u 2010 godini BDP je iznosio 6.397 KM ili u USD 4.331. Značajan je podatak da je udio BDP Federacije BiH u ukupnom BDP BIH skoro 64%.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku BDP u Federaciji BiH iznosio je po stanovniku u 2010 godini 5.484 KM ili 3.713 USD. BDP u Federaciji je kontinuirano rastao do 2009 godine da bi u 2009 godini pao i u 2010 godini se blago oporavio ostvarivši rast od 0,79%.

Tabela 3 Bruto domaći proizvod u FBIH za period od 2005 do 2010 godine

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruto domaći proizvod, mil. KM	11.006.599	12.321.957	13.936.662	15.688.444	15.277.726	15.712.296
Bruto domaći proizvod, mil. USD	6.998.092	7.901.730	9.749.326	11.737.576	10.859.913	10.638.700
Stanovništvo u 000	2.848	2.845	2.849	2.849	2.853	2.865
Bruto domaći proizvod po stanovniku, u KM	3.865	4.331	4.892	5.507	5.355	5.484
Bruto domaći proizvod po stanovniku, u USD	2.457	2.777	3.422	4.120	3.806	3.713
Godišnja stopa realnog rasta u %		6,48	5,68	5,53	-2,72	0,79

Izvor: Bruto domaći proizvod u FBIH, Statistički bilten 2010, br.164 ISSN 1512 – 5106, Sarajevo 2011, str.14-15

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u 2010 najviši BDP po stanovniku je u Sarajevskoj Županiji i gotovo dva puta je veći od BDP u Federaciji BiH. BDP po glavi stanovnika u Hercegbosanskoj županiji predstavlja 73% od BDP-a po stanovniku u FBIH, te se nalazi ispred Unskosanske županije koja je posljednja i srednjobosanske županije kao pretposljednje od svih 10 Županija u FBIH.¹⁷

U 2010. godini¹⁸ došlo je do povećanja **obujma industrijske proizvodnje** tako da je zabilježen rast ukupne industrijske proizvodnje od 4,2%. Međutim ako se promatra industrijska proizvodnja po županijama može se uočiti mali udio industrijske proizvodnje u

¹⁶ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, bruto domaći proizvod prema dohodovnom pristupu za 2005 - 2010 godine i Bruto domaći proizvod prema rashodovnom pristupu Eksperimentalne procjene za 2005 - 2010, tematski bilten 01 ISSN broj 1840 – 104 X, Sarajevo, prosinac 2011 god., str.19

¹⁷ Federalni zavod za programiranje razvoja, makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god., str. 4

¹⁸ Federalni zavod za programiranje razvoja, makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god., str.5

Hercegbosanskoj županiji koji čini 2,5 % od ukupne industrijske proizvodnje FBIH, te je niži iz godine u godinu i indeks u posljednje dvije godine i to 2010/2009 iznosi 95,2 i za 2009/2008 iznosi 91,3.

Prema istom izvoru u Federaciji BiH je u 2010. godini ostvaren **izvoz** u ukupnoj vrijednosti od 4.732 mil KM što je za 28,4% više u odnosu na izvoz u 2009. godinu, što predstavlja značajan porast. Istovremeno je ostvaren uvoz u Federaciji BiH u ukupnoj vrijednosti od 8.898 mil KM ili 8,5% više u odnosu na prethodnu godinu.

Procent pokrivenosti uvoza izvozom u 2010. godini iznosi 53,2% i veći je za 8,3% u odnosu na 2009. godinu kada je pokrivenost iznosila 44,9%, ali je i dalje veoma nizak.

Udio Federacije BiH u ukupnom izvozu BiH za 2010. godinu je 66,7%, a u ukupnom uvozu 65,4%, što je nešto veći udio nego udio u BDP u BiH. Trgovinski deficit Federacije BiH u 2010. godini ostvaren je u iznosu od 4.166 mil. KM što je 3,9% manje od deficita u 2009. godini.

Na kraju 2010. godine zabilježen je blagi rast broja zaposlenih. Prosječan broj zaposlenih prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja¹⁹ u 2009. godini iznosio je 437.501, a u 2010. godini povećao se na 438.949, što je više za 1.448 zaposlenih ili za 0,3% u odnosu na 2009. godinu. Prema podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje²⁰ u 2011 godini prosječan broj zaposlenih je bio 440.747, što je nešto više u odnosu na prethodnu godinu, međutim u prvom mjesecu 2012 godine došlo je do pada broja zaposlenih na 437.988, što je bilo već evidentno iz prosinca 2011. godine kada je broj zaposlenih bio 439.473. U hercegbosanskoj županiji u 2010.god. broj zaposlenih bio je 9.568, dok je u 2011 prosječan broj zaposlenih bio 9658, te se u prosincu broj povećao na 9671, da bi u prvom mjesecu opao na 9.625.

Prema izvješću Federalnog zavoda za statistiku u strukturi zaposlenih 62,7% čine zaposleni u gospodarstvu a 37,3% su zaposleni u izvengospodarskim djelatnostima. Najveći pad zaposlenih zabilježen je u ugostiteljstvu i to 994 zaposlenih što predstavlja 5,5% manje u odnosu na 2009. godinu i građevinarstvu 808 manje zaposlenih u odnosu na 2009. godinu što predstavlja 3,0%.

Stupanj zaposlenosti stanovništva u Federaciji BiH u odnosu na aktivno stanovništvo iznosi 54,6%.

Istovremeno prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja na evidencijama službi za zapošljavanje 31.12.2010. godine u Federaciji BiH je bilo registrirano 364.929 osoba što je više za 10.352 ili 2,9% u odnosu na 2009. godinu. Od ukupnog **broja nezaposlenih**, 46,39% prvi put traži zaposlenje, a 53,61% ih je bilo ranije zaposleno. Od ukupnog broja nezaposlenih, 235.498 (64,53%), su stručne osobe, dok je 129.431 (35,47%)

---

¹⁹ Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god., str.7

²⁰ Federalni zavod za zapošljavanje, Bilten 2/12 Statistički pregled, Sarajevo, veljača 2012.

nestručnih osoba. Stopa nezaposlenosti porasla je u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu, sa 44,8% na 45,4% . U 2011 godini nezaposlenost se kontinuirano povećavala da bi u veljači 2012 godine dostigla brojku od 375.490 nezaposlenih osoba.²¹ Broj nezaposlenih osoba u Hercegbosanskoj županiji u 2010 godini bio je 8.698 osoba da bi u veljači 2012 godine dosegao broj od 8.899 nezaposlenih, što je povećanje od gotovo 200, te je izuzetno veliko s obzirom na mali broj ukupno zaposlenih u Županiji, ali i broj stanovnika.

Stupanj nezaposlenosti u odnosu na radnu snagu u FBiH u 2010. godini iznosi 45,4%.

U 2010. godini u FBiH prosječna mjesecna neto plaća iznosi 804,37 KM ili 1,6% više u odnosu na prethodnu godinu.

Poslovni subjekti su pravne i fizičke osobe koji obavljaju djelatnost u skladu sa propisima, te tijela državne vlasti, tijela državne uprave i tijela lokalne samouprave i uprave. Registrirani broj pravnih osoba sa stanjem 31.12.2010. godine iznosi 43.772 što je više za 0,4% u odnosu na isti period prethodne godine.²² Dijelovi poslovnog subjekta su organizacione jedinice u sastavu poslovnog subjekta – poslovne jedinice (radionice, skladišta, uredi, stovarišta, predstavništva, prodajna mjesta itd.) smještene na zemljopisno određenom mjestu. Na dan 31.12.2010. godine registrirano je u sastavu pravnih osoba ukupno 23.218 poslovnih jedinica ili 0,4% više nego u 2009. godini. Fizičke osobe su osobe koje obavljaju djelatnost u svoje ime i za svoj račun, a odnose se na obrt i slobodna zanimanja, tako da je broj registriranih fizičkih osoba – obrtnika u 2010. godini iznosio 52.539 što je više za 1,7% u odnosu na 2009. godinu.²³

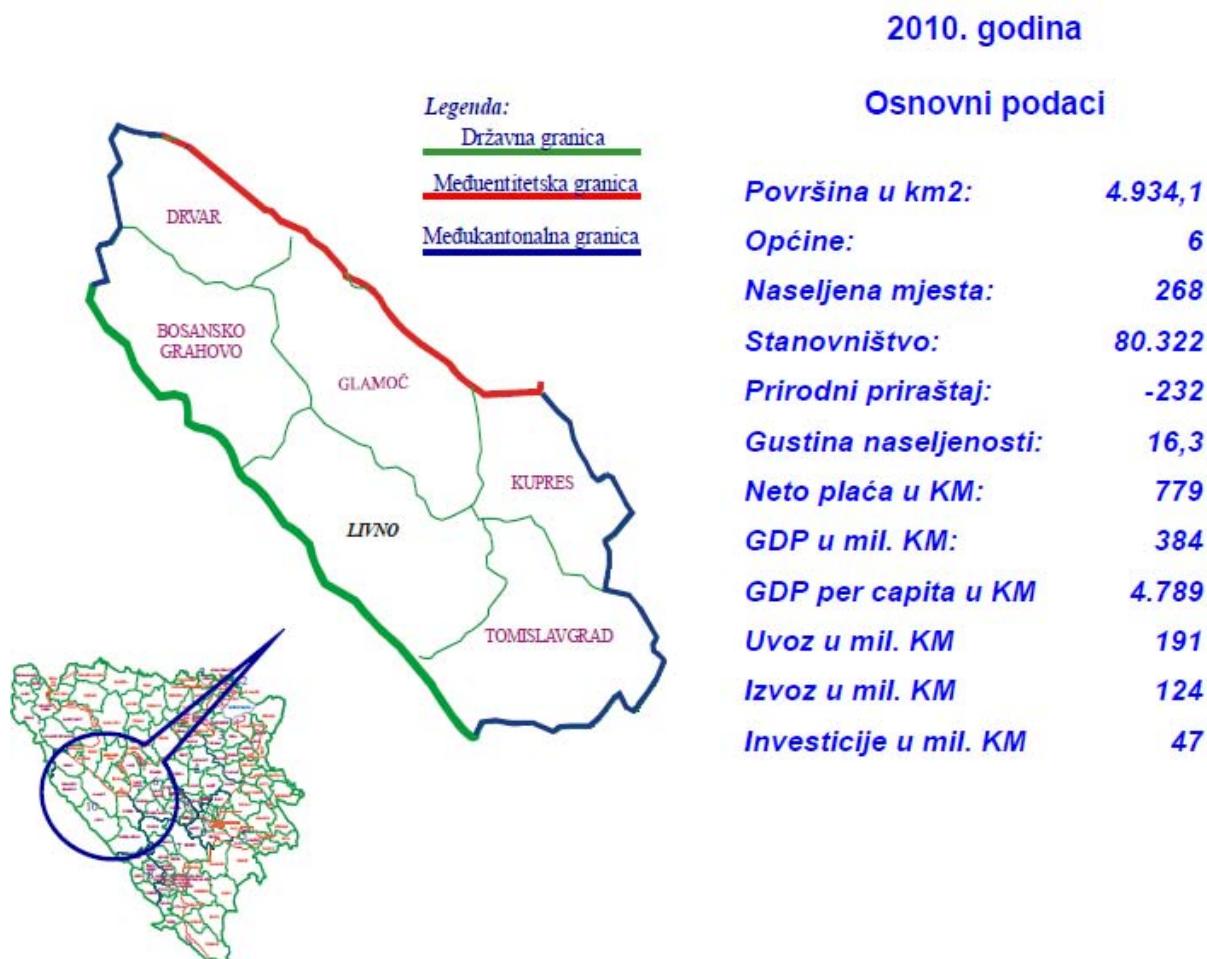
²¹ Ibidem, str. 5

²² Ibidem, str. 13

²³ Ibidem, str. 13

4.2. MAKROEKONOMSKI ASPEKTI RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U HERCEGBNOSANSKOJ ŽUPANIJI

Slika 2 Županija Herceg Bosanska

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god., str.86

Prirodne i zemljopisne karakteristike ove županije su različite i raznolike: od plodnih, prostranih polja i nepreglednih pašnjaka, rijeka i jezera pa do stoljetnih listopadnih i zimzelenih šuma, pružaju velike mogućnosti za život i gospodarski razvitak temeljen na poljoprivrednoj proizvodnji, stočarstvu, drvnoj industriji, energetskim potencijalima i sl. Ekološki čista i netaknuta priroda, umjerena kontinentalna klima, zemljopisni položaj te blizina i dobra prometna povezanost sa susjednom Republikom Hrvatskom, tj. njezinim vratima u svijet - Srednjom Dalmacijom, kojoj gospodarski i tradicionalno gravitira, bitni su čimbenici za gospodarski prosperitet ovog kraja. Sjedište županijske Vlade nalazi se u Livnu, a Skupštine u Tomislavgradu. Županija obuhvaća šest općina: Drvar, Bosansko Grahovo, Glamoč, Kupres, Livno i Tomislavgrad.

U Hercegbosanskoj županiji je na dan 31.12. 2010. Godine bilo registrirano 4531 poslovni subjekti od čega 1.759 pravnih osoba, jedinica u sastavu 626 i obrta 2.146. U odnosu na 2009 godinu kada je bilo 4352 poslovna subjekta povećan je broj za 179, što predstavlja povećanje za nekoliko procenata.

4.2.1. Sektorska analiza gospodarstva Hercegbosanske županije

Sektorska analiza urađena je kako bi se utvrdio smjer i intenzitet razvoja pojedinih sektora gospodarstva te značaj i opredjeljenje Županije i općina u Hercegbosanskoj županiji o prioritetnim sektorima razvoja u narednom periodu.

Analizom broja i strukture poslovnih subjekata registriranih u Hercegbosanskoj županiji na dan 31.12.2010. godine po djelatnostima²⁴ može se utvrditi da je udio poslovnih subjekata s područja Kupresa u Županiji 7,32%, a ako se promatra udio samo obrta iznosi 6,33%.

Također je vidljivo da su najzastupljeniji gospodarski sektori u Županiji trgovina, popravak motornih vozila, motocikla i predmeta za domaću upotrebu i kućanstva sa udjelom od 26,79% (1214), poljoprivreda, lov i šumarstvo s udjelom od 14,27% (647), ugostiteljstvo s udjelom 13,94% (632), prerađivačka industrija s udjelom od 8,2% (373), prijevoz, skladištenje i veze s udjelom od 4,25% (193), te građevinarstvo s udjelom od 3,95% (179).

U nastavku je izvršeno analiziranje gospodarskih sektora županije kako bi se determiniralo gospodarsko opredjeljenje Županije i usporedilo s ostalim Županijama Regije Hercegovina, kao i dijelom Republike Srpske koji je dio ekonomske regije Hercegovina. U sljedećoj tablici prikazano je samo rangiranje prvih pet po rangu u Regiji Hercegovina i u HBŽ.

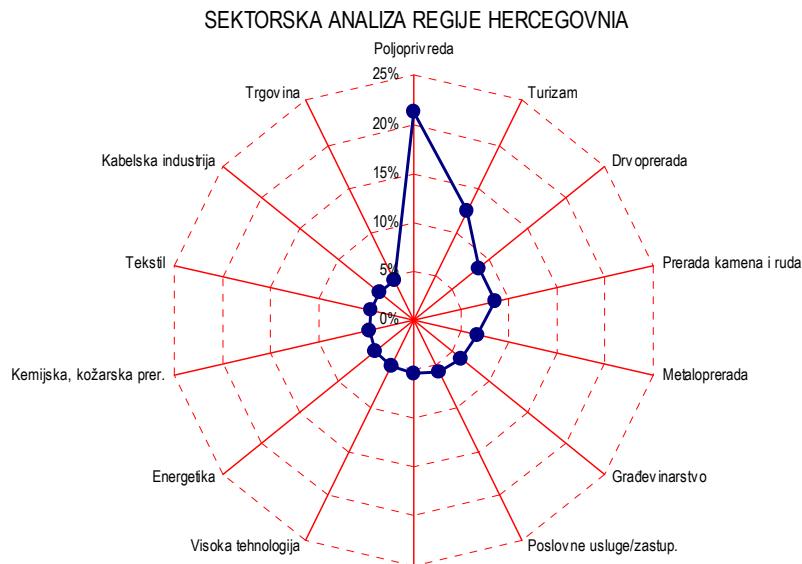
Tabela 4 Rangiranje djelatnosti po značaju za HBŽ

	Regija	rang	HNŽ	rang	ZHŽ	rang	HBŽ	rang	RS	rang
Poljoprivreda	21,17%	1	19,31%	1	15,62%	1	17,08%	2	22,67%	1
Turizam	12,29%	2	18,24%	2	6,61%	7	11,82%	3	10,70%	2
Drvoprerada	8,41%	3	5,38%	8	6,14%	8	21,95%	1	9,63%	3
Prerada kamena i ruda	8,41%	4	6,84%	4	8,18%	3	9,04%	4	7,71%	4
Metaloprerada	6,57%	5	6,31%	6	6,87%	6	5,30%	5	5,67%	6

Izvor: Istraživanje provedeno od REDAH-a

²⁴ Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god., str. 8

Slika 3 Sektorska analiza u regiji Hercegovina

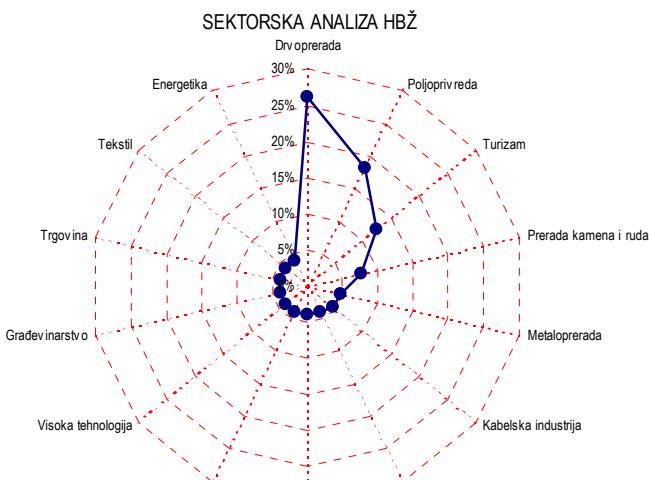
Navedenom tablicom i grafikonom vidljiva je izražena uloga poljoprivrede mjerena ocjenom značajnosti 21,17% od 100% za sve ponuđene sektore ove analize. Od dvadeset i šest općina četiri podregije regije Hercegovina, dvadeset dvije općine smatra poljoprivredu najznačajnijim segmentom gospodarstva.

Izrazito, u Hercegbosanskoj županiji prioritetna industrija je drvoprerada, što je i logičan slijed shodno prirodnim resursima i zemljopisnoj konfiguraciji zemljišta.

Slijedeći prioritetni segment gospodarstva, prepoznat od strane općina, je turizam sa udjelom od 12,29% u ukupnom gospodarstvu. Također i u ovom slučaju neophodno je napomenuti značaj ekološke svijesti i očuvanja prirodnih resursa, te u suglasnosti s istim voditi regionalni razvoj industrijskih, slobodnih, pa i poslovnih zona s naglaskom na obvezni preduvjet ograničavanja na ekološki prihvatljive branše, pri samom razmatranju aplikacija za korištenje usluga zona. Kod definiranja ciljeva razvoja i aktivnosti za isti potrebno je voditi računa da se razvijaju sektori i djelatnosti koje neće ugrožavati razvoj turizma kao veoma bitnog u Županiji, a poglavito u općini Kupres.

Zanimljiva je činjenica da sektor trgovine ne zauzima značajno mjesto po procjeni značajnosti u Županiji i to niti u jednoj općini a kada se analizira broj poslovnih subjekata vidljivo je da je udio trgovine uvjerljivo najveći i to čak 26,79%, što jasno govori o željenim opredjeljenjima razvoja a to su prije svega drvoprerada, turizam i poljoprivreda.

Slika 4 Sektorska analiza za HBŽ

**Tabela 5 Rangiranje registriranih gospodarskih subjekata po sektorima u HBŽ
Herceg-bosanska Županija**

	Kupres	Livno	Glamoč	Tonislavgrad	Drvvar	Bosansko Grahovo
Drvoprerada	2	2	1	2	1	1
Poljoprivreda	3	1	2	3	2	2
Turizam	1	4	3	5	3	3
Prerada kama i ruda	4	3	4	6	10	4
Metaloprerada	5	10	10	4	10	10

Sektorska analiza omogućava i prepostavljene pravce regionalnog razvoja u smjeru:

- obuhvata korištenja i očuvanja prirodnih resursa,
- obuhvata i razvoja neophodnih ljudskih resursa i
- obuhvata i razvoja tehničko-tehnoloških kapaciteta.

4.2.1.1. Drvoprerada

U nastavku je izvršena i analiza najznačajnijih sektora Županije i kretanje u posljednjih nekoliko godina i to drvoprerade i ugostiteljstva i turizma.

Analizom podataka Federalnog zavoda za statistiku prikazanih u sljedećoj tablici može se uočiti kontinuirano smanjenje proizvodnje i prodaje šumskih sortimenata, što je s obzirom na značaj istaknut u prethodnom dijelu izuzetno zabrinjavajuće.

Tabela 6 Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u HBŽ

	Proizvodnja					Prodaja					u hilj./tis.m ³
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010	
UKUPNO	500	412	434	390	399	513	393	436	373	387	
Trupci čelinara/četinjača	281	213	218	182	186	272	210	223	177	192	
Jamsko drvo čelinara/četinjača	18	14	11	10	11	17	13	11	9	11	
Ostalo dugo drvo čelinara/četinjača	70	56	60	61	70	77	57	64	67	68	
Prostorno drvo čelinara/četinjača	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Trupci liščara/listaća	36	36	36	28	28	37	35	38	29	28	
Jamsko drvo liščara/listaća	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ostalo dugo drvo liščara/listaća	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Prostorno drvo liščara/listaća	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ogrevno drvo čelinara/četinjača	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ogrevno drvo liščara/listaća	116	94	110	110	103	110	80	99	91	88	
Ostalo grubo obradeno drvo ¹¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

¹¹Uključuje sitno tehničko drvo, cijepane drvene motke i kolje

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god., str. 17

4.2.1.2. Ugostiteljstvo i turizam

U ugostiteljstvu je, kako je prikazano u sljedećoj tablici primjetan kontinuirani rast svih posljednjih godina uz stagnaciju u 2010 godini, što je s obzirom na opredjeljenje i značaj koji ima ova vrsta djelatnosti i turizam kao najznačajniji u općini Kupres veoma dobar pokazatelj smjera razvoja.

Tabela 7 Promet u ugostiteljstvu

	2006	2007	2008	2009	2010	KM
UKUPNO	622.525	954.666	1.071.546	1.646.426	1.638.693	
Privatna svojina	495.800	819.595	944.299	1.602.718	1.591.739	
Mještvačka svojina	126.725	135.071	127.247	43.708	46.954	
PO VRSTAMA UGOSTITELJSKIH OBJEKATA						
UKUPNO	622.525	954.666	1.071.546	1.646.426	1.638.693	
Hoteli	622.525	953.291	1.068.951	1.644.401	1.592.034	
Kampovi i druge vrste ugostiteljskih objekata	-	1.375	2.595	2.025	46.659	

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god., str. 22

U prilog navedenoj činjenici idu i podaci Federalnog zavoda za statistiku o dolascima i noćenju turista iz kojih je vidljivo da se kontinuirano povećava broj raspoloživih kapaciteta i dolazaka turista.²⁵

4.2.1.3. Poljoprivreda i stočarstvo

Analizom poljoprivredne proizvodnje uočen je blag porast proizvodnje pšenice, raži i kukuruza posljednjih godina dok je proizvodnja krumpira i ječma opala. Broj rodnih stabala u voćarstvu nije značajnije porastao posljednjih godina ali to je rezultat ulaganja prethodnih godina budući se radi o dugogodišnjim nasadima.

Ako se promatra stočarstvo prema statističkim pokazateljima Federalnog zavoda za statistiku u HBŽ primjetan je porast broja goveda od 13.960 iz 2005 godine na 15.163 u 2010 godini, što predstavlja povećanje od 8,6%. Broj ovaca je ostao isti ali je značajno opao broj svinja sa 7.940 koliko je bilo 2005 godine na 4.595 u 2010 godini, što predstavlja pad od 43%. Broj koza je u kontinuitetu rastao od 2006 godine kada je bilo 1839 do 2009 kada je dosegnuta brojka od 2.895 da bi u 2010 godini taj broj drastično pao na 1735, što je manje nego je bilo 2006 godine, a predstavlja pad u jednoj godini od 40%.

Proizvodnja kravljeg mlijeka je u stalnom porastu a posebno se to odnosi na kravje mlijeko dok je kozjeg bila u porastu mada je 2010 stagnirala a s obzirom na značajno smanjenje broja koza u 2010 godini očekivati je pad. Proizvodnja ovčjeg mlijeka je uglavnom na istoj razini u posljednjih nekoliko godina. Proizvodnja jaja je također u blagom porastu posljednjih nekoliko godina.

4.2.2. Obrtništvo u Hercegbosanskoj županiji

Analiziran je i broj obrta u Županiji koji na neki način odražava i razvoj mikro poduzeća (manje od 10 zaposlenih i manje od 400.000 KM prometa) u okviru razvoja malih i srednjih poduzeća, te je u sljedećoj tablici dat pregled broja obrta po broju stanovnika i ukupni udio u županiji.

---

²⁵ Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god., str. 22

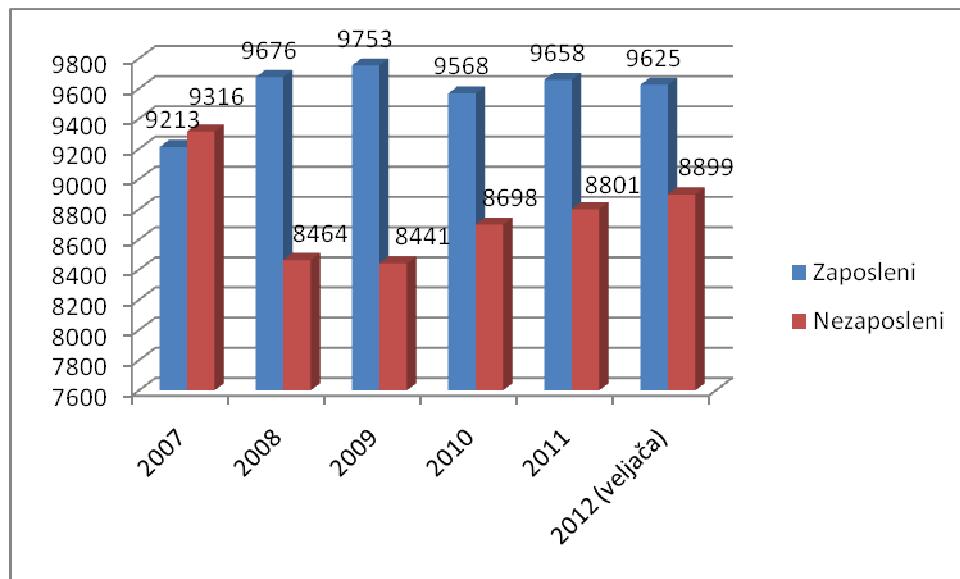
Tabela 8 Broj obrta u HBŽ na 1000 stanovnika

Općina	Broj obrta	Broj stanovnika	Broj obrta na 1.000 stanovnika	Udio obrta u Županiji u %	Udio stanovnika u Županiji u %
Kupres	136	3.506	38,8	6,3	4,3
Bosansko Grahovo	126	2.111	59,7	5,9	2,6
Drvar	445	11.609	38,3	20,7	14,1
Glamoč	184	4.876	37,7	8,6	5,9
Livno	617	32.354	19,1	28,8	39,4
Tomislavgrad	638	27.613	23,1	29,7	33,6
HB Ž	2.146	82.069	26,1	100	100,0

Izvor: Obrada autora - Podaci iz Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god., str. 9 i 10

4.2.3. Analiza zaposlenosti i nezaposlenosti u Hercegbosanskoj županiji

Analiza zaposlenosti i nezaposlenosti provedena je iz razloga što jasno pokazuje i odražava stanje i kretanje gospodarstva u analiziranom periodu. Podaci za sve godine su iz Zavoda za statistiku a za 2011 i veljaču 2012 godini su od Federalnog zavoda za zapošljavanje (nezaposleni u 2011 godini su oni koji su bili u 1. mjesecu 2012.godine)

Slika 5 Zaposlene i nezaposlene osobe na području Hercegbosanske županije

Izvor: Zavod za statistiku FBIH, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011, str.24 i Federalni Zavod za zapošljavanje, Statistički pregled 2/12, Sarajevo, ožujak 2012, str.6 i 9

Iz grafikona je jasno vidljivo da se broj zaposlenih blago povećavao do 2009 godine, te je u 2010 godini značajno opao da bi ponovo blago porastao u 2011 godini. Također je znakovito povećanje nezaposlenih osoba koje je značajno nakon 2009 godine, te predstavlja povećanje

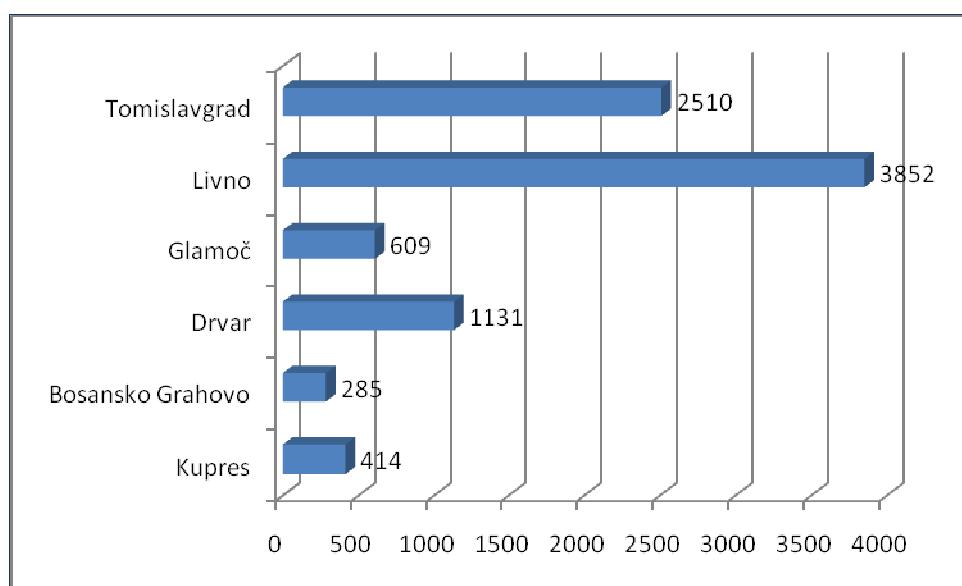
veće od 5%. Također se značajno smanjuje odnos između zaposlenih i nezaposlenih koji je bio u 2009 godini 54% zaposlenih prema 46% nezaposlenih da bi u veljači 2012 dostigao 52% zaposlenih naspram 48% nezaposlenih, te se opasno približava podacima iz 2007 godine kada je registrirana nezaposlenost bila veća u odnosu na registrirane zaposlenosti.

Ako se promatraju općine i struktura zaposlenih vidljivo je da je u općinama Kupres i Drvar u posljednjih nekoliko godina došlo do pada broja zaposlenih osoba, dok je u ostalim općinama došlo do porasta broja zaposlenih.

Tabela 9 Zaposlenost u općinama HBŽ u periodu od 2001 do 2010 godine

	Kupres	Bosansko Grahovo	Drvar	Glamoč	Livno	Tomislavgrad
2007	748	304	1121	539	3914	2587
2008	721	358	1228	631	4008	2730
2009	723	370	1164	656	4108	2732
2010	738	369	1085	684	4022	2670

U narednoj tablici prikazana je disperzija nezaposlenih osoba po općinama Županije u HB Županiji.

Slika 6 Registrirana nezaposlenost u HBŽ po općinama u siječnju 2012 god.

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Biltan Statistički pregled 2/12, Sarajevo, ožujak 2012, str.14

4.2.4. Usluge općina i uspostavljena infrastruktura u HBŽ

Regionalna agencija za razvoj Hercegovine izvršila je analizu usluge općina i uspostavljene infrastrukture u HBŽ.

Prema dobivenim rezultatima prikazanim u sljedećoj tablici utvrđeno je da u Općini Kupres od usluga općine postoji samo pomoć u registraciji obrta, pomoć u registraciji d.o.o i pomoć u izdavanju građevinskih odobrenja (u tablici označeno s x). Analiza pokazuje da se usluge općine Kupres ne razlikuju puno od usluga koje pružaju ostale općine u HBŽ, a u ocjenjivanju bitnosti, tj. koliki je značaj po njihovom mišljenju tih usluga za usluge koje su uspostavljene u općini dali su ocjenu 3 dok su usluge koje su označili kao bitnije i dali im ocjene 4 nisu uspostavljene. Prosječna ocjena bitnosti je 3,56 za Općinu Kupres. Što se tiče poduzetničke infrastrukture utvrđeno je da od navedenog u općini Kupres ne postoji ništa, osim u početku izgradnja poslovne zone. Kod ocjene bitnosti ocjenjeno je da je najbitnija izgradnja poslovne zone kao i akcioni plan za školovanje, dok je primjerice poslovni inkubator ocijenjen kao gotovo i ne bitan za općinu Kupres i dodijeljena mu je ocjena 2.

Tabela 10 Usluge općine i uspostavljena infrastruktura u HBŽ u brojkama

Usluge općine

	Kupres	Livno	Glamoč	Tomislavgrad	Drvar	Bosansko
Pomoći u registr. obrta	x 3		1	x 3	x 4	x 4
Pomoći u registr.d.o.o.	x 3		1	3	3	3
Pomoć u izdav. građ. doz.	x 3	x 3	x 3	x 4	x 4	3
Izravno posl. savjet.		4	4	2	3	3
Financ. putem KGF-a		4	4	3	3	4
Promocija za SDI		4	4	5	x 3	x 3
Promocija poduze.		4 x 3	4	x 4	2	3
Međunarod. gosp. subj.		3	5	4	3	3
Izravna potp. upošlj.		4	3	3	4	3
Prosj. ocjena bitnosti	3,56	3,11	3,33	3,44	3,22	3,11
Uspostavljena infrast.						
Centar za poduzet.		3	4	2	3	3
Poslovni inkubator		2	4	2	2	3
Poslovna zonu		5 x 5	3	x 4	3	x 4
One – stop – shop		3	5	3	2	3
Burza rada / karijera		3	3	3	2	2

centar											
Akcioni plan škol.		5		5		4		4		4	
Stipendiranje			x		x		x				

5. ANALIZA POSLOVNE OKOLINE OPĆINE KUPRES

5.1. OPĆI PODACI O OPĆINI KUPRES

5.1.1. ZEMLJOPISNI POLOŽAJ

Općina Kupres nalazi se u jugozapadnom dijelu BiH i administrativno pripada Hercegbosanskoj županiji u Federaciji BiH, koja je ekonomski nedovoljno aktivna, s niskim stupnjem naseljenosti, te se radi o planinsko-brdovitom području.

Općina Kupres graniči s općinama Kupres Republike Srpske, na sjeveru, Donji Vakuf i Bugojno, na sjeveroistoku, na istoku Gornji Vakuf - Uskoplje i Prozor - Rama, Tomislav Grad i Livno na jugu, te Glamoč na zapadu. Središte Općine je grad Kupres, a Općina obuhvaća 36 naselja.

Kupres je gradić i općina koja se nalazi na zemljopisnoj širini od 44° i na zemljopisnoj dužini 17° , jugozapadnog dijela Federacije BiH. Površina Općine Kupres iznosi 567 km^2 . Općina Kupres je smještena na nadmorskoj visini između 1135 m do 1250 m, a udaljenost od Jadranskoga mora je svega 130 km (Dubci). Kupres se također nalazi oko 130 km udaljenosti od Mostara, te približno isto do Splita u Republici Hrvatskoj, Banja Luke (središte i glavni grad u Republici Srpskoj). Kupres je veoma blizu i dobro povezan sa Srednjebosanskom županijom i Travnikom a preko Zenice i Doboja sa Slavonijom (Republika Hrvatska) i Mađarskom ali i Srbijom. Kupreško polje je velika kraška visoravan, koja se pruža od sjeverozapada prema jugoistoku, dugačko je 24 km, široko 10 km i površine 93 km^2 .

Geostateški položaj Kupresa određuje i njegov značaj u užoj i široj regiji, te stvara i značajne mogućnosti za daljni razvoj i čini ga izuzetno privlačnim kako za život, tako i za odmor i biznis.

Slika 7 Zemljopisni položaj Općine Kupres

5.1.2. KRAJOLIK

Kupres obuhvaća planinski prostor kao i prostore visokih kraških polja: Kupreškog, Vukovskog i Ravanjskog. Granica na sjeveru je planina Vitorog, Stražbenica, Velika i Mala Plazanica, Mali i Veliki Stožer, na istoku i jugoistoku planina Raduša, Ravašnica, na jugu zaravan Paklina i Javorov Vrh, a na zapadu visoravan Hrbine. Općina graniči s općinama Kupres Republike Srpske, na sjeveru, Donji Vakuf i Bugojno, na sjeveroistoku, na istoku Uskoplje - Gornji Vakuf i Rama - Prozor, Tomislav Grad i Livno na jugu, te Glamoč.²⁶

Teritorija Općine Kupres se nalazi u najvišem djelu dinarskih sustava u oblasti razvrsija i visokih površina. Geološki mu je sastav od verfenskih škriljevac, u širini djelomično od pješčenika, vapnenca, dolomita i slojeva melofira. U južnim je krajevima pokriveno neogenim jezerskim talozima, glinom i šljunkom.

Kupreško polje je velika kraška visoravan smještena istočno od Livanjskog i Glamočkog polja, a sjeverno od Duvanjskog polja. Pruža se od sjeverozapada prema jugoistoku, dugačko je 24 km, široko 10 km i površine 93 km².

Kupreški kraj osim Kupreškog polja obuhvaća još dvije znatno manje kraške visoravni: Vukovsko polje i Ravanjsko polje. Nalaze se na oko 1.135 m nad morem i imaju po oko 20 km². Vukovsko polje dijele od Kupreškog polja Lupoglav, Crni vrh i Osoje, a od Ravnog Ravašnica (1.565 m). Izmenu Vukovskog polja i Ramske kotline izdiže se visoka Raduša s oštrim šiljkom Idovcem (1.956 m), koju opet sa Stožerom povezuje Siver (1.562 m). Ravanjsko polje od Duvanjskog dijeli vodom oskudna planina Pakline (1.503 m) i Ljubuša (1.797 m). Izmenu Kupreškog i Glamočkog polja leži jednako tako bezvodna visoravan Hrbine, ispresjecana s više gorskih lanaca.

Unutar poljoprivrednih površina, što se vidi iz upotrebe vrijednosti zemljišta, na području Općine Kupresa nema I, II i III kao najboljih kategorija zemljišta. Najzastupljenija je VI, zatim V, dok prostorno najmanje zastupljena VIa, VII i IVb kategorija. Dominacija VI i V kategorije ukazuje na području Općine Kupres da nema ratarske proizvodnje. Ratarskoj proizvodnji treba da služe IVa kategorija nakon hidro i agromelioracija, dok IVb kategorija po svojstvima zemljišta i inkliminacijama kao reljefno prelazna kategorija treba u sebe da uključi miješano ratarsko-stočarsko gospodarenje.

5.1.3. KLIMA I HIDROGRAFIJA

5.1.3.1. Klimatske karakteristike

Klima u Kupresu je planinsko-alpska, oštra, s prosječnom godišnjom temperaturom od 5.5°C, koju donekle ublažava intenzivno proširenje i razmjena kontinentalnih i maritimnih zračnih

---

²⁶ Prostorni plan Općine Kupres, 2003-2023

masa. Godišnje sume oborina se kreću od 1150 l/m^2 do 1300 l/m^2 u polju a na okolnim vrhuncima do oko 1500 l/m^2 . Snježne padavine su obilne a zbog visokih nadmorskih visina snježni pokrivač se zadržava u prosjeku sedam mjeseci godišnje, najduže u periodu siječanj-ožujak. Zbog snažnih planinskih vjetrova studen je velika i česte su snježne vijavice.

Srednja godišnja temperatura se kreće od $5,5^\circ\text{C}$ u područjima visoko-gorskog reljefa do oko $7,0^\circ\text{C}$ po dnu zaravni. Najtoplji mjesec je lipanj sa srednjom mjesecnom temperaturom oko $15,2^\circ\text{C}$. Ostali ljetni mjeseci imaju prosjeke ispod navedenog. U odnosu na srednju godišnju temperaturu, topliji dio godine vremenski je ograničen na period od 20. travnja do 25. listopada, odnosno 218 dana ima srednju temperaturu iznad godišnjeg prosjeka.²

Tijekom godine 68,2% vjetrova naspram 31,8% tišina ukazuje na značajnu vjetrovitost ovog kraja u smislu korištenja ovog elementa klime kao prirodnog resursa. Najčešći su vjetrovi bura, kao kontinentalni, i jugo, kao maritimni vjetar. Najveća prosječna mjesecna jačina vjetrova je kod bure 3,1 bofora u siječnju, a najmanja kod vjetrova pravca W i NW 0,2 bofora u veljači.

Najveću prosječnu mjesecnu brzinu ima vjetar jugo -10,5 bofora, čija maksimalna brzina dostiže i 120 km/h.

Srednja oblačnost je 58% (83,6 vedrih i 136,4 oblačnih dana godišnje). Godišnja vrijednost relativne insolacije u Kupresu je 42%, a broj dana s maglom godišnje je 13.

Prosječna ljetna temperatura je $13,5^\circ\text{C}$, a zimska $-3,8^\circ\text{C}$. Apsolutne maksimalne temperature zraka dostižu $33,9^\circ\text{C}$, a minimalne $-28,5^\circ\text{C}$ s, kolebanjem $62,4^\circ\text{C}$.

Ukupna količina oborina od 1.227 mm/god. čini kupreški kraj u cijelosti vlažnim. Najveća količina oborina izluči se zimi (353 mm ili 28,8%) i u jesen (343 mm ili 27,9%) kada su za vegetaciju i čovjeka manje potrebne i obrnuto, najmanje ljeti (273 mm ili 19,4%), kada su najpotrebnije.

Znatan dio ovih oborina propusti se zbog propusnosti kraškog zemljišta, 78,5 kišnih dana prosječno godišnje, a 46,8 dana s oborinama snijega godišnje. Snježni pokrivač u tijeku godine je u prosjeku 110 dana.²⁷

5.1.3.2. Hidrološke karakteristike

Hidrografska sustav općine čine površinski tokovi najviših horizonata u riječnim slivovima crnomorskog i jadranskog morskog sliva. Zatvorena krška polja obrubljena planinskim masivima od karstificiranih vapnenaca i dolomita s jedne, a škriljcima, laporovitim vapnencima i pješčarima s druge strane, stvaraju specifične oblike površinskog i podzemnog otjecanja.

---

²⁷Master plan razvoja turizma za područje Kupresa, Inženjerski biro d.d. Zagreb, ožujak 2009.god, str. 13-14

U prostoru Općine Kupres izdvajaju se:

- izvori i vrela u zoni istočnog ruba polja Kupreške visoravni,
- slabi i neusuglašeni vodotoci Mrvice, Milača i Vodjenice koji poniru u jugozapadnom i zapadnom rubu polja i
- stalna i povremena jezera.

U Kupreškom polju oblikovana su dva vodotoka koja pripadaju različitim morskim slivovima i to:

- **rijeka Mrvica** koja podzemnim otjecanjem gravitira slivu rijeke Plive koja pripada crnomorskemu morskom slivu; izvorišne čelenke ove rijeke oblikuju vrela koja izviru na zagatnoj zoni na kontaktu Polja i Stožera; rijeka na svom toku ima više ponora,
- **potok Milač** koji ponire na obodu polja i izvire kao rijeka Šuica koja ponovno ponire u Duvanjskom polju, da bi se njene vode podzemnim tokom slile u Buško jezero u okviru hidroenergetskog sustava rijeke Cetine koja pripada slivu Jadranskog mora. Izvorišne čelenke također oblikuju vrela koja izviru na zoni na kontaktu Polja i Stožera.

Najveće jezero u Kupreškoj općini je Kukavičko jezero kod sela Kukavice. To je glacijalno jezero, bogato je pastrvom i rakom. Nalazi se desetak kilometara sjeveroistočno od Kupresa, kod sela Kukavice. Pored njega veći površinski obuhvat imaju još dva manja glacijalna jezera: Turjača udaljeno 14 km jugoistočno od Kupresa kod sela Riloča i Rastičevačko jezero prema zapadu. Na Kupreškom polju se nalazi još preko 20 vrtača čije dno je zaglinjeno i vodonepropusno uslijed čega se u njima voda zadržava veći dio godine obrazujući tako mala jezerca sa 100 do 200m promjera. Neka od njih imaju svoje vlastite izvore.

5.1.4. PROMET

Geoprometni položaj Kupresa, konfiguracija reljefnog sklopa te specifična prirodna i stvorena vrijednost ovog područja, uvjetovali su, sukladno gospodarskim razvojnim pravcima, baziranje sustava prometa i veza na cestovni prometni, zračni i telekomunikacijski. U odnosu na prirodna i stvorena obilježja, područje Općine predstavlja prostor zadovoljavajuće unutarnje komunikativnosti i međuregionalne povezanosti, iako ne leži na primarnim koridorima u kojima osim cestovnih, dominiraju željeznički tokovi.

Na sjevernom dijelu Kupreškog polja, na lokalitetu Rustine–Suvoti, planirana je svojedobno izgradnja vojne zrakoplovne uzletne piste „A“ kategorije. Kategorije i mjere zaštite definirane su u suglasnosti s međunarodnim standardima (ICAO propisi – aneks 14, izdanje 1983.) i sa specifičnim vojnim zahtjevima. Danas ne postoji interes za realizaciju ovog projekta, mada bi se on mogao preformulirati u civilne svrhe, ako bi se za to ukazala ekonomska potreba i opravdanost. Zračne luke koje gravitiraju kupresu ili bolje rečeno kojima gravitira Kupres su zračna luka Split, zračna luka Sarajevo, te manje zračne luke Mostar i Banja Luka. Najkvalitetnija zračna povezanost Kupresa je preko zračne luke Split,

koja zbog svoje dobre cestovne povezanosti Kupresa i Splita, te eventualno povezivanje autocestom Banja Luke i Splita preko Kupresa, ili izgradnjom brze ceste koja bi povezivala Središnju Bosnu sa Splitom, igra i može igrati značajniju ulogu u kombiniranoj cestovno-zračnoj vezi Kupresa sa svijetom.

Organizacija poštanskog prometa u Općini Kupres bazira se na PTT jedinicama u Kupresu, Vukovskom, Blagaju, Riliću i Zvirnjaći. Razvoj telekomunikacijskog sustava bazira se na dogradnji postojećeg sustava izgrađenog u poratnom razdoblju. Izgrađen je spojni put svjetlovodnim kabelom od Tomislavgrada do Kupresa i od Kupresa do entitetske granice s republikom Srpskom u Blagaju. Osnovani su optički razdjelnici u hotelu Adria-ski, Kupresu i Blagaju. Dogradnja ovog sustava treba se koncipirati na pratećoj investiciji prostornim planom planiranih sportsko-rekreacijskih centara i na taj način sustavom obuhvatiti obližnja naselja.

Posljedice rata, tranzicija Bosne i Hercegoina, dostignuti stupanj razvoja društva kao i šireg i užeg područja, gospodarska preorijentacija Općine Kupres ka razvoju turizma, u značajnoj mjeri utječu na planski koncepciju razvoja prometne infrastrukture i to ne samo primarne mreže autocesta, magistralnih cesta već i niže rangirane ceste od regionalnog i lokalnog značaja.

Tabela 11 Prometna infrastruktura u HBŽ u kilometrima

Općina	Površina u KM ²	Željezničke pruge	Magistralni putevi	Regionalni putevi	Ukupno magistralni i regionalni	Lokalni putevi
Bosansko Grahovo	780	25	76	35	111	54
Drvar	589,3	25	37	92	129	43
Glamoč	1.033,60	0	26	57	83	110
Kupres	569,8	0	28	63	91	59
Livno	994	0	115	50	165	52
Tomislavgrad	967,4	0	80	56	136	113
K - 10	4.934,10	50	362	353	715	431
Federacija BiH	26.106,70	695	2.008	2.689	4.697	8.132

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010.god.,travanj 2011.god., str. 60

Regionalna cesta Tomislavgrad – Rama koja je izgrađena poslije posljednjeg rata prolazi perifernim dijelom Općine Kupres (Ravanjsko Polje). Modernizacijom ove ceste omogućuje se potpunije i brže aktiviranje prirodnih i stvorenih potencijala ovog dijela Općine. To se prije svega odnosi na planirani i započeti razvoj sportsko-rekreacijskog centra Raduša, koji se ovim Planom definira na područjima općina Kupres i Prozor - Rama. Prekategorizacijom lokalne ceste G. Malovan – Rilić – Ravno u regionalnu cestu stvaraju se dodatni uvjeti za aktiviranje planski utvrđenih zona Riličkog i Vukovskog polja i povezivanja područja Raduša s područjem Malovan, dva najznačajnija sportsko-rekreacijska centra, koji prema planovima čine okosnicu razvoja turizma na prostoru općine Kupres. Mrežu regionalnih pravaca

upotpunjaje na nekim dijelovima koridora postojeća cesta Kupres – Šipovo. Ova prometnica ima značaj s aspekta međuentitetskog povezivanja i stvaranja alternative komunikaciji dolinom Vrbasa. Kilometraža regionalnih i magistralnih cesta na području Općine Kupres je slijedeća:

- Magistralni put M16 Koprivnica - Stržan (23, 4 km)
- Regionalni put R415 Kupres – granica s RS (10 km)
- Regionalni put R408 Tomislavgrad – Rama; u dužini 5 km prelazi preko područja Općine Kupres

Prostorno planskom dokumentacijom Srednjobosanske županije, utvrđeno je plansko opredjeljenje izgradnje brze ceste, kojom bi se ova Županija preko Hercegbosanske županije povezala sa srednjim Jadranom, a koja bi prolazila teritorijem Općine Kupres. Nakon izgradnje brze ceste, postojeća magistralna cesta M -16 treba dobiti rang regionalne ceste. Početna točka spomenute brze ceste se u Novom Travniku veže na planiranu autocestu Kaonik – Vitez – Travnik – Turbe – Jajce, poprečnim pružanjem povezuje Lašvansku i Vrbasku dolinu, te usponom od Bugojna ka Kupresu, preko prijevoja Koprivnica povezuje dvije susjedne Županije. Kroz izradu Prostornog plana Hercegbosanske županije potrebno je definirati daljnji pravac ka Splitu, izlaskom iz područja Kupreškog polja (alternative preko Tomislavgrada i Livna).

Na ovako koncipiran sustav prometnica magistralnog i regionalnog značaja veže se sustav prometnica od lokalnog značaja, čija je uloga povezivanje i razvoj seoskih naselja te interno povezivanje pojedinih sadržaja unutar sportsko–rekreacijskih zona.

Već dugi niz godina traju istraživanja razvoja cestovnih veza Bosne i Hercegovine sa srednjim Jadranom, odnosno, Splitom. Koncipiranjem osnovne mreže autocesta, izvršena je optimalizacija planskih cestovnih tokova s kojim će se omogućiti integracija Bosne i Hercegovine u europske tokove (Koridor Vc). Projekt auto-ceste „Koridor Vc“, koji se radi usporeno i neprilagođeno potrebama razvoja države, neće imati značajniji utjecaj na prometnu povezanost HBŽ s ostalim područjima u BiH.

Paralelno s Koridorom Vc postoji i interes za izgradnjom autoceste Banja Luka – Split. Dionica od Okučana preko Banja Luke, zatim Glamoča odnosno Kupresa do granice s Hrvatskom trebala bi biti duga 234 kilometara, dok bi dionica od graničnog prijelaza Kamensko do Splita bila duga 30 kilometara. Od ukupno 234 kilometara na teritoriju Bosne i Hercegovine, čak 80 kilometara bi trebalo prolaziti teritorijem Hercegbosanske županije, što bi umnogome podiglo značaj prostora Hercegbosanske županije i dakako Kupresa i istog gospodarski povezano sa zapadnom, istočnom i sjeveroistočnom europom, ali i prometno učinilo turistički bližom i privlačnijom destinacijom. Prema jednoj opciji autocesta bi išla pravcem Kupres – Livno – hrvatska granica, a prema drugoj Glamoč – Livno – hrvatska granica. U tom bi slučaju kod Mrkonjić Grada bila petlja odakle bi išla dva kraka autoceste - jedan prema Glamoču, drugi prema Kupresu te bi se Kupres i Livno povezali brzom cestom (spoj autoceste prema Splitu). U oba slučaja poveznica ove autoceste bez obzira prolazila

autocesta ili se na nju izlazilo brzom cestom veže se za brzu cestu koja povezuje središnju bosnu sa Hercegbosanskim županijom i Republikom Hrvatskom.

Slika 8 Mreža autocesta u BiH

Izvor: Master plan razvoja turizma za područje Kupresa, Inženjerski biro d.d. Zagreb, ožujak 2009.god, str. 17

Ovaj drugi, za ovu županiju znatno važniji pravac, je tzv. dio „baltičko-jadranske vertikale“. Naime, iako se ovaj projekt stidljivo i vrlo rijetko pojavljuje u javnosti, on se već dobrim dijelom i izgrađuje. To se može vidjeti prolazeći kroz Poljsku, Češku, Slovačku i Mađarsku. Ovaj putni pravac se također gradi i na području Bosne i Hercegovine (RS) na dionici Gradiška-Banja Luka i dalje postoji idejno rješenje za nastavak izgradnje prema Kupresu i Splitu, odnosno Pločama. Zanimljivost ovoga koridora je da se gotovo preklapa s 17. Meridianom i u prometnom smislu se povezuju Baltik i Jadran.

Prema statističkim podacima, na području Općine je tijekom 2009. godine bilo registrirano 656 putničkih vozila, 131 teretno vozilo, 8 autobusa i 12 kombiniranih vozila. Ako se navedenom broju doda i određeni broj neregistriranih vozila onda se dolazi do spoznaja o potencijalnom zagađenju koje izaziva svakodnevni promet.

5.1.5. STANOVNIŠTVO I TRŽIŠTE RADA

5.1.5.1. Stanovništvo

Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina Kupres imala je 9.618 stanovnika. Minuli rat je za sobom donio značajne demografske promjene, s obzirom da je ukupni broj stanovnika smanjen, ali prirodno kretanje stanovništva u mjestu Kupresu po izvoru Kanton 10 u brojkama 2010 iznosi 20 rođenih, 34 umrlih, te 5 sklopljenih brakova.

Prema procjeni lokalne samouprave 2011 (podaci preuzeti iz Agencije za identifikacijske isprave, evidenciju i razmjenu podataka BiH) na području Općine Kupres na dan 31.12.2010. je živjelo 4.500 stanovnika, te 1.500 domaćinstava, iz čega proizlazi da prosječna gustoća naseljenosti u sadašnjem periodu iznosi oko $8 \text{ st}/\text{km}^2$.

Starosnu strukturu stanovništva Općine Kupres karakterizira mali udio mladog stanovništva do 14 godina starosti (17%). Najveći udio (60%) stanovništva je u dobi od 15-64 godine, dok je čak 23% starog stanovništva, odnosno stanovništva sa navršenih 65 godina. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, Općina Kupres ima negativan prirodni prirast.

5.1.5.2. Zaposlenost i nezaposlenost u općini Kupres

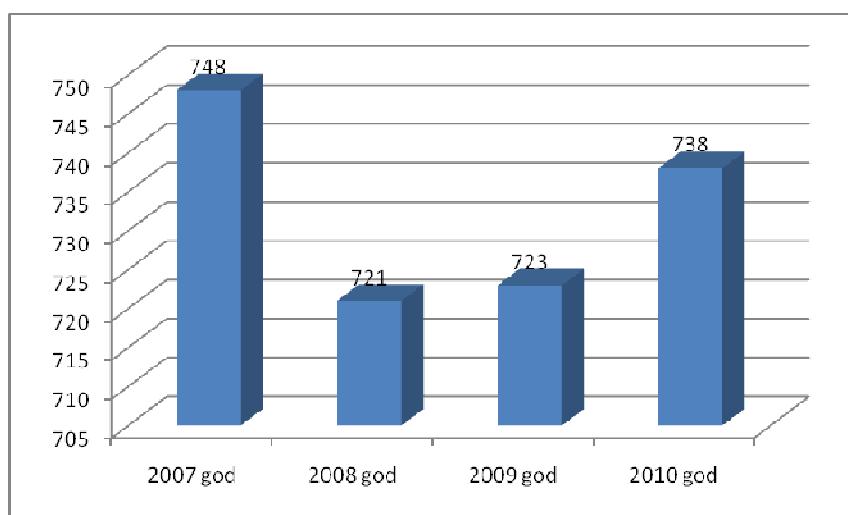
Ekomska struktura stanovništva Općine Kupres za 2010 godinu prikazana je u sljedećoj tablici, te je vidljivo da je stupanj nezaposlenosti 35,9%, ako se kao aktivno stanovništvo računa broj zaposlenih i nezaposlenih.

Tabela 12 Stupanj nezaposlenosti u 2010. godini

Broj nezaposlenih	Broj zaposlenih	Aktivno stanovništvo	Stupanj nezaposlenosti (%)
414	738	1.152	35,9

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja Socioekonomski pokazatelji str. 20-23

Ako se promatra kretanje zaposlenosti u posljednjih nekoliko godina vidljivo je da je nakon 2007 godine broj zaposlenih opao i da još nije bez obzira na rast u 2010 godini dosegao stanje iz 2007 godine.

Slika 9 Kretanje broja zaposlenih osoba od 2007 do 2010 god.

Broj nezaposlenih u općini Kupres također je posljednjih nekoliko godina konstantan i kreće se oko 414 osoba koliko je bilo 2010 godine i krajem 2011 da bi u veljači 2012 bilo 416 nezaposlenih osoba. Prema podacima općinske službe za zapošljavanje broj nezaposlenih na dan 29.veljače bio je 412.

Ako se promatra nezaposlenost po strukturi stručne spreme koju imaju nezaposlene osobe vidljiv je udio od 22 osobe koje imaju višu ili visoku stručnu spremu, te je uočljiv veliki udio nekvalificirane radne snage u ukupno nezaposlenim osobama.

5.1.6. PRIRODNI RESURSI

Prirodni resursi općine Kupres mogu se prikazati kroz sljedeće karakteristike područja Kupresa.²⁸

Kupreški kraj obuhvaća osim Kupreškog polja još dvije znatno manje kraške visoravni: Vukovsko polje i Ravno. Nalaze se na oko 1135 m nad morem i imaju po oko 20 km². Vukovsko polje dijeli od Kupreškog polja Lupoglavlji vrh i Osoje, a od Ravnog Ravašnica (1565 m). Između Vukovskog polja i Ramske kotline izdiže se visoka Raduša s oštrim šiljkom Idovcem (1956 m), koju opet sa Stožerom povezuje Siver (1562 m). Ravanjsko polje od Duvanjskog dijeli vodom oskudna planina Pakline (1503 m) i Ljubuša (1797 m). Između Kupreškog i Glamočkog polja leži jednako tako bezvodna visoravan Hrbine, ispresjecana s više gorskih lanaca.

Kupreško polje je velika kraška visoravan smještena istočno od Livanjskog i Glamočkog polja, a sjeverno od Duvanjskog polja. Pruža se od sjeverozapada prema jugoistoku, dugačko je 24 km, široko 10 km i površine 93 km². Geološki mu je sastav od verfenskih škriljevaca, u širini djelomično od pješčenika, vapnenca, dolomita i slojeva melofira. U južnim je krajevima pokriveno neogenim jezerskim talozima, glinom i šljunkom.

Kupreška visoravan sa svih strana je okružena planinama. To su na sjeveroistoku Mosor (1371 m), Stražbenica (Vučkovac 1504 m), Velika Plazenica (Demirovac 1766 m), Mala Vrata, Mala Plazenica (1556 m), pa sedlo Kupreška ili Velika Vrata (1384 m) i planina Stožer (1758 m); na jugoistoku Lupoglava (1448 m), Crni Vrh (1506 m), Osoje (1439 m), Javorni Vrh (1468 m); na jugu i jugozapadu Batoglav (1272 m), Kozja Glava (1482 m), Malovan (1828 m), Jaram (1662 m) i Kurljaj (1593 m); na zapadu i sjeverozapadu Krvajac (1662 m) i Mali Vitorog (1748 m). Ove planine su međusobno povezane sa nekoliko manje značajnih planina. Sve su uglavnom pokrivene šumom i livadama, koje daju izvrsnu stočnu hranu. Sjeveroistočne planine su razvodno gorje, pa im s jedne strane teku vode u Jadransko, a s druge strane u Crno more.

Kupreški kraj se sastoji iz tri hidrografski dosta samostalne kotline: Bajramovačku na sjeveru, Mrtvičku u sredini i Milačku na jugu. Najneravnije tlo je bajramovačkog dijela, gdje su mnogobrojne kose, uvale i vrtače velikih razmjera, a tek na zapadu je prostrana ravan. Tuda protiče rječica Mrtvaja koja izvire kod sela Stražbenice, teče prema sjeverozapadu i ponire na kraju polja, blizu Šemanovaca. Mrtvičkom kotlinom teče rječica Mrtvica, u koju se ulijevaju potoci Smrdelj, Karićevac i Jazmak. Teče prema zapadu i sjeverozapadu i uvire pod Kurljanjem, odnosno pod Jarmom kod mlina Mate Dumančića-Knezića. Milačkom kotlinom teče Milač, vodom najobilatija kupreška ponornica.

---

²⁸ <http://opcinakupres.ba/okupresu/zemljopis>, preuzeto 5.travnja 2012.god.

Najveće jezero u Kupreškoj općini je Kukavičko jezero kod sela Kukavice. To je glacijalno jezero površine 3750 četvornih metara, bogato je pastravom i rakom. Uz dva manja glacijalna jezera, Turjača površine 2500 m² i Rastičeve površine 1900 m², u kupreškom kraju je preko 20 vrtača glinenog podnožja, u kojima se voda zadržava čineći jezerca sa 100-200 m promjera. Neka od njih imaju svoje vlastite izvore.

Klimatske prilike ovog podneblja uvelike definira nadmorska visina od 1120 do 1150 m. Klima je planinsko-alpska, oštra, s prosječnom godišnjom temperaturom od 5,7° C. Godišnje je u prosjeku 141 dan sa oborinama, od toga 55 sa snjegovima. Zbog snažnih planinskih vjetrova studen je velika i česte su snježne vijavice.

5.1.7. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Analiza komunalne infrastrukture obuhvatila je analizu elektroenergetske mreže i kapaciteta, vodoopskrbne mreže i kanalizacijske mreže, dok je prometna infrastruktura analizirana ranije u dokumentu.

5.1.7.1. Elektroenergetska infrastruktura

Na području Općine Kupres instalirani elektroenergetski kapaciteti su umreženi i predstavljaju dio elektroenergetskog sustava Bosne i Hercegovine, odnosno europskog sustava elektroenergetskih prijenosnih mreža.

Prostor Općine Kupres elektroenergijom se napaja putem dalekovoda 110/20/10 iz pravca Bugojna i Tomislavgrada do transformatorskog postrojenja 110 KV, s kojeg se vrši napajanje transformatorskih stanica 10/0,4 KV. Na području Općine danas postoji 47 instaliranih transformatorskih stanica s ukupno 11.190 KVA.²⁹

Transformatorske stanice 10/0,4 KV instalirane su, kako u gradu Kupresu tako i u naseljima i industrijskim objektima, a napajanje se vrši 10 i 20 KV dalekovodima.

Projekcija demografskog i gospodarskog razvoja Općine Kupres uvjetovat će i razvoj elektroenergetske mreže i kapaciteta na prostoru Općine. Današnja pokrivenost prostora sa niskonaponskom i srednjonaponskom mrežom i kapacitetima može zadovoljiti potrebe stanovništva na prostoru Općine.

U planskom razdoblju treba računati da će vršno opterećenje skupine domaćinstava na razini srednjonaponske elektroenergetske mreže biti Pvn = 1450 KV, a sudjelovanje jednog domaćinstva u vršnoj snazi skupine na razini TS 20/0,4 KV – 250-400 KVA. Radi bolje opskrbe povećanog broja korisnika električne energije treba prelaziti na distributivni napon 20 KV, a posebno je potrebno distributivnu mrežu 10 KV u urbanom prostoru grada Kupresa i naseljima instalirati kao podzemne kablove. Mikrolokacije novih trafostanica 10 KV treba

---

²⁹ Master plan razvoja turizma za općinu Kupres, str.29

odrediti gradska elektrodistribucija sukladno razvojnim planovima i najracionalnijim rješenjima.³⁰

5.1.7.2. Vodoopskrbna infrastruktura

U općini Kupres sustavom vodoopskrbe upravlja JKP „Kupres“ a u sustav vodoopskrbe uključena su sljedeća izvorišta: Točak – Hajdarevac (napajaju Kupres); Studenac; Šadinac – Kraljevac (napajaju Kupres); Batinića vrilo; Bašinac; Botunska vrila; Šarine dolina (Odžak); Vrgočevo vrilo (Begovo selo); Trčinoga (Otinovci) i Ograđenica (Bili potok). Sva sela, pored općinskog središta, također imaju mjesne vodovode, kojih je ukupno 21 na prostoru općine Kupres, izuzimajući selo Blagaj koje je na granici s Općinom Šipovo.

Za podmirenjem potrebama Općinskog centra kaptirana su izvorišta: Točak, Crveno Vrilo, Bašinac i Kraljevac. Za potrebe naselja Rastićevo, kaptirano je izvorište Vignjišće, naselje Osmanlije izvor Rigavac, naselja Olovo izvor Studenac, naselja Begovo Selo izvor Kraljevac, naselje Gornje Vukovsko izvor Jastreb. Kaptiranjem izvorišta Ograđenica, snabdijevana su vodom naselja Bili Potok i Zlosela, dok dvojna kaptaža Vođenica pitkom vodom snabdijeva naselja Rilić, Ravno i Zvirnjača. Za potrebe vikend naselja i hotela na Čajuši, izgrađen je vodovod sa izvorišta Šadinac. Na ovaj vodovod priključena je i farma ovaca.

Distributivna mreža vodoopskrbe je duga svega 12 km koja uključuje kaptaže i vodospreme. Bušotina Bašinac i bušotina Hajdarevac su također obuhvaćeni sustavom vodoopskrbe, a u narednom periodu, JKP Kupres planira da radi na vodospremi Hajdarevac.³¹

5.1.7.3. Kanalizacijska infrastruktura

Odvodnja i prečišćavanje otpadnih voda također je u nadležnosti JKP „Kupres“ u Kupresu. Ukupna duljina kanalizacijskog sustava na području Općine Kupres se procjenjuje na 8.000 m. Tip kanalizacijskog sustava je mješovit i uključujući otpadne i oborinske vode zajedno. Jedino je naselje Kupres uključeno u kanalizacijski sustav. Područja gdje nema kanalizacijskog sustava odvodnja otpadnih voda se rješava uz pomoć septičkih jama. Većina septičkih jama se prazne privatno ili uslužno od strane JKP Kupres, dok je jedan dio izravno usmjeren u potoke. Pretpostavka je da se 99% septičkih jama ne prazni redovito.

Na području Općine Kupres još uvijek ne postoji uređaj za tretman otpadnih voda tako da otpadne vode idu bez prethodnog pročišćavanja izravno u vodotok Karićevac.

S obzirom na starost samog sustava, dijelova uništenih tijekom ratnih zbivanja, neadekvatno i nedostatno održavanje samog sustava, te nedostatak ulaganja u razvojne projekte u ovom segmentu, stanje odvodnje otpadnih voda, kao i samog kanalizacijskog sustava na području

---

³⁰ Ibidem, str.29-30

³¹ Lokalni akcijski plan zaštite okoliša 2012 – 2017 (LEAP) Izvještaj o stanju okoliša, Općina Kupres, studeni 2011., str.36

Općine Kupres, veoma je loše. Pokrivenost uslugom je 70% za lokalno stanovništvo, dok je broj priključaka oko 1100.³²

5.1.8. OBRAZOVANJE

U Općini Kupres na početku školske 2010/2011 godine a prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja djelovalo je 3 osnovne škole u kojima je bilo 19 odjeljenja. Broj učenika u tim odjeljenjima je 428 i približan je broju iz prethodne školske 2009/2010 godine. S obzirom na broj stanovnika općina Kupres ima izuzetno veliki broj učenika u osnovnim školama na 1000 stanovnika i to 127, što je znatno iznad prosjeka u HB Županiji koja ima 79 i prosjeka u FBIH koji je 95. Broj nastavnika u osnovnim školama je 23, što je s obzirom na broj učenika oko 19 učenika po jednom nastavniku, a prosjek u HBŽ je skoro 13 učenika po jednom nastavniku, dok je u FBIH ima nešto više od 14 učenika po jednom nastavniku.

U Kupresu djeluje jedna srednja škola koja ima osam odjeljenja u kojoj nastavu pohađa 114 učenika. Broj učenika na 1.000 stanovnika je 34 i za jedan je više od prosjeka za HBŽ i manji od prosjeka za FBIH gdje je 42 učenika na 1.000 stanovnika. S učenicima u srednjoj školi radi 13 nastavnika, što predstavlja 1 nastavnika na manje od 9 učenika, dok je prosjek u HBŽ 12 učenika na jednog nastavnika. Prosjek u FBIH je nešto iznad 12 učenika po jednom nastavniku.

5.1.9. ORGANIZACIJSKA STRUKTURA OPĆINE

Općina Kupres je organizirana kroz tri službe i to:³³

1. Služba za graditeljstvo, prostorno uređenje, katastar, geodetske poslove i civilnu zaštitu
2. Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i imovinsko pravne odnose i
3. Služba za gospodarstvo, financije i pitanja branitelja

Navedena organizacijska struktura definirala je i bavljenje pitanjima gospodarstva a samim time i malih i srednjih poduzeća kroz službu za gospodarstvo, financije i pitanja branitelja.

Služba je prema opisu poslova službe nadležna za sljedeće:³⁴

- Izvršava i osigurava izvršenje zakona i drugih propisa po oblastima i provodi utvrđenu politiku po oblastima i poduzima mjere za stvaranje povoljnog okruženja za razvoj gospodarstva:
- Prati razvoj malog i srednjeg poduzetništva :
- Predlaže mjere za unapređenje stanja u gospodarstvu:

---

³² Ibidem, str.43-44

³³ <http://opcinakupres.ba/sluzbe>, preuzeto 5.travnja 2012.god.

³⁴ <http://opcinakupres.ba/sluzbe/gospodarstvo> , preuzeto 5.travnja 2012. god.

- Rješava u upravnom postupku u prvom stupnju o stvarima za koje je utemeljena;
- Vodi registar samostalnih gospodarstvenika, obrtnika, trgovaca, ugostitelja, poljoprivrednika i drugih koji se bave obrtništvom;
- Vrši prikupljanje i obradu statističkih podataka po oblastima;
- Vrši inspekcijski nadzor stanja po oblastima;
- Obavlja upravne i druge poslove koji se odnose na planiranje, praćenje i izvješćivanje o izvršenju proračuna;
- Vodi računovodstvene i knjigovodstvene poslove, sustav plaćanja i platni promet;
- Prati investicije koje se financiraju iz sredstava općine,
- Analizira, inicira i sudjeluje u izradi propisa u oblastima za koje je utemeljena;
- Vodi upravni postupak iz oblasti braniteljsko-invalidske zaštite i obračun naknada po osnovu priznatih prava korisnicima iz ove oblasti;
- Vrši i druge poslove koje joj u zadaću stavi općinsko vijeće i općinski načelnik

5.1.10. EKOLOGIJA I ZAŠTITA OKOLIŠA

U procesu izrade Lokalnog akcijskog plana zaštite okoliša 2012 – 2017 za općinu Kupres izvršeno je istraživanje i sačinjeno detaljno izvješće o stanju okoliša u općini Kupres, što je rezultiralo dokumentom „Lokalni akcijski plan zaštite okoliša, Izvještaj o stanju okoliša“³⁵ u studenom 2011. godine, a akcijski plan je zbog svog značaja i dugoročne orijentacije uzet kao strateški okvir pri izradi ove strategije.

U dokumentu Lokalni akcijski plan zaštite okoliša ukratko je prezentirana analiza stanja i uočeni problemi u svezi zaštite okoliša, od kojih je za potrebe izrade strategije izdvojeno sljedeće:³⁶

Na području Općine Kupres ne postoji stalni monitoring kvaliteta zraka niti program mjerjenja za određene polutante (SO_2 , SO_x , CO_2 , CO , O_3 , NO_2 , NO , NO_x i dr.).

Svi industrijski pogoni koji su aktivni (npr. mljekare, pilane, metaloprerađivački pogoni) ne posjeduju okolišnu dozvolu što ukazuje i na nedostatak podataka o točnim količinama emisija. Zagađenje zraka u glavnom potječe od sagorijevanja iz motornih goriva, te iz individualnih ložišta tijekom zimske sezone. Problem zagađenja zraka emisijama iz putničkog prometa nije toliko značajan u usporedbi s problemima kao što su neugodni mirisi iz gradske i industrijske kanalizacije koja se izlijeva u Karićevac, te pražnjenje laguna sa svinjogojske farme kod Riličkog mosta.

S ekološkog aspekta su uočeni brojni problemi u vodoopskrbi Općine Kupres, u segmentu odvodnje otpadnih voda u Općini Kupres, u oblasti korištenja, zaštite i upravljanje zemljишtem

---

³⁵ Lokalni akcijski plan zaštite okoliša, Izvještaj o stanju okoliša, Općinsko vijeće Kupres, Kupres, studeni 2011.god.

³⁶ Lokalni akcijski plan zaštite okoliša, Općinsko vijeće Kupres, Kupres, studeni 2011.god., str. 11-16.

Problemi vezani za upravljanje, zaštitu i korištenje šumskih ekosustava, problemi u oblasti upravljanja otpadom, te problemi po pitanju zaštite prirodnog i kulturno-povijesnog naslijeda.

Na području Općine Kupres prema dosadašnjim podacima nisu prisutni neobnovljivi energetski izvori (npr. Tomislavgrad, Bugojno), no postoji potencijal za korištenje obnovljivih izvora energije (voda, sunce, vjetar). Naime, utvrđeno je više zona koje zadovoljavaju potrebne uvjete za instaliranje vjetroelektrana – 6 lokaliteta.

Za lokalitete Debelo brdo i Turska mala potpisana je ugovor o koncesiji s društvom Koncig d.o.o. Posuđe koje je dobilo okolišnu dozvolu za izgradnja vjetroelektrana, dana 23.9.2010. godine, od federalnog ministarstva okoliša i turizma. Također, društvo „Kamen Dent“ d.o.o. Kupres je potpisalo koncesijski ugovor za lokalitete Velika i Mala Kozjača, Ravanjske vrata i Pakline te je dobilo, dana 27.1.2010. godine, okolišnu dozvolu za izgradnju vjetroelektrana od federalnog ministarstva okoliša i turizma.

5.2. STANJE U OBLASTI GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA U OPĆINI KUPRES

5.2.1. STANJE GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA

Prije rata na području Općine Kupres je bilo 10-ak gospodarskih subjekata iz oblasti poljoprivrede, drvene industrije, ugostiteljstva, tekstilne industrije, metaloprerađivačke industrije, prehrambene industrije itd. U navedenim privrednim subjektima bilo je uposleno cca 2.200 – 2.500 radnika.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku iz 2011 godine na dan 31.12. 2010. godine prikazanim u sljedećoj tablici na prostoru općine Kupres bilo je registrirano ukupno 332 poslovna subjekta od čega 137 pravnih osoba, jedinica u sastavu 59 i 136 obrta. Broj zaposlenih, kako je ranije prikazano u poglavlju o zaposlenosti i nezaposlenosti bio je u 2010 godini 738.

Tabela 13 Registrirani poslovni subjekti po djelatnostima u Općini Kupres (stanje 31.12.2010. godine)

Redni broj	Djelatnost	Pravne osobe	Jedinice u sastavu	Obrti
1.	Poljoprivreda, lov, šumarstvo	23	4	37
2.	Ribarstvo	0	0	1
3.	Vađenje ruda i kamena	1	0	0
4.	Prerađivačka industrija	22	2	3
5.	Proizvodnja, opskrba el. energijom, plinom i vodom	2	1	0
6.	Građevinarstvo	4	0	5

7.	Trgovina, popravak motornih vozila, motocikla te predmeta za vlastitu uporabu i kućanstvo	16	17	26
8.	Ugostiteljstvo	5	2	33
9.	Prijevoz, skladištenje i veze	14	2	10
10.	Finansijsko posredovanje	0	2	0
11.	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti	6	1	7
12.	Državna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	2	10	0
13.	Obrazovanje	3	2	3
14.	Zdravstveni i socijalni rad	6	1	0
15.	Ostale javne, komunalne društvene i vlastite uslužne djelatnosti	33	15	11
16.	Privatna kućanstva sa zaposlenim osobljem	0	0	0
17.	Eksteritorijalne organizacije i tijela	0	0	0
U K U P N O:		137	59	136

Izvor::: Kanton 10 u brojkama, 2011, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo 2011, str.10

Udio poslovnih subjekata s područja općine Kupres u Županiji je 7,32%, a ako se promatra udio samo obrta iznosi 6,33%.

Prosječna plaća prema podacima Federalnog razvoja za programiranje razvoja za područje općine Kupres u 2010 godini iznosi 815,32 KM.³⁷

Analizom uvoza i izvoza dolazi se do spoznaje da je pokrivenost uvoza izvozom 50,53%, što znači da se dvostruko robe više uveze nego izveze iz općine Kupres, a udio u izvozu na razini Federacije BiH je samo 0,05% i izvoz iznosi 2.331.000 KM.

Tabela 14 Izvoz i uvoz u Hercegbosansku županiju u 2010 godini po općinama

³⁷ Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010.god., travanj 2011.god., str.32

Naziv općine	UVOD U hilj. KM	Učešće u uvodu u %	IZVOZ U hilj. KM	Učešće u izvozu u %	Pokrivenost uvoza izvozom u %	Saldo robne razmjene u KM
Bosansko Grahovo	999	0,01	1.256	0,03	125,73	257
Drvar	1.850	0,02	19.759	0,41	1068,05	17.909
Glamoč	422	0,00	3.273	0,07	775,59	2.851
Kupres	4.613	0,05	2.331	0,05	50,53	-2.282
Livno	13.097	0,15	7.178	0,15	54,81	-5.919
Tomislavgrad	168.343	1,96	93.131	1,91	55,32	-75.212
K - 10	189.324	2,20	126.928	2,61	67,04	-62.396
Federacija BiH	8.598.493	100,00	4.871.245	100,00	56,65	-3.727.248

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010.god.,travanj 2011.god., str.42

Ako se promatra uvoz i izvoz po glavi stanovnika, vidljivo je da je i uvoz (1.363,58 KM po glavi stanovnika) i izvoz (689,03 KM po glavi stanovnika) značajno ispod prosjeka FBIH i Županije, a podaci govore jasno o gospodarskoj aktivnosti u Općini.

Ako se promatra BDP po glavi stanovnika vidljivo je da je on izrazito visok i iznosi 9.096, te je značajno iznad prosjeka HBŽ gdje je BDP 4.789 ali i iznad prosjeka FBIH koji je u 2010 godini bio 6.582 KM, te za 38,2% viši od BDP u FBIH.

Tabela 15 BDP u hercegbosanskoj županiji po općinama u 2010 godini

Općina	Stanovništvo	GDP - u hilj. KM	GDP po glavi stanov. U KM	GDP po glavi stanov. u KM FBIH = 100
Bosansko Grahovo	2.089	15.385	7.365	111,9
Drvar	11.196	30.771	2.748	41,8
Glamoč	4.660	15.385	3.302	50,2
Kupres	3.383	30.771	9.096	138,2
Livno	31.878	184.625	5.792	88,0
Tomislavgrad	27.116	107.698	3.972	60,3
K - 10	80.322	384.636	4.789	72,8
Federacija BiH	2.337.660	15.385.420	6.582	100,0

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010.god.,travanj 2011.god., str.48

5.2.2. SEKTORSKA ANALIZA GOSPODARSTVA OPĆINE KUPRES

5.2.2.1. Turizam i ugostiteljstvo

Turizam predstavlja jednu od glavnih grana gospodarskog razvoja Kupresa u čemu Kupres ima i svoju prijeratnu tradiciju. Čista gotovo nedirnuta priroda, čist zrak, veliko šumsko bogatstvo, čisti i brojni vodotoci pružaju mnoštvo mogućnosti odmora i rekreacije: zimski

turizam, ljetni turizam, lovni turizam, ribolov, brdski biciklizam, paragliding, jahanje i još niz drugih aktivnosti na čistom i svježem zraku.

Kupres raspolaže brojnim turističkim kapacitetima koji su detaljno prikazani u Master planu razvoja turizma na području općine Kupres kako u hotelskom tako i u privatnom smještaju³⁸. Prema podacima turističke zajednice – podružnice Kupres o broju noćenja u hotelskom smještaju vidljivo je da se broj domaćih i stranih gostiju iz godine u godinu značajno smanjuje.

Tabela 16 Ostvareni broj noćenja (hotelski smještaj)

2008 godina		2009. godina		2010. godina	
Domaći gosti	2.475	Domaći gosti	630	Domaći gosti	461
Strani gosti	5.517	Strani gosti	3.415	Strani gosti	1.927
UKUPNO:	7.992	UKUPNO:	4.045	UKUPNO	2.388

Izvor: Turistička zajednica HB županije – podružnica Kupres

Evidencija o podacima o broju ostvarenih noćenja u privatnom smještaju ne postoji čemu uvelike doprinosi i neuređena zakonska regulativa.

Kada je u pitanju ugostiteljska ponuda uz navedene objekte svoje usluge nudi i 8 restorana i 15 kafića.

Općina Kupres je tijekom 2009. godine izradila Master plan razvoja turizma na području Općine Kupres gdje je ova oblast detaljno obrađena te su date smjernice i utvrđeni daljnji pravci razvoja ove vrlo bitne djelatnosti za Općinu Kupres.

Područje općine Kupres predstavlja atraktivnu turističku destinaciju tijekom cijele godine, smješten na samo 120 km od Splita i 120 km od Mostara Kupres je idealno mjesto za odmor u naručju prirode kako tijekom sezone skijanja (studeni-travanj) tako i tijekom cijele godine. I u ljetnim mjesecima ništa manje atraktivno područje Kupresa pruža obilje mogućnosti tzv. aktivnog odmora. Kupreška visoravan, sa svih strana okružena visokim planinama, idealna je za ljubitelje avanturizma koji će zadovoljstvo pronaći u zmajarenju ili paraglajdingu, planinarenju, lovu ili relaksirajućim izletima u prirodu.

Općina Kupres je izradila master plan razvoja turizma koji svakako naglašava potrebu povezivanja Kupresa kao područja sa kontinentalnom klimom sa Dalmacijom koja ima mediteransku klimu.

Kao najznačajniji u turističkoj ponudi mogu se izdvojiti Čajuša, Stožer – Vrana, Jezera, Crkva Sv. Ivana Krstitelja, Tumulusi, Stećci i Dani kosidbe kao kulturna manifestacija.

³⁸ Master plan razvoja turizma na području općine Kupres, 2009. godine

5.2.2.2. Drvoprerada

Na području Općine Kupres nalaze se četiri pilane koje se bave primarnom obradom drveta, te manja obiteljska tvrtka „Strong“ d.o.o. koja se bavi finalnom obradom drveta (izrada sauna, stubišta itd.).

Ukupna količina trupaca koja se godišnje preradi u četiri pilane iznosi cca 20.000 m³. U tijeku prerade nastaje otpad u vidu tzv. okoraka i piljevine. Ukupna količina ovako nastalog otpada iznosi cca 7.000 m³ okoraka te 2.000 m³ piljevine. Prema informacijama sa navedenih pilana u zadnje tri godine organiziran je odvoz ovakvog otpada u tvornice u Bugojno, Jajce i Kotor Varoš gdje se isti koristi za izradu briketa za ogrjev ili kao sirovina u tvornicama namještaja.

Ovo područje ima slijedeću strukturu šuma i šumskog zemljišta : - visoke šume s prirodnom obnovom (jela, smrča, bukva i bor), - šumske kulture (kulture bijelog i crnog bora i kulture smrče), - izdanačke šume (šume bukve), kao i zaštitne šume.

Pilane na području općine Kupres, smještene su u neposrednoj blizini grada. To su obiteljska poduzeća, koja zapošljavaju od 5-20 radnika, ovisno o godišnjem dobu. Sve pilane u ponudi imaju piljenu drvenu građu koja se nudi u dimenzijama od 1-8,5m. Ukoliko postoje posebni zahtjevi, mogu se isporučiti željene dimenzije.

Tijekom godina ulaganjem u tehnologiju obrade drveta značajno su proširili proizvodni program i povećali proizvodne kapacitete.

5.2.2.3. Poljoprivreda i stočarstvo

5.2.2.3.1. Poljoprivreda i stočarstvo

Općina Kupres ima dugu tradiciju poljoprivredne proizvodnje gdje je prije rata bila nadaleko poznata po svojoj prvenstveno stočarskoj proizvodnji, a kasnije i po proizvodnji kupreškog sira. Protekli rat je donio velike štete ovoj grani gospodarstva i njen oporavak nije niti do danas završen.

Kada je u pitanju poljoprivredno zemljište Općina Kupres raspolaže sa ukupno 35.752 ha poljoprivrednog zemljišta od čega na državno zemljište otpada 24.501ha a na privatno 11.251ha. Prema kategorijama korištenja na oranice otpada 5.814ha (13 %), livade 11.996ha (35 %) te pašnjake 17.942ha (52 %).

Iz priloženog je vidljivo da prostrane pašnjачke površine pružaju veliku mogućnost za ispašu u prvom redu ovaca i goveda, a da oranične i livadske površine treba da služe za pripremu žitarica i sijena za ishranu stoke u zimskom razdoblju, te uzgoj povrtlarskih kultura (krumpir, kupus, luk, mrkva, stočna repa, grašak itd.).

Na području Općine Kupres ima 10 većih farmi i to: 6 govedarskih farmi, 3 ovčarske farme, 1 svinjogojska farma te 30 mini farmi. Brojno stanje na govedarskim farmama ukazuje na

činjenicu da najveća farma Perčinović d.o.o. ima 700 krava u sustavu krava-tele, zatim farma Eko farm d.o.o.. 350 itd. dok obiteljska gospodarstva Ramčić i Romić imaju nešto više od 20 muznih krava.

Na ovčarskim farmama obiteljsko gospodarstvo Dumančić raspolaže s 1.200 ovaca, samostalni poljoprivredni proizvođač Ekoland 800 ovaca i farma Smiljanić d.o.o. sa 700 ovaca.

Svinjogojska farma je kapaciteta 2.500 tovljenika u turnusu s tim da je tijekom 2010. godine bio jedan turnus od 1.200 komada tovljenika. Od 30-ak manjih farmi 8 otpada na govedarske (sa oko 90 muznih krava) a 22 na ovčarske sa oko 4.200 ovaca.

Vidljivo je da postoje kapaciteti za tov preko 1000 tovljenika u turnusu i to na dvije farme: „Dušići –Gajevine“ d.o.o. – Kupres i „DIM“ d.o.o. – Tomislavgrad (nije na području Općine Kupres).

5.2.2.3.2. Proizvodnja i prerada mlijeka

Na području Općine postoje dvije mini mljekare: Agrarna zadruga „Eko flora“ i Zadruga „Kupreška mljekara“.

Agrarna zadruga „Eko flora“ dnevno prerađuje cca 900 litara mlijeka, tako da su tijekom 2010. godine preradili cca 270.000 litara kravljeg i ovčjeg mlijeka. Inače ukupni kapacitet mljekare je za godišnju preradu cca 500.000 litara kravljeg mlijeka i 150.000 litara ovčjeg mlijeka. Od proizvoda su zastupljeni: kupreški sir, planinski sir (od kravljeg i ovčjeg mlijeka), sir Stožer i dimljeni sir. Mljekara surađuje s cca 75-100 kooperanata.

Zadruga „Kupreška mljekara“ dnevno prerađuje cca 1.000 litara mlijeka, tako da su tijekom 2009. godine preradili cca 300.000 litara kravljeg mlijeka. Od proizvoda su zastupljeni: sir trapist, sir tvrdi (nekoliko vrsta), sir feta, kajmak te maslac. Mljekara surađuje s cca 50 kooperanata te udovoljava standardu HACCP.

5.2.2.4. Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora

Na prostoru Općine Kupres nema neobnovljivih energetskih resursa. Što se tiče obnovljivih energetskih resursa (voda, sunce, vjetar), moguće je, u sklopu hidroenergetskog sustava koji bi se realizirao u dogovoru s Republikom Hrvatskom, izgraditi ranije analiziran projekt podsustava Kupreškog polja. Izgradnjom vodnih retenzija vode Kupreškog polja bi se usmjereno vodile na postojeći sustav "Orlovac" i time bi se omogućilo instaliranje manjih instaliranih agregata za korištenje vodno-energetskog potencijala.

Uz navedene mogućnosti korištenja hidropotencijala, prostor Općine Kupres raspolaže dobrim mogućnostima za korištenje vjetropotencijala. Izvršeni su istražni radovi, a planom su

naznačena područja pogodna za izgradnju vjetroelektrana. Primjenjeni su prostorni kriteriji udaljenosti od urbanih područja, spomenika kulture, zaštićenih zona, prometnica, energetske infrastrukture i ostalih objekata.

Za područje Federacije BiH naročito su zanimljive energija vjetra, solarna energija, biomasa iz poljoprivrede i šumarstva, geotermalna energija i hidroenergija (male hidroelektrane).

Na području Kupresa utvrđeno je više zona koje svojim meteorološkim, geološkim i urbanističkim stanjem zadovoljavaju potrebne uvjete pogodne za instaliranje vjetroelektrana.

Tabela 17 Rezervirane površine za vjetroelektrane na području općine Kupres

1. Područje sela Rastičeva	
Rastičevsko jezero – Seka – Lisičaci	182 h 125 a
Mrnjatovac	150 h 000 a
2. Područje sela Zlosela	
Brižine – doline	281 h 125 a
3. Područje sela Stražbenice	
Amića doline – Mala Korita – Duga Kosa	885 h 625 a
4. Područje sela Ravnog	
Kozjača velika i mala	250 h 000 a
5. Područje sela Brda	
Debelo Brdo	790 h 600 a
Turska mala - Plandišće	328 h 100 a
6. Područje sela Donje Vukovsko:	
Suvoborje	365 h 000 a
UKUPNO	3.082 h 725 a

Izvor: Master plan razvoja turizma za područje Kupresa, Inžinjerski biro d.d. Zagreb, ožujak 2009., str 30.

U protekle četiri godine vršena su ispitivanja mjerjenja energije vjetra na području Hercegovine. Njemačko društvo za tehničku suradnju (GTZ) je izradilo studiju te došlo do spoznaja o velikim mogućnostima dobivanja energije iz energije vjetra iz odgovarajućih postrojenja za korištenje energije vjetra (vjetrogeneratora) mogu dobiti velike količine električne energije. Planinski karakter kupreškoga kraja donekle ublažuju intenzivno proširenje i razmjena kontinentalnih i maritimnih zračnih masa. Negativne zimske temperature zraka, srednje godišnje temperature od 5,7°C, mala pojava sjene i oborine snijega koje su tijekom godine velike i predstavljaju svojevrstan prirodni fenomen. Tijekom godine 68,2% vjetrova naspram 31,8% tišina ukazuje na značajnu vjetrovitost ovog kraja u smislu korištenja ovog elementa klime kao prirodnog resursa. Najčešći su vjetrovi bura, kao kontinentalni, i jugo, kao maritimni vjetar. Najveća prosječna mjesečna jačina vjetrova je kod bure 3,1 bofora u siječnju, a najmanja kod vjetrova pravca W i NW 0,2 bofora u veljači. Najveću prosječnu mjesečnu brzinu ima vjetar jugo do 10,5 bofora, čija maksimalna brzina dostiže i 120 km/h.

5.2.2.5. OSTALI ZNAČAJNIJI SEKTORI GOSPODARSTVA

5.2.2.5.1. *Prerađivačka industrija*

Od prijeratne proizvodnje u metaloprerađivačkoj oblasti je ostala samo industrija građevinskog okova u poduzeću „MIK“ d.o.o. Kupres koji se susreće sa svim problemima kao i sva ostala poduzeća iz ove „branše“ na području cijele države, a to su visoki troškovi poslovanja, nedostatak obrtnih sredstava, problem plasmana na druga tržišta, problemi naplate itd.

„MIK“ d.o.o. trenutačno se poduzeće bavi montažom poluproizvoda u količini od 200 tona mjesečno.

Pored ovog poduzeća na području Općine Kupres su i dvije manje tvrtke koje se bave izradom plastične građevinske stolarije: „Fim plast“ d.o.o. Kupres i „Niva“ d.o.o. Kupres.

5.2.2.5.2. *Građevinska industrija*

Svoj vrhunac ova grana industrije je imala u poslijeratnom razdoblju (od 1996. do 2002. godine) kada je u velikoj mjeri bila provedena obnova ratom porušenih kuća, te u razdoblju od 2005. do 2008. godine kada je se radilo vikend naselje „Čajuša“. Zadnje dvije godine primjetan je značajan pad u ovoj oblasti.

5.2.2.5.3. *Eksploracija mineralnih sirovina*

Prostor kupreške općine raspolaže značajnim količinama krečnjaka na lokalitetu Klada, fluvio-glacijalne i limno-glacijalne morene (u kojim je stratificiran vrlo različit aglomerat kamena i pijeska). Prisutne su također i značajne količine dolomita i dolomitskog pijeska, koji se koristi kao građevni materijal.

Područje Općine Kupres je bogato mineralnim sirovinama i to prvenstveno kamenom dolomitom. Njegovom eksploracijom na području Općine bave se dvije tvrtke: „Dolomit“ d.o.o. Kupres i „Ćurković“ d.o.o. Tomislavgrad.

Tvrta „Dolomit“ d.o.o. Kupres vrši eksploraciju pijeska na dva lokaliteta: „Banov majden“ – selo Osmanlije (eksploatacija pri kraju) i „Grguljača“ – Kupres (znatno udaljen od naseljenih mjesto). Podaci o količinama nisu poznati.

Tvrta „Ćurković“ d.o.o. vrši eksploraciju građevinskog kamena na lokalitetu „Troljin vrh“ (znatno udaljen od naseljenih mesta). Podaci o količinama nisu poznati.

5.2.2.5.4. Trgovina

Na području Općine Kupres svoje usluge nude dva prodajna centra: „Tom Prom“ d.o.o. i „Konzum“.

Pored navedena dva prodajna centra na području Općine posluje još 14 trgovina prehrambenim proizvodima, tekstilom, elektro-materijalom i opremom. Na području Općine Kupres prisutne su i dvije tvrtke koja se bave prodajom građevinskog materijala: „RDI“ d.o.o. i „Vila promet“ d.o.o. Kvantitativni podaci o godišnjem prometu roba nisu dostupni.

5.2.3. INSTITUCIJE ZA POTPORU RAZVOJA PODUZETNIŠTVA

Institucije za potporu razvoja poduzetništva izuzetno su značajan segment razvoja poduzetništva. Potrebno ih je promatrati na svim razinama države, koja je veoma kompleksna, te zbog svoje kompleksnosti i specifičnog političko pravnog ustroja ima specifične i institucije za potporu razvoju poduzetništva.

Na državnoj razini posebno su značajne za potporu razvoja poduzetništva općine Kupres Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, te FIPA – Agencija za poticanje stranih ulaganja.

Na federalnoj razini tj. razini FBIH najznačajnije je ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, koje je sukladno zakonu nadležno za poduzetništvo na razini federacije. Međutim jednako važna za poduzetništvo u općini Kupres u periodu na koji se odnosi strategija (ako se ne budu mijenjale nadležnosti i organizacija) su i ministarstvo poljoprivrede, ministarstvo prometa i veza, ministarstvo turizma i zaštite okoliša, ministarstvo za energetiku i rudarstvo.

Na federalnoj razini za potporu razvoja poduzetništva značajni su i razvojna banka Federacije i Gospodarska i obrtnička komora.

Na Županijskoj razini od posebnog značaja su također sva ministarstva koja se bave poduzetništvom i sektorima gospodarstva koji su značajni u županiji i općini Kupres poput poljoprivrede, turizma, drvoprerade itd.

U općini Kupres izravnu nadležnost za gospodarstvo i poduzetništvo ima Služba za gospodarstvo, financije i pitanja branitelja, međutim i ostale službe su izravno povezane s ambijentom za razvoj poduzetništva zbog odobrenja i dokumenata koje izdaju i predmeta koje rješavaju tako da su nezaobilazne u razvoju poduzetništva i kreiranju poduzezničkog ambijenta u općini Kupres.

Agencija za razvoj Hercegovine (REDAH) koju su utemeljile općine regije a koja prostorno obuhvata nekoliko Županija između ostalog i veći dio prostora Hercegbosanske županije zbog svojih aktivnosti i mogućnosti iskazanim u dosadašnjem radu veoma je značajna i može igrati veliku ulogu u razvoju poduzetništva u općini Kupres.

5.2.4. PODUZETNIČKA INFRASTRUKTURA

Osnivanje i rad pojedinih elemenata podrške ovisi o politikama za razvoj MSP-a u lokalnoj zajednici. Iskustva zemalja u tranziciji nam govore da je neophodan strateški pristup razvoju MSP-a, odnosno strateško formuliranje i implementaciju politika za razvoj MSP-a. Strateški pristup će omogućiti sustavnu izgradnju poduzetničke infrastrukture. Iako je uloga države ključna za sustavnu izgradnju poduzetničke infrastrukture, većina inicijativa vezanih za razvoj te infrastrukture u Bosni i Hercegovini za sada dolazi od strane međunarodnih institucija/organizacija i lokalnih zajednica.

Neophodno je dosljedno i učinkovito angažiranje svih domaćih kreativnih potencijala kroz uskladenu politiku djelovanja:

- na povećanje vlastite proizvodnje i zapošljavanja (jačanje duha poduzetništva praćenog socijalnom odgovornošću, jačanju samopouzdanja u vlastite snage praćeno stručnim i postojanim institucijama, poticaj i afirmiranje porodičnog posla)
- očuvanje kulturne baštine i autohtonog kulturnog stvaralaštva (uz podršku države i okrenutosti tržištu kao elementu povjerenja i zajedničkog života)
- jačanju sposobnosti izvozno orientiranog gospodarstva
- zamjena uvoza domaćom proizvodnjom
- jačanju institucija i instrumenata podrške malom gospodarstvu u svim oblastima djelovanja

Ulaganja u poduzetničku infrastrukturu (poduzetničke zone) osigurat će konkurentnost gospodarstva u odnosu na gospodarstvo iz zemalja okruženja u smislu privlačenja stranih ulaganja, interesno umrežavanje poduzetnika, povećan broj novoregistriranih poduzeća zasnovanih na znanju, zapošljavanje mladih i visokoobrazovanih kadrova i brži transfer znanja i tehnologija.

Na prostoru općine Kupres prije rata bila je u funkciji stara industrijska zona koja se nalazila u gradskom području a bile su zastupljene :

- Tvornica IGO koja pripada metalnoj industriji a bavila se proizvodnjom građevinskih okova,
- TTK, tvornica tekstilne konfekcije Kupres , upošljavala je žensku radnu snagu , s assortimanom proizvoda za civilnu zaštitu (zaštitne rukavice, radne mantile i radna odjela) , assortiman sportske odjeće
- Pilana koja je bila u sastavu Šipada u kojoj se vršila mehanička prerada drveta , u sklopu pilane bila je instalirana sušara za obradu drvene mase, proizvodila je lamperiju
- Tvornica Biro mašina , koja je radila u sklopu tvornice biro mašina iz Bugojna
- Vitorog promet osnovna djelatnost bila je trgovina , u zoni imala upravnu zgradu sa skladištem,
- Mlječara Kupres u neposrednoj blizini tvornice IGO koja je proizvodila poznati Kupreški sir i druge mlječe proizvode od mlijeka.

U industrijskoj zoni je bio zaposlen veliki broj radnika raznih profila, a svi objekti u zoni su imali urađenu infrastrukturu: asfaltirane prometnice, vodovod, elektrodistribucijsku mrežu, kanalizacijski sustav i dobar pristup do glavne prometnice , tj na magistralu i u neposrednoj je blizini Kupresa cca 1km udaljenosti.

Staru zgradu tvornice IGO privatizirala je pilana Šujica drvo d.o.o, a u novom dijelu je poduzeće MIK koje je nastavilo rad i proizvodnju kao i prije. TTK je privatiziran, zgrada renovirana i pokrenuta proizvodnja PVC stolarije pod nazivom NIVA d.o.o.. Pilana koja je radila prije rata, poslije rata je pokrenuta, nakon čega je privatizirana ali trenutno ne radi. Tvornica Biro mašina, uopće nije pokrenuta poslije rata, a Mljkara Kupres, također nije pokrenuta, mada je privatizirana i ne radi. Vitorog promet, poduzeće koje je pokrenuto poslije rata kao Plazenica promet, međutim ni ono sada ne radi.

Gospodarska zona Rupe je nova gospodarska zona koja je predviđena i čija je izgradnja počela u općini Kupres Općinsko vijeće je 14. Siječnja 2004. Godine, donijelo odluku o gradnji svih vrsta objekata vezanih za gospodarstvo. Prodaja parcela se vrši temeljem javnog natječaja pod povoljnim uvjetima i olakšicama u svrhu razvoja gospodarstva općine i upošljavanja što većeg broja stanovništva. Glavni cilj ovog projekta je privući što veći broj gospodarskih subjekata iz svih krajeva, da bi u dogledno vrijeme Kupres bio svrstan u gospodarski razvijeni grad sa uslužnim i proizvodnim kapacitetima.

Gospodarska zona „Rupe“ nalazi se uz samu magistralnu prometnicu Split – Sarajevo, što upućuje na dobru povezanost s cijelom Bosnom i Hercegovinom i Republikom Hrvatskom. Površina na kojoj će biti smješteni uslužni i proizvodni kapaciteti iznosi 80.124m². Svi prateći sadržaji i infrastruktura bi trebali biti osigurani.

Poticaji za investitore na razini općine bi trebalo da budu značajni, a prioriteti za općinu su prerađivački kapaciteti, povećanje broja uposlenih, kao i mogućnost za uključenje kooperanata.

5.2.5. POTICAJI DOSTUPNI PODUZETNIŠTVU I RAZVOJU I DOSTUPNI IZVORI FINANCIRANJA

Općina Kupres daje poticaje poljoprivrednicima i to u vidu subvencija kamate od 50% na poljoprivredne kredite ali to nisu veliki iznosi tj. ukupno do oko 5.000 KM.

Županija HBŽ ima poticaje industrijskoj proizvodnji, obrnicištvu i malom i srednjem poduzetništvu u iznosu od 100.000 KM, zatim subvencije za veterinarstvo u iznosu od 200.000 KM i na kraju poticaji poljoprivrednoj proizvodnji u iznosu od 1.000.000 KM.

S obzirom na poticaje u koje treba uključiti i poticaje sa viših razina države od različitih ministarstava te različite poticaje koji se mogu dobiti preko agencija za razvoj putem aplikacija za različite projekte može se reći da ni postojeći poticaji koji nisu veliki, nisu iskorišteni u dostatnoj mjeri zbog ne poznavanja procedura, ne poznavanja pripreme aplikacija, te ne postojanja kvalitetnih informacija o mogućnostima dobivanja istih.

Banke i mikrokreditne organizacije su zastupljene na prostoru Kupresu ali uglavnom djeluju iz svojih filijala, mada pokrivaju ovaj prostor. Uvjeti kreditiranja nisu povoljni, te su

poteškoće u svezi osiguranja potrebnih kolaterala vezanih za dobivanje kredita, ali i drugi uvjeti koje gospodarski subjekti teško mogu ispuniti, a posebice se to odnosi na novoosnovana poduzeća, kao i poljoprivrednike i obrtnike i pojedince sa srodnim zanimanjima.

5.2.6. KONKURENTNOST OPĆINE

Federalni zavod za programiranje razvoja Federacije Bosne i Hercegovine uzimajući u obzir temeljne ekonomske pokazatelje vrši analizu konkurentnosti općina u Federaciji Bosne i Hercegovine. Indeks razvijenosti Općine Kupres po ovim izračunima je 57,7 od ukupno 100 koliko iznosi indeks za Federaciju BiH. Prosjek za Hercegbosansku županiju je 62,2, te je općina Kupres značajno ispod prosjeka Županije.

Kupres se prema ovome izračunu nalazi na 61 od 79 općina, te spada u skupinu nedovoljno razvijenih općina (15 općina) koju predvodi Bugojno kao susjedna općina s ocjenom 71,2, a zaključuje Općina Teočak s ocjenom razvijenosti 51,6. U skupinu nerazvijenih općina (14 općina) iz HBŽ spadaju općine Bosnasko Grahovo, Glamoč i Drvar.³⁹

Tabela 18 Stupanj razvijenosti općina

Općine	Stepen zaposl. u %	Stepen nezap. u %	Broj učen./osm+ sred/na 1000 stan.	GDP po glavi stan. u KM	Index odsut. stan.	Federacija BiH = 100					Indeks razvijenosti
						Stepen zap.	Stepen nez.	Broj učenika na 1000 stan.	GDP/ po glavi stan	Odsut. stanov.	
B. Grahovo	17,7	40,8	43	7.365	-74,9	94,1	110,2	31,2	111,9	-290,8	11,3
Drvar	9,7	50,3	66	2.748	-28,7	51,6	89,3	48,0	41,8	11,7	48,5
Glamoč	14,7	45,8	79	3.302	-63,0	78,2	99,1	57,3	50,2	-213,0	14,3
Kupres	21,8	35,9	160	9.096	-61,4	116,2	120,8	116,2	138,2	-202,7	57,7
Livno	12,6	47,6	126	5.792	-21,5	67,2	95,1	91,3	88,0	59,2	80,1
Tomislavgrad	9,8	50,3	119	3.972	-9,6	52,4	89,2	86,6	60,3	136,8	85,1
K - 10	11,9	47,6	112	4.789	-30,8	63,4	95,1	81,2	72,8	-1,6	62,2
Federacija BiH	18,8	45,4	138	6.582	-15,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010 god.,travanj 2011. str.75.

³⁹ Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010 god.,travanj 2011. str. 77-81

6. SWOT ANALIZA

Prethodne analize stanja kako općine Kupres, tako i šireg prostora od Županije do razine države ali i promatranje regionalnih i globalnih kretanja, omogućuju da se mogu jasno sagledati snage i slabosti (prednosti i nedostatci) općine Kupres a koje su vezane za razvoj poduzetništva. Također se iz prethodnih analiza daju uočiti i prilike (mogućnosti) i prijetnje koje pruža okolina a koje utječu ili mogu u značajnoj mjeri utjecati kako pozitivno tako i negativno na razvoj poduzetništva u općini Kupres.

Tabela 19 SWOT analiza općine Kupres za razvoj poduzetništva

Prednosti:	Nedostaci:
<ul style="list-style-type: none"> 1. Zemljopisni položaj Kupresa s gospodarskog aspekta 2. Klimatske karakteristike koje omogućuju bavljenje različitim oblicima turizma 3. Bogati prirodni resursi – veliki prostor, turistički potencijali, šume, poljoprivredne površine 4. Tradicija obrade metala, drveta i kamena 5. Tradicija u oblasti turizma (lovno-ribolovnog, planinskog, zimskog) 6. Pomaci u razvoju proizvodnje hrane i pića (nove farme; proizvodnje sira) 7. Dobra prometna povezanost Bugojno – Kupres 8. Visokokvalificirana radna snaga za sektore koji su prioritetni u razvoju uopćine i Županije 9. Jasan strateški okvir (Strategije ekonomskog razvoja BiH i FBiH, strategije izvoza BiH, strategije razvoja MSP BiH i FBiH) 10. Jasni strateški okviri i opredjeljenja na razini općine Kupres 11. 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Nedovoljno razvijena svijest građana i vlasti o privatnom poduzetništvu 2. Neadekvatna poduzetnička orijentacija (lokalno tržište, neproizvodnja) 3. Nerazvijenost ruralnog poduzetništva (nema snažnih zadruga i distribucionih kanala) 4. nedovoljna i varijabilna podrška MSP (nema posebnih programa podrške) 5. Nisko korištenje novih tehnologija (sporo uvođenje, nedostatna znanja) 6. Neadekvatna zastupljenost općina u projektima strateškog razvoja HBŽ i FBiH 7. Slab pristup kapitalu (nepovoljni krediti, nema razvojnih fondova) 8. Nepostojanje općinskih olakšica za privlačenje stranih investitora 9. Nepostojanje udruga poduzetnika na razini JLS i šire (npr. obrtnika u JLS) 10. Nepostojanje klastera (u oblasti poljoprivrede, preradivačke industrije i turizma) 11. Niska produktivnost MSP (nepovoljna starosna i kadrovska struktura zaposlenih; mala sposobnost privrede da apsorbuje novu radnu snagu)
Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> 1. Značajni neiskorišteni resursi (mlada, prilagodljiva i relativno jeftina radna snaga; prirodni uvjeti i resursi: klima, pitka voda, nezagadlena tla, čist zrak, šume, pašnjaci, ljekovito bilje; hidropotencijal, sunce, vjetar) 2. Aktiviranje neaktivnih građevinskih objekata (stare tvrtke) – otvaranje 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Nezainteresiranost viših razina vlasti za osmišljeno poticanje gospodarskog razvoja i specifičnih potreba lokalnih zajednica 2. Nedovoljna i nesistemska institucionalna potpora razvoju poduzetništva s viših razina vlasti 3. Jačanje konkurenциje u zemljama

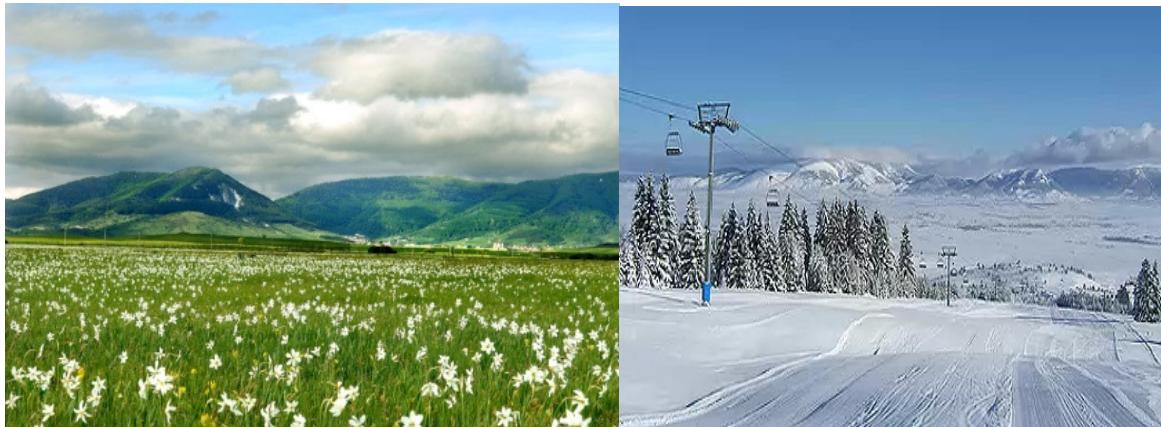
<p>preradivačkih kapaciteta</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Razvoj ruralnog poduzetništva (stočarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje); turizma: Čajuša itd, planinskog i lovnog i obnovljivih izvora energije (voda, vjetar i sunce) 4. Formiranje mreža poduzetnika i povezivanje s internacionalnim mrežama 5. Trening za uvođenje novih tehnologija i razvoj novih proizvoda 6. Razvoj i jačanje poslovne infrastrukture, s naglaskom na klastere, inkubatore i poslovne zone 7. Izgradnja partnerstva javnog i privatnog sektora i civilnog društva 8. Kreiranje posebnih instrumenata finansijske potpore poduzetništvu 9. Privlačenje stranih i domaćih investitora i uključivanje u različite fondove (predpristupne EU), programe i inicijative 10. Bolja koordinacija regionalnih i lokalnih vlasti 11. Mogućnost međuopćinske, regionalne i međudržavne suradnje 12. Afirmiranje obrtničkih zanimanja uz suradnju sa srednjim, stručnim školama 	<p>okruženju i konkurentnosti njihovih ekonomija</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Poduzetnici su izloženi nelojalnoj konkurenciji 5. Neadekvatno finansijsko tržište (nerazvijena lepeza finansijskih institucija i instrumenta) 6. Prisutnost posvemašnje korupcije 7. Nepostojanje izvoznih stimulacija, 8. Nerazvijena seoska gospodarstva, smanjenje broja žitelja na selu
---	--

Sve ovo što je navedeno treba staviti u međusobne odnose kako bi strategija ponudila najbolje načine da se iskoriste vlastite snage općine Kupres i prilike koje pruža okolina, te da se uklone ili umanji utjecaj slabosti općine Kupres i da se prijetnje iz okoline svedu na najmanju moguću mjeru tj. da se neutralizira njihov negativan utjecaj.

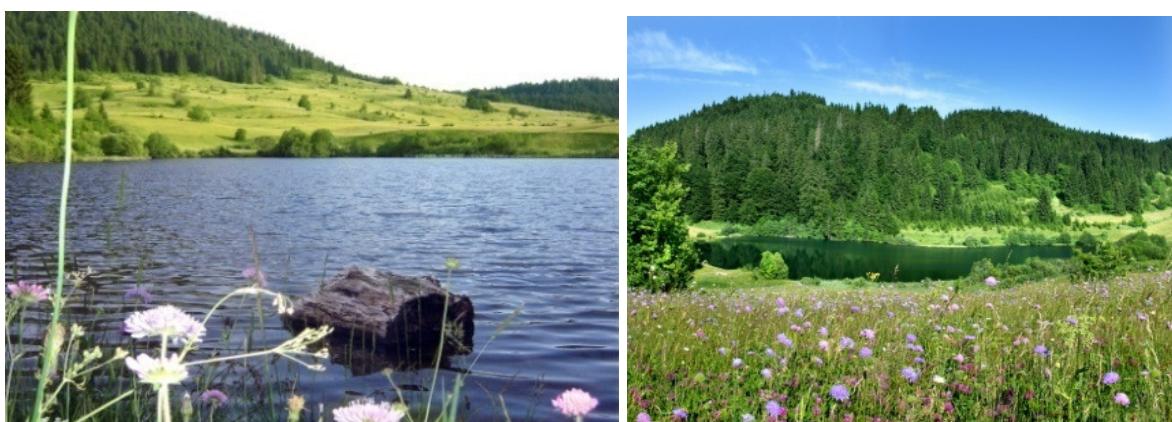

7. VIZIJA OPĆINE KUPRES

Vizija općine Kupres je preuzeta iz strateških dokumenata općine Kupres i nije mijenjana niti dorađivana.

Kupres, mjesto ugodna života, eko-grad zaposlenih ljudi, pun mladosti i razigrane djece, zadovoljnih stanovnika, sa bogatim društvenim, kulturnim i sportskim sadržajem, izgrađene infrastrukture, uređenih zelenih površina, igrališta, zgrada i prometnica, sa suvremenim načinom gospodarenja otpadom, razvijenim planinskim turizmom, prepoznatljivom proizvodnjom baziranom na domaćim resursima, ekonomskoj održivosti, te energetskoj učinkovitosti, prometno povezano u svakom smislu.

8. STRATEŠKI CILJEVI, MJERE I AKTIVNOSTI

U godinama svjetske gospodarske krize, gospodarstvo BiH je suočeno s velikom krizom koja je produkt, kako naslijedenog gospodarskog socijalističkog sustava, tranzicije u kojoj se našla zemlja, rata koji je uništilo gospodarstvo, loše provedene privatizacije, kako i duboke podijeljenosti društva i političke krize. Veliki broj gospodarskih subjekata je prestao s radom, veliki broj je suočen s problemima i prijeti im prestanak rada, likvidnost je veoma loša, kao i solventnost, a nezaposlenost je dostigla drastične razmjere i pogoršava se iz dana u dan. Poduzetnički pothvati se u Bosni i Hercegovini uglavnom pokreću iz nužde a ne kao posljedica prepoznatih i stvorenih prilika za biznis. Obrazovni sustav nije prilagođen novonastaloj situaciji, tj. potrebama educiranja poduzetništva i stvaranju poduzetničke klime od najranijeg djetinjstva do visokog obrazovanja i cjeloživotnog obrazovanja. Poduzetnicima su finansijski resursi teško dostupni ili su veoma skupi tj. mogu osigurati po veoma visokoj cijeni ili ispunjavanje veoma strogih uvjeta, a posebno se to odnosi na poduzetnike početnike. U BiH je veoma sužena struktura mogućih izvora kapitala. Poduzetnici koji imaju ideju veoma često nemaju potrebna znanja kako tu ideju pretvoriti u djelo ili imaju potrebna znanja za pokrenuti posao ali nemaju menadžerskih i drugih potrebnih znanja za poslovanje i njihova znanja su iz jedne oblasti dok poslovanje zahtjeva znanja iz širokog spektra oblasti poput financija, marketinga, informacijskih tehnologija, prodaje, itd. kako bi isti uspjeli održati novotvoreni posao i dalje ga razvijati na sve otvorenijem i konkurentnijem globaliziranom tržištu.

Prema istraživanjima koje provode razne institucije od EUOSTAT-a do Svjetske banke poduzetnički ambijent i uvjeti u kojima se posluje u Bosni i Hercegovini su veoma loši i BiH je pozicionira s obzirom na zemlje u okruženju na dnu ljestvice Administracija i propisi nisu prilagođeni malim i srednjim poduzećima tj. poduzetnicima od najnižih razina vlasti do najviših. Poduzetnička infrastruktura nije dostatno razvijena i potpora poduzetnicima u svim segmentima je veoma loša.

U općini Kupres je s obzirom na zemljopisni položaj i klimatske, kao i karakteristike dostignutog razvoja i strateških dokumenata koji su već usvojeni postoje specifični sektori industrije koji se prioritetno mogu i trebaju razvijati. U Kupresu se s obzirom na potencijal koji ima u prirodnim potencijalima i finansijske nemogućnosti lokalnog gospodarstva da investira u proširenje i razvoj gospodarskih djelatnosti osjeti potreba za privlačenjem stranih investitora, ali i jačim povezivanjem lokalnog gospodarstva s gospodarstvom iz regije, a posebno se to odnosi na korištenje turističkih potencijala općine. S obzirom na specifične sektore koji se razvijaju u općini osjetila se nedovoljna promocija općine kako njenih gospodarskih potencijala potencijalnim investitorima tako i promocijom turističkih i gospodarskih potencijala i subjekata te omogućavanju i olakšavanju poslovanja poduzetnicima.

S obzirom na zakonske nadležnosti i ograničenja lokalne samouprave općine Kupres u pogledu nadležnosti, visine proračuna i ograničenja koja on uvjetuje a kako bi u roku do 2020 godine omogućili razvoj poduzetništva, obiteljskog biznisa i malih i srednjih poduzeća, te na taj način povećali zaposlenost, potaknuli osnivanje i omogućili razvoj, te na taj način pomogli ukupni gospodarski i društveni razvoj u Općini i stvorili od Kupresa grad poželjan i ugodan za život i poslovanje utvrđeni su sljedeći strateški ciljevi:

- a. Izgradnja ambijenta povoljnog za razvoj poduzetništva, malih i srednjih poduzeća i novih ulaganja,
- b. Povećanje broja malih i srednjih poduzeća, broja zaposlenih i konkurentnosti radne snage,
- c. Podizanje konkurentnosti i razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u prioritetnim sektorima,
- d. Promocija općine i privlačenje ulaganja.

8.1. *Strateški cilj 1. Izgradnja ambijenta povoljnog za razvoj poduzetništva, malih i srednjih poduzeća i novih ulaganja*

Izgradnja ambijenta koji je povoljan za razvoj poduzetništva ima svoju stratešku poveznicu u aktu europske unije za mali biznis, te u strateškim dokumentima o razvoju malih i srednjih poduzeća unutar BiH. Akt o malom biznisu u EU ima za cilj poboljšati sveobuhvatni pristup poduzetništvu primjenom načela „prvo misliti na malo“ u kreiranju politike od propisa do javne službe i promoviranja rasta MSP-a pomažući im da se pozabave problemima koji sprečavaju njihov razvoj. Načela koja su donesena imaju za cilj da se stvori razina ambijenta za mala i srednja poduzeća i poboljša pravno i administrativno okružje.

Prvo od deset načela koji su doneseni u aktu o malom biznisu je stvaranje okružja u kojem poduzetnici i obiteljski biznisi mogu uspijevati i u kojem se poduzetništvo nagrađuje. Istim se da se javni državni aparat treba više brinuti za budućnost poduzetnika posebice njegujući poduzetnički interes i talent a posebno među mladim ljudima i ženama i pojednostavljujući uvjete za poslovne transfere.

Flash Eurobarometar 2007.⁴⁰ o poduzetničkim načinima razmišljanja pokazuje da bi 45% Euroljana više voljelo da su samozaposleni u usporedbi sa 61% u SAD. Ovo se nije mijenjalo godinama. Ljudi u Europi trebaju se učiniti svjesnijim da je samozaposlenje vjerojatno atraktivna mogućnost karijere i trebaju im se pružiti neophodne vještine da svoje ambicije pretvore u uspješne pothvate. Obrazovni sustav, a posebno školski plan i program, se ne fokusiraju dovoljno na poduzetništvo i ne pružaju osnovne vještine koje poduzetnici trebaju. Djeca mogu naučiti da cijene poduzetništvo od početka svoga obrazovanja, a poduzetništvo se može promovirati i popularizirati na različite načine.

Rezultati Global Entrepreneurship Monitoringa (GEM) za Bosnu i Hercegovinu⁴¹ pokazuju da se poduzetnici uglavnom uključuju u poduzetništvo zbog nužde a ne kao produkt prepoznate prilike i postojanje šansi za poduzetnički pothvat.

Poduzetnicima je potrebno omogućiti kvalitetnu poslovnu infrastrukturu koja će im olakšati ulazak u poduzetništvo i pokretanje vlastitog poslovnog pothvata, te prilagoditi javnu upravu i

---

⁴⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/survey/eurobarometer_intro.htm

⁴¹ Umihanić, B., Tulumović, R., Omerović, M., Simić, S.: Global Entrepreneurship Monitor- Razvijiti i ojačati poduzetnički duh u Bosni i Hercegovini, Centar za razvoj poduzetništva, Tuzla 2012, str. 22

lokalnu administraciju potrebama poduzetništva. Kako bi se privuklo investitore u općinu Kupres i potaklo ih na nova ulaganja potrebno je od Kupresa učiniti poželjnu životnu i poslovnu destinaciju a za to je potrebno i poboljšanje kvalitete života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne infrastrukture. Na ovaj način bi se i mladi ljudi lakše i više odlučivali za ostanak u Kupresu i/ili dolazak u Kupres koje bi mogli vidjeti kao poželjnu životnu i poslovnu priliku.

Kako bi se realiziralo navedeno potrebno je vršiti koordinaciju i usklađivanje svoga rada s jedinicama državne uprave na višim razinama, budući da su one uglavnom nadležne i na različite načine mogu pomoći kreiranju povoljnog ambijenta za poduzetnike.

U realizaciji ovoga strateškog cilja opredijelilo se za realiziranje nekoliko prioritetnih ciljeva i to:

1. Omogućiti dostupnost kvalitetne poslovno - poduzetničke infrastrukture,
2. Poboljšati kvalitetu života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture
3. Prilagoditi javnu upravu i administraciju potrebama poduzetništva.

8.1.1. Prioritetni cilj 1. Omogućiti dostupnost kvalitetne poslovno - poduzetničke infrastrukture

Izgradnja kvalitetne poduzetničke infrastrukture je u svijetu, a posljednjih godina i u Bosni i Hercegovini prepoznata kao nužna zadaća i potreba proširenja mreže potpornih institucija, čime se na lokalnoj i regionalnoj razini, ali poticani i od više državne razine, poboljšavaju uvjeti za razvoj poduzetništva, potiče razvoj vlastitog potencijala i povezuju gospodarski subjekti. Izgradnjom i razvojem poduzetničke infrastrukture stvaraju se preduvjeti za razvoj poduzetništva, a u tome veliku ulogu imaju jedinice lokalne i regionalne uprave te zainteresirani pojedinci i skupine.

Kako bi se realizirao ovaj prioritetni cilj opredijelilo se za provedbu određenih mjera i aktivnosti.

a) Mjera 1.1.1. Završetak izgradnje i opremanje poslovne zone Rupe

Poslovna zona Rupe, za čiju izgradnju su donesene potrebite odluke, te je izvršena prodaja parcela, i započeta je njena izgradnja, treba biti u potpunosti izgrađena te prilagođena svima koji su investirali u kupovinu lokacija u poduzetničkoj zoni, te im omogućeno da ostvare svoj poslovni pothvat koji su planirali. Također je potrebno stvoriti preduvjete da se stvori prostor za nove investitore koji bi htjeli ulagati u zonu na način da se kreira još dostupnih parcela i podaci o istima učine javno dostupnim, te da se promovira ulaganje u istu.

b) Mjera 1.1.2. Izrada GIS sustava

GIS sustav kao suvremeno sredstvo u velikoj mjeri pomaže lokalnoj upravi i poduzetnicima ali i i čini dostupnim informacije o mogućim ulaganjima i investicijama, te povoljnostima prostora i okoline za ulaganje. Potrebno je izgraditi GIS sustav za općinu Kupres i putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija isti učiniti dostupnim široj javnosti ali i korištenje i njegove mogućnosti promovirati šroj javnosti kako domaćoj tako i stranoj.

c) Mjera 1.1.3. Izraditi i ažurirati bazu dostupnih parcela i lokacija za ulaganje

Potrebno je izraditi bazu dostupnih parcela i lokacija za ulaganje, koja će biti dostupna potencijalnim investitorima i onima koji razmišljaju o ulaganjima ili koje bi takva baza tj. prilike koje mogu uočiti mogla potaknuti da se opredijele za pokretanje novog vlastitog ili proširenje već postojećeg posla. Uz izradu GIS sustava ova baza može biti efektno i efikasno sredstvo i alat za investitore.

d) Mjera 1.1.4. Osnovati poduzetnički centar

Osnovati poduzetnički centar kao središte stručne i savjetodavne pomoći poduzetnicima i investitorima čija će zadaća biti promoviranje poduzetništva, davanje informacija o mogućnostima ulaska u poduzetništvo, o poticajnim mjerama kojima se mogu koristiti poduzetnici, davanje savjeta o poslovanju, pomoć u pripremi poslovnih planova, organizacija seminara, edukacije, te ostalih oblika pomoći. Centar može i preuzeti dio stručnih poslova lokalne uprave vezan za gospodarstvo.

8.1.2. Prioritetni cilj 2. Poboljšati kvalitetu života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture

Mladim ljudima koji se opredjeljuju da nastave život i svoju životnu i poslovnu budućnost vežu za Kupres prilikom donošenja odluke veoma važnu ulogu igra i kvaliteta života i rada u općini tj. lokalnoj sredini. Ukoliko se općina Kupres učini okolinom i ambijentom pogodnim i privlačnim za život mlađi ljudi će se opredjeljivati za ostanak, tj. povratak kući i vezivati svoju životnu i poslovnu budućnost za Kupres. Isto se odnosi na potencijalne investitore koji bi pokrenuli poduzetnički pothvat u Kupresu, kvaliteta života mora biti na višoj razini kao i životni ambijent, koji je ujedno i poslovni ambijent.

Za realizaciju ovog prioritetskog cilja da se poboljša kvaliteta života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture potrebno je provesti određene mјere i aktivnosti.

a) Mjera 1.2.1. Rješavanje pitanja kvalitetnog zbrinjavanja i upravljanja otpadom

Jedan od velikih problema suvremenog svijeta je zbrinjavanje i upravljanje otpadom, a posebno u krajevima koji su po svome opredjeljenju usmjereni na turizam i poljoprivredni i eko proizvodnju te zdrav okoliš. Potrebno je u suradnji s drugim, susjednim općinama Tomislavgrad i Prozor-Rama dovršiti inicijalno započeti projekt izgradnje regionalne deponije Pakline, čime bi se na kvalitetan način dugoročno siguralo zbrinjavanje i upravljanje otpadom. Prilikom izgradnje deponije uzeti u obzir sve ekološke i zdravstvene standarde, kako se ne bi na štetu drugih prednosti koje Kupres ima riješio ovaj problem.

b) Mjera 1.2.2. Rješavanje problema vodoopskrbe općine Kupres

Potrebno je provesti projekte vodoopskrbe općine Kupres, pri čemu posebna pozornost rekonstrukciji postojeće vodoopskrbne mreže, te izgradnji novih vodosprema i vodocrpilišta kako bi se svima u općini omogućila kvalitetna pitka voda i u dovoljnim količinama, te poboljšao postojeći i stvorio novi ugodniji životni i poslovni ambijent, kako za domaće stanovništvo, tako i za poslovni svijet i turiste.

c) Mjera 1.2.3. Zaštita voda - Izgradnja kolektora i pročistača

Budući je Kupres danas a posebno je to iskazano u viđenju budućnosti općine Kupres, općina s očuvanom prirodom, nezagađenim vodama i zrakom, potrebno je učini sve što je moguće i potrebno da se to i ostvari. U tu svrhu potrebno je radi zaštite voda sačiniti i realizirati projekt izgradnje kolektora i prečistača voda.

d) Mjera 1.2.4. Zamjena postojeće ulične rasvjete s LED rasvjetom

Budući je postojeća rasvjeta u općini Kupres dotrajala i njen održavanje je veoma skupo, potrebno je postojeću zamijeniti novom i to LED rasvjetom, koja će biti jeftinija i svršishodnija. Uštede koje se postignu omogućit će da se u vrlo kratkom roku investicija povrati a novci usmjere u druge potrebite aktivnosti.

8.1.3. Prioritetni cilj 3. Prilagoditi javnu upravu i administraciju potrebama poduzetništva

Dokumenti europske unije ističu potrebu da se prilikom kreiranja politika javne uprave prvo misli na male, te da se javna uprava prilagodi potrebama poticanja i razvoja poduzetništva i obiteljskog biznisa. Za Bosnu i Hercegovinu je to posebno značajno jer se u svim izvješćima administracija u BiH ističe kao glavni problem. Općina Kupres ima svoje zakonske nadležnosti za određene segmente javnog administriranja te u tim segmentima neovisno od viših razina može poduzeti određene mjere da bi se javna uprava i administracija prilagodili potrebama poduzetništva.

U cilju realizacije ovoga prioritetskog cilja predviđa se provođenje određenih mjera i aktivnosti.

a) Mjera 1.3.1. Izrada paketa poticajnih mjera za poduzetnike i ulagače

Poduzetnici kada analiziraju određenu priliku za pokretanje biznisa ili su u dilemi pokrenuti ili ne tj. imaju li mogućnosti da pokrenu vlastiti pothvat ili ne vrlo često kao visoko važno uzimaju u obzir poticajne mjere koje se nude u određenoj sredini za poduzetnike. Također je kod opredjeljivanja ulagača u kojoj sredini da pokrenu biznis ili prošire svoj postojeći u većini slučajeva između ostalog značajno mjesto zauzimaju i poticajne mjere koje se nude u određenim sredinama kao olakšanje za pokretanje posla. Ove mjere mogu biti veoma širokog spektra olakšica i poticaja, oslobođanja od raznih davanja iz nadležnosti općine do mnogo drugih, i ne iziskuju uvijek novčane poticaj i olakšice, mada su efekti tih poticaja uglavnom vidljivi u kasnijem periodu. Općina treba izraditi paket tih mjera i poticaja i iste promovirati i učiniti javno dostupnim svima postojećim i potencijalnim ulagačima kako bi ih privukla na ulaganja i pokretanje poslovnih pothvata u Kupresu.

b) Mjera 1.3.2. Uspostaviti objedinjen ured/šalter za poduzetnike (one stop shop)

Potrebno je uspostaviti jedan objedinjen ured/šalter za poduzetnike (one stop shop) kako bi se poduzetnicima olakšalo obavljanje potrebnih poslova i omogućilo da ne troše vrijeme, energiju i novac na traženje informacija i obavljanje poslova od ureda do ureda.

c) Mjera 1.3.3. Razvoj i ažuriranje baza podataka

U općini je potrebno ažurirati i kreirati i razviti bazu podataka koja će biti online dostupna svim zainteresiranim korisnicima i potencijalnim poduzetnicima i ulagačima. Baza može sadržavati između ostalog bazu poslovnih subjekata, mogućnosti ulaganja, podzakonskih akata, obrasci za registraciju, itd.)

d) Mjera 1.3.4. Izrada plana dodatnog usavršavanja zaposlenih u općini

Svi zaposlenici bez obzira koje su struke i koje poslove obavljaju trebaju dodatna znanja i vještine, te sposobnosti kako bi bolje obavljali poslove iz svoje domene ali i one za koje se pripremaju u budućnosti, kao bi bolje i učinkovitije obavljali svoje poslove i bili bolji servis građanima i poduzetnicima. Potrebno je stvoriti uvjete za edukaciju, izvršiti analizu potreba i napraviti plan edukacije zaposlenika s obzirom na različite potrebe za edukacijama zaposlenih.

e) Mjera 1.3.5. Uspostaviti mogućnost e-mail/online komunikacije s poduzetnicima/ulagačima

Poduzetnici a pogotovo mladi ljudi i kadrovi sve više se koriste informacijskim tehnologijama i s obzirom na veoma velike mogućnosti informacijskih i komunikacijskih tehnologija potrebno je omogućiti komunikaciju električkim putem sa građanima tj. s poduzetnicima i njihovim poduzećima, te s potencijalnim ulagačima. Time se izbjegavaju nepotreban trošenja vremena kako poduzetnika tako i administracije, stvaranje nepotrebnih gužvi u općinskim uredima, a omogućuje se lakši i brži pristup informacijama.

f) Mjera 1.3.6. Uspostaviti Vijeće za razvoj općine u suradnji s privatnim sektorom

Koje probleme, prijedloge i inicijative te potrebe imaju poduzetnici najlakše je čuti od samih poduzetnika koji trebaju biti uključeni u procese javnog upravljanja i odnošenja odluka. Jedan od dobrih načina njihovog uključivanja je i uspostava vijeća za razvoj općine u suradnji s privatnim sektorom kako bi se omogućilo privatnom sektoru da sudjeluje u kreiranju razvoja i na taj način se dodatno izgradi povjerenje i osigura transparentnost u javnom upravljanju, ali i omogući poduzetnicima da sudjeluju u prilagođavanju budućeg razvoja stvarnim potrebama poduzetništva.

8.2. Strateški cilj 2. Povećanje broja malih i srednjih poduzeća, broja zaposlenih i konkurentnosti radne snage

Mala i srednja poduzeća, u koje spadaju svi oblici organiziranja malog gospodarstva od mikro do srednjih subjekata malog gospodarstva, od samoupošljavanja, obrta, do gospodarskih društava, u europi i svijetu čine preko 99% ukupnih gospodarskih subjekata i upošljavaju gotovo 70% radne snage. Također, se u vrijeme kada sve više poduzeća propada, kada je postalo jasno da se nekadašnji gospodarski divovi neće oživjeti i kada je svako dodatno upošljavanje u državnu upravu besmisленo s obzirom da je i ovako prevelik broj zaposlenih u državnoj upravi, pokretanje vlastitog posla se čini kao jedina moguća alternativa za zapošljavanje. U Bosni i Hercegovini ove brojke o broju malih i srednjih poduzeća te uposlenosti u malom gospodarstvu su još daleko ispod brojki razvijenog svijeta, te se ovome strateškom cilju daje još veća potreba i pozornost.

Također podizanje konkurentnosti radne snage i njena prilagodba novim uvjetima koje zahtjeva i traži malo gospodarstvo je nužna kako bi se mogli usmjeriti u održivo zapošljavanje ili pokretanje, održavanje i razvoj vlastitog posla.

U vrijeme ekonomске krize i velike nezaposlenosti, potrebe za učinkovitijim, fleksibilnijim i uspješnijim gospodarstvom nametnuo se i strateški cilj povećanje broja malih i srednjih poduzeća, broja zaposlenih u malim i srednjim poduzećima, kao i podizanje konkurentnosti radne snage.

Prvi strateški cilj izgradnja povoljnog ambijenta pogodnog za razvoj poduzetništva, malih i srednjih poduzeća i ulaganja je neodvojivo povezan s ovim strateškim ciljem i svi prioritetni ciljevi i mjere unutar njih značajno utječu na ostvarenje ovoga strateškog cilja.

Kako bi realizirali ovaj postavljeni strateški cilj pored prioritetnih ciljeva definiranih za prvi strateški cilj izgradnja povoljnog ambijenta pogodnog za razvoj poduzetništva, malih i srednjih poduzeća i ulaganja definirani su određeni prioritetni ciljevi i to:

1. Kreiranje mogućnosti za poduzetnike početnike
2. Olakšavanje pristupa financijama poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima
3. Omogućiti rast zapošljavanja u malim i srednjim poduzećima i smanjenje nezaposlenosti

8.2.1. Prioritetni cilj 1. Kreiranje mogućnosti za poduzetnike početnike

Poduzetnici početnici prije nego pokrenu vlastiti posao suočeni su s mnogo dilema i s mnogo problema. Pokretanje novog, vlastitog posla je izazov, al i velika nepoznanica, te mnogi koji pokreću posao nisu upoznati s aktivnostima koje su potrebne za registraciju posla, zatim za početak poslovanja, te za opstanak i razvoj biznisa. Pored dobre volje i želje potrebna su i

određena znanja ali i materijalni preduvjeti tj. resursi počevši od lokacije do finansijskih resursa.

Kako bi općina Kupres realizirala postavljeni prioritetni cilj kreiranje mogućnosti za poduzetnike početnike pored već navedenih mjeru koje su navedene za realizaciju strateškog cilja izgradnje povoljnijeg poduzetničkog ambijenta potrebno je realizirati određene mjerne.

a) Mjera 2.1.1. Osnivanje poslovnog inkubatora za poduzetnike početnike

Poslovni inkubatori predstavljaju institucije koje na jednoj funkcionalno uređenoj lokaciji okuplja poduzetnike u fazi star-up razvoja maloga poduzeća i one koji su tek započeli s poslovanjem i pomažu im u razvoju. Općina Kupres će osnovati poslovni inkubator u kome će poduzetnicima i malim poduzećima u inicijalnoj fazi i prvim godinama njihovog poslovanja uz povoljan zakup osigurati funkcionalno uređene poslovne prostore, zajedničku uporabu infrastrukture, različite opreme, administrativne usluge, mogućnost uporabe određenih marketinških, finansijskih i drugih programa, kao i poslovne savjete.

b) Mjera 2.1.2. Izraditi vodič za poduzetnike početnike

Kako bi poduzetnicima početnicima donekle olakšali donošenje odluke o pokretanju vlastitog posla, kao i ponudili brojne informacije o pokretanju posla, njegovoj registraciji i druge informacije, izraditi će se vodič za poduzetnike početnike. Na ovaj način će potencijalnim poduzetnicima biti omogućeno da se informiraju o potrebitim aktivnostima koje moraju napraviti, o finansijskim sredstvima koje moraju izdvojiti za obavljanje određenih aktivnosti i plaćanje određenih obveza, gdje i što trebaju napraviti, kao i druge informacije koje su im potrebne u početnoj fazi osnivanja poduzeća.

c) Mjera 2.1.3. Razviti paket poticajnih mjera za poduzetnike početnike

Ova mjera povezana je s drugim mjerama koje se bave javnom upravom i administracijom tj. izradom paketa mjera za poticanje poduzetnika i ulagača. Općina će razviti paket mjera za poticanje poduzetnika početnika na donošenje odluke i pokretanje vlastitog posla. Poticajne mjere mogu biti finansijske i nefinansijske prirode a trebaju biti pomoć poduzetnicima u inicijalnoj fazi.

d) Mjera 2.1.4. Organizacija edukacije za poduzetnike početnike

Potencijalni poduzetnici su oni koji imaju određenu ideju ili su prepoznali neku priliku, ili pak pokreću posao iz nužde tj. to im je jedina mogućnost da se zaposle ili zaposle svoje članove obitelji i osiguraju dohodak. Za pokretanje posla veoma često im nedostaje osnovna znanja o poduzetništvu, pokretanju posla, registraciji poduzeća, mogućim poticajnim mjerama, poreskim i drugim obvezama, nedostaju im znanja o poslovanju, menadžmentu, financijama, informacijskim tehnologijama, marketingu, poslovnom planiranju itd. Organizirat će se kontinuirana obuka za poduzetnike početnike kako bi im se dalo neka osnovna znanja koja su im neophodna da bi pokrenuli i vodili vlastiti posao.

8.2.2. Prioritetni cilj 2. Olakšavanje pristupa financijama poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima

Jedan od najvećih problema s kojima se suočavaju poduzetnici u početnoj fazi svoga poslovanja i koje ističu kao velike prepreke su pristup financijama. U Bosni i Hercegovini nisu dostupni neki izvori kapitala kao što je to slučaj u razvijenim zemljama s dužom poduzetničkom tradicijom. Zbog visoke rizičnosti kamate su veoma visoke a poduzetnici veoma često zbog nepostojanja potrebnih dokumenata ili kolateralu nisu u mogućnosti doći do potrebnih sredstava za realizaciju svoje ideje. Poduzetnici početnici suočeni su i s činjenicom da se finansijske institucije teško odlučuju zbog veoma visokog rizika financirati poduzetnike početnike, a drugih izvora kapitala poput poslovnih anđela, fondova rizičnog kapitala i nekih drugih u BiH nema.

Kako bi realizirali prioritetni cilj olakšavanja pristupa financijama poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima realizirat će se određene mjere.

a) Mjera 2.2.1. Razvoj modela subvencioniranja poduzeća

Razviti model subvencioniranja poduzeća kako bi im olakšali financiranje određenih aktivnosti koje mogu utjecati na poboljšanje njihove konkurentnosti, opstanak i razvoj poduzeća, te očuvanje postojećih zaposlenih

b) Mjera 2.2.2. Informiranje poduzetnika o raspoloživim finansijskim mogućnostima

Brojne su finansijske institucije od mikrokreditnih organizacija preko poslovnih banaka i razvojne banke, koje nude različite uvjete za finansijska sredstva koja su raspoloživa poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima. Informacije o različitim mogućnostima i uvjetima pod kojima se mogu dobiti, ali i informacije o različitim grant i bespovratnim sredstvima, sufinanciranju određenih projekata i aktivnosti te povoljnim kreditnim linijama potrebno je učiniti dostupnim poduzetnicima na jednom mjestu, kako bi odabrali one koji su njima najprihvatljiviji i najpovoljniji, kao i aplicirali, te time olakšali opstanak i razvoj malim i srednjim poduzećima.,

c) Mjera 2.2.3. Organizacija edukacije za izradu poslovnih planova

Biznis-plan (poslovni plan, poduzetnički projekt) je plansko-poslovni elaborat u kojem poduzetnik prikazuje svoje planove, ambicije i ideje. On omogućava realan prikaz poslovnog potvrdi i očekivane rezultate, najprije samom poduzetniku, a zatim i svima drugima koji bi mogli biti uključeni u planirane poslovne aktivnosti. Poslovne planove poduzetnici izrađuju da bi se što bolje pripremili za poslovanje u nadolazećem vremenu, a ponekad i samo zato što to netko drugi traži od njih (npr. osiguravatelji, banke ili budući ulagači). Iz poslovnog plana se moraju jasno iščitavati relevantni odgovori na sva pitanja glede planiranja, financiranja, pokretanja, organiziranja, vođenja, razvijanja i nadzora samog plana kroz njegov životni vijek.

Poduzetnici uglavnom nisu u mogućnosti i ne posjeduju znanja i vještine za izradu poslovnih planova ili nekih njegovih dijelova, a potrebno je njihovo osobno sudjelovanje u izradi poslovnog plana. Organizirat će se periodična edukacija za izradu poslovnih planova, te će se poduzetnicima dati osnovna znanja iz ove oblasti.

8.2.3. Prioritetni cilj 3. Omogućiti rast zapošljavanja u malim i srednjim poduzećima i smanjenje nezaposlenosti

Nezaposlenost je jedan od glavnih problema suvremenog svijeta, a nezaposlenost u Bosni i hercegovini, kao i u Općini Kupres je jako izražena. Ako se analizira broj zaposlenih u malim i srednjim poduzećima vidljivo je da gotovo 70% zaposlenih radi u malim i srednjim poduzećima, mada u BiH još uvijek nije dostignuta ta brojka. U vremenu kada se više i ne očekuje oživljavanje velikih socijalističkih gospodarskih divova u kojima je radio veliki broj zaposlenih a ne predviđa se niti gradnja velikih gospodarskih sustava fokus na novo zapošljavanje i smanjenje broja nezaposlenih je na malim i srednjim poduzećima tj. i u samoupošljavanju. Veliki broj nezaposlenih je zbog sustava obrazovanja ili zbog ranijih poslova koje su radili, ili pak zbog toga što se već dugo godina nalaze na zavodima za zapošljavanje postao nekonkurentan i ne posjeduje znanja i vještine tj. kompetencije koje su potrebne kako bi uspješno mogli obavljati određene poslove koje zahtijeva poslovanje tj. gospodarski sektori koji se intenzivno razvijaju u Kupresu.

Kako bi se ostvario postavljeni prioritetni cilj omogućavanje rasta zapošljavanja u malim i srednjim poduzećima i smanjenje nezaposlenosti potrebno je provesti određene mjere.

a) Mjera 2.3.1. Razviti paket poticajnih mjer za novo zapošljavanje i pružanje informacija o mogućnostima poticaja drugih institucija

Potrebno je razviti paket poticajnih mjer za novo zapošljavanje, koje ne moraju biti isključivo financijske prirode. Također je potrebno osigurati sustav prikupljanja informacija od institucija koje podupiru novo zapošljavanje kroz sufinanciranje ili o određenim projektima koji u dodjeli financijskih sredstava kako bespovratnih tako i s povoljnijom kamatnom stopom, te o istima informirati poduzetnike kako sadašnje tako i one potencijalne koji razmišljaju o pokretanju novog posla ili novom zapošljavanju dodatnih radnika.

b) Mjera 2.3.2. Analiza potreba lokalnih poduzetnika za radnom snagom

Potrebno je izvršiti detaljnu analizu potreba lokalnih poduzetnika i poduzeća za radnom snagom, kako bi se spoznalo u kom pravcu treba organizirati obrazovni sustav u Kupresu, te koja su zanimanja deficitarna i koje su to kompetencije koje se očekuju od kandidata za posao. Ova analiza se treba neprekidno nadograđivati a rezultati analize poslužit će i kao vodič za doškolovanje i prekvalifikacije, ali i kao baza za stipendiranje učenika i studenata.

c) Mjera 2.3.3. Razviti edukativne programe za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju nezaposlenih

Potrebno je razviti edukativne programe za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju radne snage koja je nezaposlena kako bi im se dale nove kompetencije za izvršavanje poslova koji se traže na tržištu rada kao što su npr. strani jezici, informatička znanja, vještine prodaje, itd..

d) Mjera 2.3.4. Unaprijediti sustav stipendiranja mladih u deficitarnim i tehničkim zanimanjima

Postojeći sustav stipendiranja mladih i žena potrebno je dograditi i unaprijediti kako bi se potaklo učenje i studiranje deficitarnih zanimanja ali i tehničkih i prirodnih znanosti, koji u osnovi predstavljaju dobru osnovu za zapošljavanje kako sebe tako i drugih.

e) Mjera 2.3.5. Potaknuti samozapošljavanje i zapošljavanje kroz promociju tradicionalnih obrta i zanata, obiteljskih poduzeća i obiteljskih i seoskih gospodarstava

Promocijom tradicionalnih obrta i zanata, obiteljskih poduzeća i obiteljskih i seoskih gospodarstava potaknuti samozapošljavanje i zapošljavanje. Zapošljavanje i gospodarsku djelatnost u njima predstaviti kao poželjno i privlačno zanimanje i posao, te promovirati poduzetništvo kao poželjno i korisno kako za pojedinca tako i za sredinu. Kroz aktivnosti poticanja provesti i aktivnosti registracije i formaliziranja već postojećih neregistriranih, te im ponuditi određene poticaje za ozbiljnije bavljenje tom djelatnošću.

8.3. Strateški cilj 3. Podizanje konkurentnosti i razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u prioritetnim sektorima

Općina Kupres po analizi svoga gospodarstva ali i svojih potencijala kako prirodnih tako i drugih, s obzirom na zemljopisni položaj, klimatske uvjete itd. te tradiciju ima razvijene i opredijelila se za razvoj određenih sektora gospodarstva u kojima djeluje uglavnom većina gospodarskih subjekata. U strateškom okviru ali i analizama gospodarstva općine Kupres utvrđeni su kao prioritetni sektori turizam, poljoprivreda, drvoprerada, te je zbog svojih prirodnih potencijala detektirana i proizvodnja energije iz obnovljivih izvora. U Kupresu je prije rata bila zastupljena i metaloprerađivačka industrija te postoji cilj da se oživi prerada metala i stavi u funkciju novog zapošljavanja i oživljavanja i razvoja gospodarstva.

Postojećim poduzećima koji djeluju u ovim sektorima je potrebno podići konkurenčnost te omogućiti da opstanu na tržištu s obzirom na brzo rastuću konkurenčiju, ali i nove okolnosti i izazove koji se postavljaju pred njih ulaskom Hrvatske u Europsku uniju.

Kako bi se realizirao strateški cilj podizanje konkurenčnosti i razvoj i jačanje malih i srednjih poduzeća u prioritetnim sektorima utvrđeni su određeni prioritetni ciljevi i to:

1. Razvoj novih i jačanje postojećih malih i srednjih poduzeća te podizanje konkurenčnosti u sektoru turizma
2. Razvoj poduzetništva i malog gospodarstva u sektoru poljoprivrede i stočarstva
3. Razvoj i kreiranje mogućnosti za ulaganje u obnovljive izvore energije i energetsku učinkovitost
4. Stvaranje mogućnosti za opravak i razvoj drvoprerade i prerade metala

8.3.1. Prioritetni cilj 1. Razvoj novih i jačanje postojećih malih i srednjih poduzeća te podizanje konkurentnosti u sektoru turizma

S obzirom na zemljopisni položaj, konfiguraciju zemljišta, prirodne i klimatske karakteristike, ali i tradiciju i kulturu u općini Kupres kao najperspektivnija gospodarska grana i grana koja najviše doprinosi razvoju gospodarstva i prepoznatljivosti Kupresa je turizam. Turizam je zbog svojih prirodnih potencijala ali i već izgrađenih i razvijenih zimskih sportskih centara postao jedan od najvažnijih zimskih sportsko rekreativnih centara i destinacija poželjnih za zimske sportove, rekreaciju i odmor. Kulturna manifestacija Dani Kosidbe jedna je od najprepoznatljivijih kulturnih manifestacija kraja i regije, koja već godinama privlači veliki broj posjetitelja u Kupres i čine ga još uvijek najprepoznatljivijim po toj manifestaciji.

Kako bi dalje razvijali i jačali ovaj gospodarski sektor, te podigli njegovu konkurentnost na višu razinu s obzirom da se na tržištu natječe s jakom i brojnom konkurencijom potrebno je realizirati određene mјere.

a) Mjera 3.1.1. Završetak projekta Sportsko rekreacionog centra Čajuša

Potrebno je inicirati, pokrenuti i završiti projekt Sportsko rekreacionog centra Čajuša, kako bi se obogatila turistička ponuda Kupresa, te podigla konkurentnost. Sadržaji i kapaciteti kojima sada raspolaže Kupres nisu dostatni i često predstavljaju problem i kočnicu daljnog razvoja turizma. Sportsko rekreativni centar će značajno obogatiti ponudu i sadržaje koji se nude, te stvoriti mogućnosti postojećim turističkim poduzećima ali i novim ulagačima da budu konkurentniji na izrazito jakom turističkom tržištu.

b) Mjera 3.1.2. Unaprijediti i dalje razvijati organizaciju i sadržaj manifestacije Dani Kosidbe

Tradicionalna kulturna i gospodarska manifestacija koja se održava na Kupreškom polju svake godine početkom mjeseca srpnja, postala je veoma prepoznatljiv brand Kupresa, te je veoma jak oslonac i poticaj razvoja gospodarstva općine Kupres, te kako poljoprivrede i stočarstva što joj je i bila prvotna namjena do turizma i kulture ono što danas također predstavlja. Potrebno je ovu manifestaciju unaprijediti i dalje razvijati njenu organizaciju ali i sadržaje tako da izraste u istinskog čuvara i promotora kulture, promicatelja turizma, te poljoprivrede i stočarstva na području općine.

c) Mjera 3.1.3. Promocija ulaganja u turizam i korištenje turističkih potencijala

Općina Kupres je prepoznaala turizam kao jednu od glavnih grada gospodarstva i razvoja, a područje općine Kupres predstavlja privlačnu i atraktivnu destinaciju tijekom cijele godine s obzirom na prirodna bogatstva kojima raspolaže, prirodni položaj i klimu. Općina Kupres je izradila i master plan razvoja turizma što je dalo dodatno strateško usmjerjenje ka razvoju ove izuzetno privlačene i gospodarske grane visokoga potencijala. Potrebno je dodatno promovirati ulaganje u turizam kao bi se privukli investitori ali i korištenje turističkih potencijala kako bi se privukli turisti ali i ojačao interes za Kupres kao destinaciju te ojačalo gospodarstvo.

d) Mjera 3.1.4. Poticanje udruživanje u sektoru turizma

Brojni su ponuđači turističkih usluga i turističkih sadržaja u općini Kupres, kako zimskog, kulturnog, ljetnog i drugih oblika turizma. Svi oni zajedno doprinose i jačaju brend Kupres kao jednu privlačnu turističku destinaciju. Sinergija koja se može i mora postići udruživanjem svih potencijala općine i svih onih koji se bave turizmom ali i poljoprivredom i stočarstvom, kulturom itd. može dodatno ojačati ponudu i učiniti Kupres po pitanjima turizma konkurentnim i prepoznatljivim na mapi poželjnih turističkih destinacija. Potaći će se stvaranje klastera turizma u općini Kupres i njegovo širenje tj. povezivanje s ostalima na razini regije.

e) Mjera 3.1.5. Razviti bazu podataka turističkih potencijala općine Kupres

Potrebno je razviti bazu podataka o turističkim potencijalima općine Kupres koji će objedinjeni davati bolju sliku, informirati i privlačiti kako turiste tako i ulagače. Turistički potencijali trebaju biti dostupni on-line svim zainteresiranim korisnicima.

f) Mjera 3.1.6. Organizacija specifičnih promotivnih manifestacija tijekom turističke sezone

Tijekom turističke sezone organizirati specifične manifestacije koje su dobra prilika za upotpunjavanje turističke ponude ali i gospodarska manifestacija ekonomskog ali i promotivnog karaktera kao što su dani sira, dani određenih poljoprivrednih proizvoda, domaćih autohtonih proizvoda, itd. U suradnji s ostalim općinama ili regijama moguće je organizirati i zajedničke manifestacije u kombinaciji poput dana sira i vina iz Hercegovine i Dalmacije i slično.

8.3.2. Prioritetni cilj 2. Razvoj poduzetništva i malog gospodarstva u sektoru poljoprivrede i stočarstva

Poljoprivreda i stočarstvo su tradicionalna gospodarska djelatnost općine Kupres. S obzirom na velike prostore ali i klimatske uvjete bavljenje ovom gospodarskom granom je uvjetovano i ograničeno tj. moguće je samo određenih poljoprivrednih kultura. Općina Kupres raspolaže s ukupno 35.752 ha poljoprivrednog zemljišta o čega na državno zemljište otpada 24.501 ha. Prema kategorijama zemljišta najveći dio otpada na pašnjake oko 52%, zatim na livade oko 35% dok samo 13% otpada na oranice. Vidljivo je da je ogroman potencijal za ispašu ovaca i goveda, a također za pripremu žitarica i sjena za ishranu stoke u zimskom razdoblju. Uzgoj povrtlarskih kultura je također jedna od mogućnosti na koju se treba orijentirati u narednom periodu. Poseban interes u općini je za razvoj prehrambene industrije, prerade mesa i mlijeka temeljene na postojećim potencijalima.

Da bi realizirali prioritetni cilj razvoj poduzetništva i malog gospodarstva u sektoru poljoprivrede i stočarstva potrebno je provesti određene mjere.

a) Mjera 3.2.1. Poticati udruživanje poljoprivrednika u zadruge i klaster povezan s turizmom

Mali poljoprivredni proizvođači teško mogu pronaći put do kupaca, do tržišta, te su prinuđeni svoje proizvode nuditi i prodavati po nižim cijenama, često ih ne mogu niti prodati, a prilikom

nabave repromaterijala i sirovina zbog usitnjjenosti nabavke ne mogu postići dobre cijene. Udrživanjem poljoprivrednih proizvođača u zadruge i klaster većina prepreka koje su navedene bi se otklonila a posebno ako se isti povežu s turističkim poduzećima kako na prostoru Kupresa tako i na prostoru šire regije a posebno Dalmacije ali i Hercegovine.

b) Mjera 3.2.2. Sačiniti program stručne edukacije poljoprivrednika i stočara

Poljoprivredni proizvođači i stočari s prostora kupresa trebaju dodatnu edukaciju iz oblasti kojom se bave kako bi unaprijedili svoju proizvodnju, uveli nove prihvatljivije, jeftinije i učinkovitije metode, te korištenje raznih zaštitnih i drugih sredstava i time podigli svoju konkurentnost i osigurali uvjete za opstanak i razvoj. Također je potrebna edukacija i savjeti iz oblasti pravne i poreske regulative, pristupa financijama, itd. Potrebno je sačiniti programe edukacije i iste implementirati u kontinuitetu kako bi poljoprivredni proizvođači i stočari unaprijedili postojeća i stekli nova znanja, te postali konkurenti na tržištu a poglavito u okolnostima pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji.

c) Mjera 3.2.3. Poticati organsku proizvodnju i ekološki način proizvodnje

S obzirom na prirodne potencijale općine Kupres, očuvanost njene prirode i resursa, te stratešku opredijeljenost za bavljenje turizmom što u osnovi podrazumijeva čistu prirodu i zdravu prehranu općina će poticati organsku proizvodnju i ekološki način proizvodnje. Poticanje organske i ekološke proizvodnje će biti materijalne i nematerijalne naravi, te će općina istu promovirati kao jednu od komparativnih prednosti i u turizmu.

d) Mjera 3.2.4. Zajedničko sudjelovanje općine i poljoprivrednih/stočarskih proizvođača na sajmovima

Općina Kupres sudjeluje na domaćim i međunarodnim sajmovima i iste koristi za predstavljanje i promociju svoje turističke i gospodarske ponude. Općina će organizirati zajedničke nastupe s proizvođačima poljoprivrednih i prehrabnenih proizvoda s prostora općine na domaćim i međunarodnim sajmovima, kako bi ih predstavila na tržištu ali i predstavila jednu cjelovitu ponudu kako poljoprivredne proizvodnje tako i turizma i cjelokupnog gospodarstva Kupresa. Na ovakav način će biti omogućeno kvalitetno predstavljanje i nastup na sajmovima za koje pojedinci nisu u mogućnosti nastupiti samostalno kako zbog finansijskih ali i ljudskih i drugih prepostavki.

e) Mjera 3.2.5. Iniciranje i kreiranje zaštitne oznake zemljopisnog porijekla za lokalne proizvode

Općina će inicirati i s ostalim zainteresiranim kreirati zaštitni znak zemljopisnog porijekla kako bi na najbolji mogući način zaštitila autohtone proizvode s prostora Kupresa, te ih predstavilo kao ozbiljnije takmace na tržištu. Na ovaj način će biti podignuta i standardizirana kvaliteta proizvoda i dat će se na svojevrstan način garancija kupcima da kupuju proizvod s određenog prostora.

f) Mjera 3.2.6. Iniciranje i poticaj otvaranju trgovine/salona autohtonih i tradicionalnih kupreških proizvoda

Općina će inicirati i potaći otvaranje trgovine/salona autohtonih i tradicionalnih proizvoda s prostora Kupresa, te na taj način omogućiti bogatiju turističku ponudu ali i dostupnost prodaju kupreških proizvoda i njihovo predstavljanje kupcima.

8.3.3. Prioritetni cilj 3. Razvoj i kreiranje mogućnosti za ulaganje u obnovljive izvore energije i energetsku učinkovitost

Obnovljivi izvori energije predstavljaju potrebu današnjeg društva s obzirom na ipak ograničene rezerve nafte, ugljena itd. a posebno se to odnosi na Bosnu i Hercegovinu koja prema do sada dostupnim spoznajama nema rezervi nafte a nalazišta ugljena su ograničena i njihova eksploatacija je veoma skupa, a korištenje značajno zagađuje okoliš. Prirodni položaj općine Kupres je takav da postoje veliki potencijali korištenja energije vjetra i sunca, te ograničeni potencijali korištenja vode.

Ispitivanja koja su provođena na prostoru općine Kupres su detektirala područja pogodnu za gradnju vjetroelektrana a također su pokazala potencijale korištenja solarne energije.

Također je prema do sada uspostavljenim kontaktima i obavljenim razgovorima iskazan veliki interes stranih ulagača za gradnju vjetroelektrana kojima treba pružiti svu potrebnu uslugu kako bi svoje poslove mogle dovesti u fazu realizacije.

Budući je energija veoma skupa potrebno je potaknuti projekte koji štede energiju i koji osiguravaju energetsку učinkovitost, kako privatnog tako i javnog sektora.

Kako bi se realizirao prioritetni cilj razvoj i kreiranje mogućnosti za ulaganje u obnovljive izvore energije i energetsku učinkovitost potrebno je realizirati određene mjere.

a) Mjera 3.3.1. Razviti on-line bazu podataka lokacija pogodnih za obnovljive izvore energije

Potrebno je razviti on-line bazu podataka lokacija pogodnih za obnovljive izvore energije kako bi se svi zainteresirani i potencijalni investitori upoznali s potencijalima raspoložvima za investiranje u ove oblike proizvodnje energije te mogli donijeti odluku o za njima najprihvativijim ulaganjima. Ovo bi trebala biti objedinjena baza svih vrsta od energije vjetra, do sunca i vode.

b) Mjera 3.3.2. Uspostaviti učinkovit servis usluga ulagačima u obnovljive izvore energije

Kako bi se ulagači koji se opredjeljuju ili interesiraju za ulaganje u obnovljive izvore energije mogli posvetiti i usmjeriti na stručne poslove potrebno im je omogućiti učinkovitu usluge vezano az dobivanje svih potrebnih informacija i dokumentacije vezano za istraživanje, planiranje i ulaganje.

c) Mjera 3.3.3. Razviti projekte energetske učinkovitosti u javnom i privatnom sektoru

Potrebno je razviti projekte energetske učinkovitosti za javni sektor ali i privatni sektor, te poticati energetsku učinkovitost. Poticanje energetske učinkovitosti može biti materijalna i nematerijalna.

8.3.4. Prioritetni cilj 4. Stvaranje mogućnosti za oporavak i razvoj drvoprerade i prerade metala

Područje Kupresa pored velikih površina pod pašnjacima obiluje i velikim površinama šumskog zemljišta i šuma. Područje bogato šumama i šumskim zemljištem je uvjetovalo i usmjerilo razvoj gospodarstva te utjecalo na to da drvoprerada bude jedan od prioritetnih sektora gospodarstva općine Kupres, ako što je i u Županiji. Ono što bi se htjelo u ovome periodu za koji se radi strategija je stvoriti mogućnosti za daljnji razvoj drvoprerade koja se neće samo bazirati na eksploataciji šuma i početnim fazama prerade drveta nego će se razviti i finalna proizvodnja ili u Kupresu ili u suradnji s drugim poslovnim sustavima.

U općini Kupres je također prije rata bilo nekoliko poduzeća koja su se uspješno bavila preradom metala a nakon rata uglavnom su prestala s radom, da bi privatizacijom bilo pokušaja da se ta industrija oživi, ali uz velike probleme i za sada još uvijek neuspješno tj. neodrživo. Budući je u preradi metala bio zaposlen značajan broj radnika cilj je stvoriti mogućnosti za oporavak i razvoj prerade metala, kako bi se revitalizirao ovaj sektor.

Kako bi se ostvario postavljeni cilj stvaranje mogućnosti za oporavak i razvoj drvoprerade i prerade metala potrebno je realizirati određene mjere.

a) Mjera 3.4.1. Razviti on-line bazu podataka prirodnih resursa pogodnih za eksploataciju

Potrebno je razviti on-line bazu podataka prirodnih resursa pogodnih za eksploataciju kako bi se potencijalnim i zainteresiranim investitorima predstavila i učinilo dostupnim sve podatke vezane za njihov poduzetnički pothvat.

b) Mjera 3.4.2. Iniciranje i pomoć u oživljavanju postojećih i pokretanje novih poduzeća u preradi metala

Potrebno je inicirati i pružiti svu potrebnu pomoć u granicama mogućnosti i nadležnosti kako bi se postojeća poduzeća koja se bave preradom metala osposobila i ponovo počela s radom te kako bi im se omogućilo opstanak i razvoj, a samim time i potaklo novo zapošljavanje i generirao razvoj.

8.4. Strateški cilj 4. Promocija općine i privlačenje ulaganja

Općina Kupres s obzirom na geostrateški položaj na samo 120 km od Splita i 120 km od Mostara, sa sličnom udaljenosti od Banja Luke, te bliskom vezom sa Središnjom Bosnom predstavlja izuzetno privlačnu lokaciju i prostor za bavljenje gospodarstvom. Kupres raspolaže određenim prirodnim resursima koji su izazovni i privlačni za ulaganja poput

potencijala za bavljenje turizmom kako zimskim, tako i ljetnim, lovnim, avanturističkim, rekreativnim itd., šumska bogatstva i potencijali za preradu drveta, veliki prostori za poljoprivredu i stočarstvo, te proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. Potrebno je podatke i informacije o tim potencijalima i mogućnostima za ulaganje učiniti dostupnim široj javnosti i potencijalnim ulagačima i investitorima.

Također je Kupres s obzirom na prošlost koju je imao i poziciju koju ima, te prirodne i klimatske uvjete postao jedna od poželjnijih turističkih destinacija ali je još uvijek nepoznata u širem krugu potencijalnih turističkih gostiju i ne nalazi se u ponudama turističkih operatera u Europi i šire. Također gospodarstvo općine Kupres s potencijalima ima potrebu da se prezentira širem krugu korisnika i tržišta, te postoji potreba za aktivnjom promocijom kako njihovih proizvoda tako i prostora s kojega dolaze i s kojega su porijeklom njihovi proizvodi.

Kako bi se realizirao ovaj izuzetno značajan strateški cilj koji će jako utjecati i na ostvarenje drugih, naprijed postavljenih strateških ciljeva postavljeni su i sljedeći prioritetni ciljevi:

1. Promocija općine i njenih potencijala
2. Razvoj alata za promociju ulaganja

8.4.1. Prioritetni cilj 1. Promocija općine i njenih potencijala

Kupreška visoravan s nadmorskom visinom preko 1130 metara je relativno bogata prirodnim resursima. Prije svega ističu se šumske i poljoprivredne površine izuzetne ambijentalne vrijednosti, pogodne za intenzivan razvoj zimsko-sportskog, ljetnog zdravstveno rekreativnog, planinskog i lovnog turizma. Kupres jeste i treba da bude promoviran i prepozнат u užoj i široj regiji kao poželjna turistička destinacija sa čistom, gotovo nedirnutom prirodom, sa čistim zrakom, velikim šumskim bogatstvom, te sa bogatom turističkom ponudom, atraktivnim i vrijednim sportskim i turističkim objektima, dobrim i gostoljubivim domaćinima i ugodnim mjestom za odmor cijele godine. Također proizvodi koji se proizvode u općini Kupres mogu i trebaju biti prepoznatljivi kao proizvodi sa karakterističnog zemljopisnog područja koje garantira i predstavlja određenu kvalitetu i garanciju eko i prirodnog proizvoda.

U cilju razvoja marketinške komunikacije i primjene komunikacijskih kanala i alata za promociju općine i njenih potencijala tj. za realizaciju ovog prioritetnog cilja potrebno je provesti određene mjere i aktivnosti.

a) Mjera 4.1.1. Pokrenuti proces brendiranja Kupresa

Općina Kupres će pokrenuti proces brendiranja Kupresa kako bi Kupres, koji je na neki način već donekle prepoznatljiv i predstavlja prepoznatljiv pojam, postao brend u pravom smislu. Kako bi se uspjelo u izgradnji brenda potrebno je provođenje širokih i kompleksnih aktivnosti više sudionika i isto zahtjeva duži vremenski period, ali su koristi od izgradnje brenda višestruke, te je širok spektar onih koji će imati koristi od toga.

b) Mjera 4.1.2. Unaprijediti web prezentaciju općine Kupres

Potrebno je unaprijediti web prezentaciju općine Kupres koja treba pored toga što nudi informacije o uslugama koje se mogu dobiti, obrazaca za određene dokumente koji su potrebni, o Kupresu kao turističkoj destinaciji, o potencijalima općine, informacije o događanjima u Kupresu i šire, o poslovnim i drugim događajima itd.

c) Mjera 4.1.3. Izraditi i distribuirati brošure i letke o Kupresu

Općina će izraditi brošure i letke o općini Kupres, o njenim potencijalima, značajnijim turističkim i gospodarskim subjektima, proizvodima itd. te će iste distribuirati u kontinuitetu i na taj način prezentirati i promovirati općinu Kupres.

d) Mjera 4.1.4. Izraditi kratki promotivni film o Kupresu i isti plasirati putem različitih medija

Općina Kupres će inicirati i financirati izradu kratkog promotivnog filma o Kupresu, u kome će na najbolji mogući način u kratkim crtama pokušati na afirmativan način predstaviti Kupres. Film će putem različitih medija biti ponuđen i predstavljen čime će se na vrlo efektan način pokušati privući pozornost šire javnosti za Kupres.

e) Mjera 4.1.5. Promovirati Kupres kroz društvene mreže

Općina Kupres će pokrenuti aktivnosti na promoviranju općine Kupres preko široko korištenih društvenih mreža poput Facebook-a, Twittera itd., te na taj način bez velikih troškova doprijeti do mlađe i specifične populacije.

8.4.2. Prioritetni cilj 2. Razvoj alata za promociju ulaganja

Općina Kupres ima potrebu da privuče ulagače, budući posjeduje različite resurse i potencijale, koje je potrebno staviti u funkciju, a za što nema dovoljno kapitala u samoj općini. Kako bi privukli ulagače u općinu Kupres, općina mora učiniti izuzetne napore kako bi nadomjestila nedostatak mjera i aktivnosti sa viših razina, te ublažila negativne efekte situacije kava je u državi, s obzirom na političke, gospodarske i društvene krize koja nagriza društvo i usporava put ka europskoj uniji.

Kako bi se ostvarilo postavljeni prioritetni cilj i razvili alati za promociju ulaganja u općinu Kupres potrebno je realizirati određene mjere i aktivnosti.

a) Mjera 4.2.1. Pripremiti vodič za investiranja u Kupres

Općina Kupres ima potrebu za predstavljanjem svih potencijala i mogućnosti za investiranje u jednom vodiču, koji će biti izrađen i dostupan zainteresiranim ulagačima. Vodič treba biti dostupan i u on-line verziji ali i tiskan i distribuiran u pisnom obliku. Vodič treba biti u kontinuitetu osvježavan i obnavljan kako bi odražavao aktualno i stvarno stanje s potencijalima i mogućnostima ulaganja.

b) Mjera 4.2.2. Razviti stimulativne mjere za investiranje u Kupres

Općina Kupres će razviti paket stimulativnih mjer za investiranje i investitore u Kupres. Poticajne mjeru će biti financijske i nefinancijske i trebale bi ponuditi različitu paletu mogućnosti za investitore koji bi trebali biti privučeni da investiraju u Kupres. Stimulativne mjeru se moraju razraditi kako bi potencijalni investitori preferirali i odabrali Kupres za svoje ulaganje jer je konkurenčija potencijalnih lokacija i sredina za ulaganje veoma velika kako na mikrorazini tako i na makrorazini.

c) Mjera 4.2.3. Razviti intenzivniju suradnju s REDAH-om i FIPA-om na privlačenju stranih ulagača u Kupres

Općina Kupres će razviti intenzivniju suradnju s regionalnom razvojnom agencijom REDAH i Agencijom za promociju stranih ulaganja FIPA, kako bi iskoristila njihove mogućnosti za promociju i privlačenje ulaganja u općinu Kupres. Općina će intenziviranjem suradnje uskladiti svoje aktivnosti s aktivnostima navedenih agencija u aktivnostima promocije i privlačenja ulaganja.

d) Mjera 4.2.4. Intenzivirati sudjelovanje na investicijskim konferencijama i događajima

Općina Kupres će intenzivirati sudjelovanje na investicijskim konferencijama i događajima kako bi izravno i na najbolji mogući način predstavila svoje potencijale i mogućnosti općine Kupres kao odredišta za ulaganje i investicije. Također će na navedenim konferencijama i događajima predstaviti pogodnosti i poticaje koji će biti kreirani i koji bi mogli zainteresirati i privući ulagače.

Tabela 20 Strateški ciljevi, prioritetni ciljevi i mjere

Naziv cilja/mjere	Vrijeme
Strateški cilj 1: IZGRADNJA AMBIJENTA POVOLJNOG ZA RAZVOJ PODUZETNIŠTVA, MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA I NOVIH ULAGANJA	
<u>Prioritetni cilj 1.1. Omogućiti dostupnost kvalitetne poslovno - poduzetničke infrastrukture</u>	
Mjera 1.1.1.: Završetak izgradnje i opremanja poslovne zone „Rupe“	
Mjera 1.1.2.: Izrada GIS sustava	
Mjera 1.1.3.: Izraditi i ažurirati bazu dostupnih parcela i lokacija za ulaganje	
Mjera 1.1.4.: Osnovati poduzetnički centar	
<u>Prioritetni cilj 1.2. Poboljšati kvalitetu života i rada kroz izgradnju i poboljšanje lokalne komunalne infrastrukture</u>	
Mjera 1.2.1.: Rješavanje pitanja kvalitetnog zbrinjavanja i upravljanja otpadom	
Mjera 1.2.2.: Rješavanje problema vodoopskrbe općine Kupres	
Mjera 1.2.3.: Zaštita voda – Izgradnja kolektora i pročistača	
Mjera 1.2.4.: Zamjena postojeće ulične rasvjete s LED rasvjjetom	
<u>Prioritetni cilj 1.3. Prilagoditi javnu upravu i administraciju potrebama poduzetništva</u>	
Mjera 1.3.1.: Izrada paketa poticajnih mjera za poduzetnike i ulagače	
Mjera 1.3.2.: Uspostaviti objedinjen šalter/ured za poduzetnike (one-stop-shop)	
Mjera 1.3.3.: Razvoj i ažuriranje baza podataka	
Mjera 1.3.4.: Izrada plana dodatnog usavršavanja zaposlenih u općini	
Mjera 1.3.5.: Uspostaviti mogućnost e-mail/online komunikacije s poduzeticima /ulagačima	
Mjera 1.3.6.: Uspostaviti vijeće za razvoj općine u suradnji s privatnim sektorom	
Strateški cilj 2: POVEĆANJE BROJA MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA, BROJA ZAPOSLENIH I KONKURENTNOSTI RADNE SNAGE	
<u>Prioritetni cilj 2.1.: Kreiranje mogućnosti za poduzetnike početnike</u>	
Mjera 2.1.1.: Osnivanje poslovnog inkubatora za poduzetnike početnike	
Mjera 2.1.2.: Izraditi vodič za poduzetnike početnike	
Mjera 2.1.3.: Razviti paket poticajnih mjera za poduzetnike početnike	
Mjera 2.1.4.: Organizacija edukacije za poduzetnike početnike	
<u>Prioritetni cilj 2.2.: Olakšavanje pristupa financijama poduzetnicima i malim i srednjim poduzećima</u>	
Mjera 2.2.1.: Razvoj modela subvencioniranja poduzeća	
Mjera 2.2.2.: Informiranje poduzetnika o raspoloživim finansijskim mogućnostima	
Mjera 2.2.3.: Organizacija edukacije za izradu poslovnih planova	
<u>Prioritetni cilj 2.3.: Omogućiti rast zapošljavanja u malim i srednjim poduzećima i smanjenja nezaposlenosti</u>	
Mjera 2.3.1.: Razviti paket poticajnih mjera za novo zapošljavanje i pružanje informacija o mogućnostima poticaja drugih institucija	

Mjera 2.3.2.: Analiza potreba lokalnih poduzetnika za radnom snagom	
Mjera 2.3.3.: Razviti edukativne programe za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju nezaposlenih	
Mjera 2.3.4.: Unaprijediti sustav stipendiranja mladih u deficitarnim i tehničkim zanimanjima	
Mjera 2.3.5.: Potaknuti zapošljavanje i samozapošljavanje kroz promociju tradicionalnih obrta i zanata, obiteljskih poduzeća i obiteljskih i seoskih gospodarstava	
Strateški cilj 3: PODIZANJE KONKURENTNOSTI I RAZVOJ I JAČANJE MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA U PRIORITETNIM SEKTORIMA	
<i>Prioritetni cilj 3.1.: Razvoj novih i jačanje postojećih malih i srednjih poduzeća te podizanje konkurentnosti u sektoru turizma</i>	
Mjera 3.1.1.: Završetak projekta Sportsko rekreacionog centra Čajuša	
Mjera 3.1.2.: Unaprijediti i dalje razvijati organizaciju i sadržaj manifestacije Dani kosidbe	
Mjera 3.1.3.: Promocija ulaganja u turizam i korištenja turističkih potencijala	
Mjera 3.1.4.: Poticanje udruživanja u sektoru turizma	
Mjera 3.1.5.: Razviti bazu podataka turističkih potencijala općine Kupres	
Mjera 4.2.6.: Organizacija specifičnih promotivnih manifestacija tijekom turističke sezone	
<i>Prioritetni cilj 3.2.: Razvoj poduzetništva i malog gospodarstva u sektoru poljoprivrede i stočarstva</i>	
Mjera 3.2.1.: Poticati udruživanje poljoprivrednika u zadruge i klaster povezan s turizmom	
Mjera 3.2.2.: Sačiniti program stručne edukacije poljoprivrednika i stočara	
Mjera 3.2.3.: Poticati organsku proizvodnju i ekološki način proizvodnje	
Mjera 3.2.4.: Zajedničko sudjelovanje općine i poljoprivrednih/stočarskih proizvođača na sajmovima	
Mjera 4.2.5.: Iniciranje i kreiranje zaštitne oznake zemljopisnog porijekla za lokalne proizvode	
Mjera 4.1.6.: Iniciranje i poticaj otvaranju trgovine/salona autohtonih i tradicionalnih kupreških proizvoda	
<i>Prioritetni cilj 3.3.: Razvoj i kreiranje mogućnosti za ulaganje u obnovljive izvore energije i energetsku učinkovitost</i>	
Mjera 3.3.1.: Razviti online bazu podataka lokacija pogodnih za obnovljive izvore energije	
Mjera 3.3.2.: Uspostaviti učinkovit servis usluga ulagačima u obnovljive izvore energije	
Mjera 3.3.3.: Razviti projekte energetske učinkovitosti u javnom i privatnom sektoru	
<i>Prioritetni cilj 3.4.: Stvaranje mogućnosti za oporavak i razvoj drvoprerade i prerade metala</i>	
Mjera 3.4.1.: Razviti online bazu podataka prirodnih resursa pogodnih za eksploataciju	

Mjera 3.4.2.: Iniciranje i pomoć u oživljavanju postojećih i pokretanje novih poduzeća u preradi metala	
Strateški cilj 4: PRMOCIJA OPĆINE I PRIVLAČENJE ULAGANJA	
<u>Prioritetni cilj 4.1.: Promocija općine i njenih potencijala</u>	
Mjera 4.2.1.: Pokrenuti proces brendiranja Kupresa	
Mjera 4.2.2.: Unaprijediti web prezentaciju općine Kupres	
Mjera 4.2.3.: Izraditi i distribuirati brošure i letke o Kupresu	
Mjera 4.2.4.: Izraditi kratki promotivni film o Kupresu i isti plasirati kroz različite medije	
Mjera 4.2.5.: Promovirati Kupres kroz društvene mreže	
<u>Prioritetni cilj 4.2.: Razvoj alata za promociju ulaganja</u>	
Mjera 4.3.1.: Pripremiti vodič za investiranje u Kupres	
Mjera 4.3.2.: Razviti stimulativne mjere za investiranje u Kupres	
Mjera 4.3.3.: Razviti intenzivniju suradnju s REDAH-om i FIPA-om na privlačenju stranih ulagača u Kupres	
Mjera 4.3.4.: Intenzivirati sudjelovanje u investicijskim konferencijama i događajima	

9. MONITORING IMPLEMENTACIJE I REVIZIJA STRATEGIJE

Kako bi se osigurala transparentnost, ozbiljnost i profesionalizam implementacije strategije razvoja poduzetništva potrebno je vrišti monitoring implementacije, što predstavlja dobru praksu koja je uobičajena u razvijenim i demokratskim društвima.

Budući se radi o jedinici lokalne samouprave tj. o općini kao najviši organ koji je definiran zakonom je Općinsko vijeće, koje će prilikom usvajanja godišnjeg izvješća o radu analizirati i usvajati i dio koji se odnosi na implementaciju strategije. U općinskom vijeću je zastupljeno više stranaka tako da je osiguran transparentan i kvalitetan nadzor nad njenom provedbom.

Nadzor nad provedbom strategije će operativno vršiti i općinski Načelnik koji će svakih šest mjeseci a najmanje jednom godišnje sa svojim suradnicima analizirati i razmatrati realizirano te vršiti reviziju strategije s obzirom na promjene određenih uvjeta u okolini i kretanja koja mogu značajnije utjecati na provedbu strategije i postavljenih ciljeva, te po potrebi istu nadopunjavati ili mijenjati neke njene dijelove tj. isto predlagati Općinskom vijeću.

Strategijom razvoja poduzetništva predviđeno je i osnivanje Vijeća za razvoj općine u suradnji s privatnim sektorom. Vijeće za razvoj bi između ostalog trebalo pratiti i analizirati implementaciju strategije. Vijeće bi trebalo jednom u pola godine analizirati rezultate i davati svoje preporuke općinskom načelniku, koji će skupa sa svojim suradnicima također razmatrati analizu i najmanje jednom godišnje a po potrebi i češće izvijestiti općinsko vijeće.

Za kvalitetno praćenje realizacije općinska uprava, te vijeće za razvoj će pripremiti set indikatora za svaki od postavljenih strateških i prioritetnih ciljeva, te nastojati što je moguće više kvantificirati indikatore, kako bi se na što je moguće bolji i jednostavniji način mogla pratiti implementacija i dosezi implementacije strategije. Budući nije moguće sve kvantificirati bit će razrađena i određena kvalitativna mjerila koja će na drugačiji način govoriti o provedbi strategije, te njenim učincima ili nedostatcima.

LITERATURA

1. Bygrave,W. Zacharakis D.A.: *Portable MBA in Entrepreneurship*, third edition, John Wiley & Sons, Inc, 2003.,
2. Buble, M., Kružić., D.: *Poduzetništvo*, RRiF, Zagreb 2006,
3. Buble,M., Klepić, Z.: *Menadžment malih poduzeća Osnove poduzetništva*, Ekonomski fakultet Mostar, Mostar 2007. god.
4. Drucker,P.F.: *Innovation and Entrepreneurship*, Harper Business, 1986., izdanje u BiH *Inovacije i preduzetništvo – praksa i načela*, Mag Sarajevo 1996,
5. Prga,I., Šverko, I.: *Prospects of SME s financing in the Republic of Croatia*, International Conference Entrepreneurship and Macroeconomic Management, april. 28 – 30. 2005. Pula, Croatia, vol.2,
6. Umihanić,B., Tulumović,R., Omerović,M., Simić,S.: Global Enterpreneurship Monitor- Razvijiti i ojačati poduzetnički duh u Bosni i Hercegovini, Centar za razvoj poduzetništva, Tuzla 2012,
7. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, bruto domaći proizvod prema dohodovnom pristupu za 2005 - 2010 godine i Bruto domaći proizvod prema rashodovnom pristupu Eksperimentalne procjene za 2005 – 2010, tematski bilten 01 ISSN broj 1840 – 104 X, Sarajevo, prosinac 2011 god.,
8. European charter for small enterprises: dostupno na http://ec.europa.eu/enterprise/index_en.htm.
9. Green Paper Entrepreneurship in Europe, Europska komisija,
10. Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH u 2010.god.,travanj 2011.god.,
11. Federalni zavod za programiranje razvoja, makroekonomski pokazatelji po Kantonima za 2010 godinu – Analiza, Sarajevo, svibanj 2011. god.,
12. Federalni zavod za zapošljavanje, Bilten 2/12 Statistički pregled, Sarajevo, veljača 2012.
13. Federalni Zavod za zapošljavanje, Statistički pregled 2/12, Sarajevo, ožujak 2012
14. Federalni zavod za statistiku, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011. god.,
15. Lokalni akcijski plan zaštite okoliša 2012 – 2017 (LEAP) Izvještaj o stanju okoliša, Općina Kupres, studeni 2011.,
16. Master plan razvoja turizma za područje Kupresa, Inženjerski biro d.d. Zagreb, ožujak 2009.god
17. Lokalni akcijski plan zaštite okoliša 2012 – 2017 (LEAP), Općina Kupres, studeni 2011. god.,
18. Observatory of European SMEs, SMEs in Europe 2003/7, Enterprise publications, European commission, str. 77-78., dostupno na
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/analysis/observatory_en.htm.
19. Prostorni plan Općine Kupres, 2003-2023
20. Zakon o poticanju razvoja maloga gospodarstva, Službene novine Federacije BiH, br. 19/06.
21. Zavod za statistiku FBIH, Kanton 10 u brojkama, Sarajevo, lipanj 2011,
22. <http://opcinakupres.ba/okupresu/zemljopis>,
23. <http://opcinakupres.ba/sluzbe>, preuzeto 5.travnja 2012.god.
24. <http://opcinakupres.ba/sluzbe/gospodarstvo , preuzeto 5.travnja>
25. http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/survey/eurobarometer_intro.htm

POPIS SLIKA

Slika 1 Bosna i Hercegovina – Entiteti i Općine – Podaci za FBIH	26
Slika 2 Županija Herceg Bosanska.....	30
Slika 3 Sektorska analiza u regiji Hercegovina	32
Slika 4 Sektorska analiza za HBŽ.....	33
Slika 5 Zaposlene i nezaposlene osobe na području Hercegbosanske županije.....	36
Slika 6 Registrirana nezaposlenost u HBŽ po općinama u siječnju 2012 god.....	37
Slika 7 Zemljopisni položaj Općine Kupres.....	40
Slika 8 Mreža autocesta u BiH	46
Slika 9 Kretanje broja zaposlenih osoba od 2007 do 2010 god.....	47

POPIS TABELA

Tabela 1 Preporuke za definiranje maloga i srednjega poduzeća u Europskoj uniji.....	21
Tabela 2 Definiranje maloga gospodarstva u F BIH	22
Tabela 3 Bruto domaći proizvod u FBIH za period od 2005 do 2010 godine	27
Tabela 4 Rangiranje djelatnosti po značaju za HBŽ	31
Tabela 5 Rangiranje registriranih gospodarskih subjekata po sektorima u HBŽ	33
Tabela 6 Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u HBŽ	34
Tabela 7 Promet u ugostiteljstvu.....	34
Tabela 8 Broj obrta u HBŽ na 1000 stanovnika	36
Tabela 9 Zaposlenost u općinama HBŽ u periodu od 2001 do 2010 godine.....	37
Tabela 10 Usluge općine i uspostavljena infrastruktura u HBŽ u brojkama	38
Tabela 11 Prometna infrastruktura u HBŽ u kilometrima.....	44
Tabela 12 Stupanj nezaposlenosti u 2010. godini.....	47
Tabela 13 Registrirani poslovni subjekti po djelatnostima u Općini Kupres (stanje 31.12.2010. godine)	53
Tabela 14 Izvoz i uvoz u Hercegbosansku županiju u 2010 godini po općinama.....	54
Tabela 15 BDP u hercegbosanskoj županiji po općinama u 2010 godini	55
Tabela 16 Ostvareni broj noćenja (hotelski smještaj).....	56
Tabela 17 Rezervirane površine za vjetroelektrane na području općine Kupres.....	59
Tabela 18 Stupanj razvijenosti općina	64
Tabela 19 SWOT analiza općine Kupres za razvoj poduzetništva	65
Tabela 20 Strateški ciljevi, prioritetni ciljevi i mjere	87

